

Socialøkonomi som EU-politik:

Fra foreningsbaseret erhvervsvirksomhed til socialpolitisk arbejdsintegration

Gurli Jakobsen

CBS Center for Civilsamfundsstudier

2019

Socialøkonomi som EU-politik:

*Fra foreningsbaseret erhvervsvirksomhed til socialpolitisk arbejdsintegration**

CBS Center For Civilsamfundsstudier 2019

Forfatter: Gurli Jakobsen

Printed in Denmark 2019

1. udgave, 1. oplag

ISBN 978-87-91839-22-1

Enhver kopiering må kun ske efter reglerne i

Lov om ophavsret af 14. juni 1995 med senere ændringer.

Udgivet med støtte fra:

TrygFonden

**Undersøgelsen af EU's rolle i udviklingen af den nutidige forståelse af begrebet socialøkonomi er et delprojekt under forskningsprojektet "Komparative analyser af dansk socialøkonomi", som gennemføres på CBS/Center for Civilsamfundsstudier under ledelse af Anker Brink Lund.*

Indholdsfortegnelse

Introduktion.....	4
Rapportens struktur.....	6
Metode	7
EU's instanser og fora med relevans for socialøkonomi	8
Kapitel 1: Socialøkonomi i EU-tal for beskæftigelse	11
Kapitel 2: Historiske forudsætninger i EU	16
Arv fra den tidlige socialøkonomi	17
Virksomheds- og organisationsformer i socialøkonomien.....	19
Arv fra civile bevægelser -	24
Kapitel 3. Socialøkonomi i den Europæiske Union	31
1985-1994: Socialøkonomi kommer på dagsordenen i EU	31
1995-2005: Third System, Third Sector, Social Enterprise	35
2005-2014: Social Entrepreneurship, Social Innovation, Social Impact	48
Kapitel 4: Sammenfatning og perspektivering.	66
Litteratur	75
Bilagsoversigt	80
Slutnoter	95

Introduktion

'Socialøkonomi' er kommet ind i dansk sprogbrug inden for de sidste 10-15 år. Begrebet er kommet ind i kølvandet på 'socialt entreprenørskab', 'social innovation' og 'socialøkonomisk virksomhed'. Efterhånden som de er blevet centrale fænomener i den nuværende udvikling af nye løsninger på forskellige velfærdsopgaver har socialøkonomi vundet indpas som de aktiviteter, der især vedrører arbejdsintegrerende aktiviteter for mennesker, der af forskellige årsager er blevet marginaliserede fra den konventionelle arbejdsmarked. Inden for de sidste ca. 5 år har en ganske stor andel af danske kommuner således udviklet strategier for socialpolitiske initiativer og virksomheder under overskriften 'Socialøkonomi'. Det fremstår som et nyt begreb, der samler aktiviteter inden for dette felt, både i offentligt regi og af frivillige organisationer tilhørende den tredje sektor.

Socialøkonomi er imidlertid et begreb med en lang og betydningsfuld historie i Europa. Det var også tilfældet i Danmark fra sidste halvdel det 19. århundrede og ind i første tredjedel af den 20. århundrede. Derefter forsvinder socialøkonomi ind i den historiske 'glemmebog'. I den tidlige forståelse af begrebet omfatter socialøkonomi en økonomisk og samfundsmæssig tænkning, som tager udgangspunkt i menneskers materielle situation og undersøger vilkår for velstand med udgangspunkt i menneskelige relationer og social retfærdighed. Umiddelbart er det en noget mere afgrænset betydning af *socialøkonomi*, vi finder i dagens Danmark. Det vil vise sig, at den i store træk svarer det til den forståelse, som EU's Social Business Initiativ i dag står for.

Det var nysgerrighed efter at forstå, hvordan socialøkonomi i sin nuværende anvendelse i Europa er blevet til, og med fokus på hvilken rolle EU kunne have i den nuværende formulering og diskurs omkring socialøkonomi, som har motiveret denne undersøgelse.

Rapporten analyserer hvordan begrebet socialøkonomi er kommet på EU's dagsorden i midt 1980'erne. Ud over den indholdsmæssige 'rejse' og diskurs, som begrebet har antaget gennem dette forløb, viser rapporten de forskellige roller, som EU's forskellige instanser fra Parlament, Ministerråd, kommission og den Økonomiske og sociale udvalg har haft i denne proces, hhv. som forslagsstiller, udkast,

beslutningstagere, etc. Den viser eksempler på, hvordan EU's forskellige politiske og økonomiske tiltag har påvirket den måde, hvorpå begrebet 'socialøkonomi' har vundet indpas i nutidens arbejdsintegrerende politikker i de europæiske lande, inklusive Danmark. Der sker en ændring i fokus og diskursen omkring socialøkonomi fra at være erhvervsvirksomheder med et foreningsbaseret ejerskab og en særlig måde at fungere på der går på tværs af sektorer i samfundet, til i dag at omfatte organisationer og virksomheder, hvis vigtige formål er at skabe social 'impact'. Denne udvikling illustreres i tekstboksen nedenfor, som gengiver uddrag fra EU-Kommissionens officielle karakteristik hhv i 1989 og 2011.

Tekstboks 0.1: Kommissionens karakteristik af socialøkonomi hhv. 1989 og i 2011

1989: "[socialøkonomi] Det er en sektor, der består af virksomheder af typen kooperativer, gensidige selskaber eller non-profit foreninger. De defineres ved deres juridiske definition, samt den måde, de organiserer og styrer den produktion, som kan realiseres."

Kommissionens kommunikation til Ministerrådet, 18. dec. 1989

2011: "En social virksomhed er en operatør inden for socialøkonomien, hvis formål er at skabe social 'impact' mere end at skabe overskud/profit til deres ejere eller aktieejere."

Kommuniké fra Kommissionen om 'Social Business Initiative', 2011.

Denne rapport bidrager til forskningsfeltet med en vinkel på dynamikken mellem EU og medlemslandenes forståelse og praksis omkring socialøkonomi, som er meget lidt undersøgt. Der foreligger analyser og artikler, der beskriver og analyserer udviklingen i de enkelte EU-medlemslande omkring hvordan fænomenerne socialøkonomi, socialt entreprenørskab og social innovation og social virksomhed manifesterer sig politisk og socialt og økonomisk i det pågældende land. Men der er bemærkelsesværdig få undersøgelser som har fokus på, hvordan EU's dynamik er og hvordan den spiller sammen med forhold i medlemslandene. Faktisk har jeg kunnet identificere én tidligere undersøgelse af socialøkonomi i EU-regi med denne tilgang. Den er udført af to forskere i CIRIEC netværket, der var tilknyttet 'Social Economy Europe'. Det er den franske Karine Pflüger og italienske Enzo Pezzini¹. De har udført et grundigt arbejde

med at kontrastere de forskellige positioner, der har karakteriseret instanserne i EU over en 30års periode.

Rapportens struktur

Rapporten er opbygget i 4 kapitler udover introduktionskapitlet. Dette indeholder et overblik over rapportens dele, kort om metoden og en præsentation af de væsentlige instanser og organisationer i EU, som er relevante aktører i forhold socialøkonomiske tiltag og beslutninger.

Kapitel 1 giver et statistisk skøn over størrelsen og udviklingen af beskæftigelsen i virksomheder og organisationer i socialøkonomien i de enkelte medlemslande i EU over perioden 2003-2015. De næste kapitler 2 og 3 kompletterer hinanden.

Kapitel 2 giver et indblik i det samfundsmæssige grundlag for henholdsvis socialøkonomi, forstået som erhvervssektor og det senere udviklede socialpolitiske fokus i EU. Her præsenteres 2 aspekter af hvad man kan kalde historisk arv eller forudsætninger i medlemslandene. Der er tale den 'arv', som perioden med den tidlige socialøkonomi har efterladt i form af særlige virksomhedsformer og lovgivning, og som blev udgangspunkt for de nuværende initiativer og forståelser af socialøkonomi i de europæiske lande. Det andet aspekt vedrører 1970'ernes og 80'ernes sociale bevægelsers initiativer og sociale innovationer inden for social velfærd i Europa, og som senere har præget konkrete EU-politikker.

Kapitel 3 har EU i fokus med analyse af de politikker og processer vedrørende socialøkonomi, som har givet karakteristisk til begrebet i nyere tid i Europa. Analysen strækker sig over en 30 års periode og er inddelt kronologisk i 3 perioder: 1985-95, 1995-2005, og 2005- i dag. Den første periode bragte socialøkonomi på dagsordenen som en del af EU's erhvervs politik, i forbindelse med at Europæiske Fællesskab (EF) bliver til Europæiske Union (EU) ved Maastricht-aftalen i 1993. Næste periode blev præget af en politik fra Kommissionen, hvor 'social enterprise'² vandt frem som ny virksomhedsform, og socialøkonomi ansås mere og mere som en del af eller identisk med 'tredje sektor'. Den europæiske socialfond (ESF) har gennem begge perioder støttet socialøkonomi projekter, og perioden betød også vækst i EU finansieret forskning inden for

socialøkonomi feltet. Den tredje og seneste periode fra 2005- og frem til i dag flyttes den dominerende forståelse af socialøkonomi til at være en del af socialt entreprenørskab og social innovation med vægt på at skabe 'social impact' gennem 'social business'.

Kapitel 4 sammenfatter og konkluderer på analyserne både på mikro- og makroøkonomisk niveau. Desuden fremhæves EU's rolle som en definerende aktør i forhold til medlemslandenes forståelse og anvendelse af begrebet socialøkonomi. På den baggrund diskuteres det paradoksale i, at Danmark på den ene side har en lang og glørværdig tradition for organisering inden for socialøkonomi i form af andelsbevægelse, brugsforeninger, arbejderkooperation, gensidige finansieringsselskaber og den almindeligt anerkendte frivillige foreningstradition, og på den anden side politisk 'har glemt' denne tradition for at drive foreningsbaseret økonomisk aktivitet på mange samfundsområder i vores aktuelle samtid, hvor socialøkonomi som begreb politisk i dag stort set er et element i socialpolitisk arbejdsintegration.

Metode

Metodisk har det naturligvis været en vigtig opgave at finde det rette empiriske materiale. Socialøkonomi er et mindre hjørne i mængden af dokumenter i EU-systemet. Her har jeg kunnet trække på den allerede nævnte undersøgelse af Enzo Pezzini og Karine Pflüger, der analyserer EU's politik vedrørende socialøkonomi fra de første initiativer og frem til 2011. Den bygger på dokumentanalyse fra forskellige EU-instanser, hvilket dels har givet værdifuld empiri og viden til mit arbejde, dels betydet en indgang til at forstå de forskellige relevante EU-aktørers aktionsfelter. Den er dermed blevet et vigtigt afsæt for min videre søgning af empirisk belæg. Empirien i denne rapport er, ud over denne kilde, baseret på EU-dokumenter, udtalelser og studier bestilt eller foretaget af disse instanser samt en række teoretiske og empiriske arbejder der henvises til undervejs. Det er en undersøgelse af diskursen og aktører omkring socialøkonomi, dens definitioner og politikker. Denne undersøgelse inddrager ikke de økonomiske aspekter og dynamikker i EU i forhold til socialøkonomi.

EU's instanser og fora med relevans for socialøkonomi

De instanser og fora, der er aktører med initiativer, meninger og beslutninger vedrørende socialøkonomi, er følgende³:

EU-Kommissionen er organiseret med 28 *Directorates Generales (DG)*, en for hvert medlemsland. Her har en eller flere DG'er en *Enhed*, som har med *Socialøkonomi*⁴ at gøre. Hvor og hvor mange har varieret gennem tiden. I de første år havde socialøkonomi en budgetlinje under *DG Erhverv, Handel, Turisme og Socialøkonomi*. (1989-1997). I 2000 blev socialøkonomi igen integreret nu som en del af *Enheden*: "Håndværk, mindre virksomhed, kooperative og gensidige selskaber". I dag varetages *socialøkonomi* under disse 3 DG'er, hvilken bestemmes af det tema, der er i fokus:

- *DG-EMP: Employment, Social Affairs and Inclusion, Unit: EMPL,*
- *DG-FISMA: Financial stability, Financial services and Capital markets Union og i*
- *DG-GROWTH: Internal market, Industry, Entrepreneurship, and SME's, Unit GROW.*
 - *Social Business Initiative (SBI)* (oprettet i 2011 og forlænget for perioden 2018-23) er den udøvende instans og ligger under 'Unit Grow'.
 - I forbindelse med SBI oprettedes også *Commission's Expert Group for Social Enterprise (CEGES)*. Den består af europæiske eksperter (forskere, praktikere og andre eksperter på socialøkonomi) fra medlemslande og ansøgningslande. Ekspertgruppen er blevet nybesat for perioden 2018-2024 som CEGES II

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU)⁵ består af 350 repræsentanter *for det organiserede civilsamfund*, hhv. parterne i den sociale dialog (arbejdsgiver- og arbejdstager-organisationer, samt den tredje, som er 'andre grupper' (diversity group) dvs. forskellige civilsamfundsorganisationer. EØSU har en rådgivende funktion over for Parlament og Kommission.

- EØSU har en *Social Economy Category*⁶, der samler 31 udvalgsmedlemmer fra hhv. arbejdsgivergruppen og 'diversity group', som har en interesse i *socialøkonomi*.

- EØSUs section 'other groups' har en temagrupper "Single market, Production and Consumption (INT)" med "Temporary study group on Social Economy"⁷ som blev oprettet i 2015 med 6 aktive medlemmer og gjort permanent i 2018.

EU-Parlamentet, som er folkevalgte fra hvert medlemsland. (Af 746 medlemmer har Danmark valgt 12 medlemmer)

- Parlamentet har en *Social Economy Intergroup*, bestående af parlamentsmedlemmer og medlemmer af EØSU omkring *socialøkonomi*. Gruppen mødes hver anden måned, og den er hidtil blevet konstitueret hver gang, der har være parlamentsvalg. Den nuværende består af 80 MEP og 6 politiske grupper
- Under Parlamentet er der fire udvalg som har socialøkonomi i sit område: Under DG Internal Affairs finder 'Committee on the Internal Market and Consumer Protection' (IMCO). De øvrige er: 'Economic and Monetary affairs' (ECON), Employment and Social Affairs (EMPL) og 'Regional Development' (REGI)

Rådet for den Europæiske Union, Ministerrådet, Rådet, (Council of Ministers of the European Union) eller 'Rådet' består af *medlemslandenes ministre* for de respektive politik-områder og er en vigtig instans, når der skal tages politiske beslutninger om socialøkonomi, f.eks. juridiske forhold, sammen med EU-parlamentet er det lovgivende.

Det europæiske Råd (The European Council)⁸, som udgøres af de 28 *medlemslandes stats- og regeringsledere*, der mødes 4 gange om året og behandler mere overordnede strategiske temaer.

'EU' eller 'Europæiske Union' anvendes i denne rapport uanset, at EU i 1980'erne faktisk hed 'Det Europæiske Økonomiske Fællesskab' eller 'EØF/EEC'. Det blev oprettet ved Romtraktaten i 1957. Danmark blev medlem i jan. 1973. Efter Maastricht traktatens vedtagelse om oprettelse af 'Det indre Marked' i 1992 skiftede det økonomiske Fællesskab navn til 'Det europæiske Fællesmarked' (EF/EC) eller 'Fællesmarkedet'/'EC-Internal Market'. I 2009 opstod 'EU'/'Den Europæiske Union' efter Lissabontraktatens

vedtagelse. I Bilag 1 findes en oversigt over EU's kommissionsformænd og medlemslandene samt hvornår de blev medlem.

Kapitel 1: Socialøkonomi i EU-tal for beskæftigelse

Spørgsmålet om hvor stor socialøkonomien er i EU's medlemslande er, naturligt nok, væsentligt at vide og samtidig vanskeligt at give et præcist svar på. EU har tilbagevendende søgt det besvaret, siden Socialøkonomi blev introduceret i EU. Det første initiativ kom fra Det økonomiske og sociale Udvalg, EØSU, i 1986, hvor de fik foretaget en undersøgelse af beskæftigelse og organisationer i EU-medlemslandene⁹. I 2000 offentliggjorde CIRIEC forskernetværket resultatet af en stor undersøgelse af beskæftigelsen inden for organisationer i socialøkonomien/det tredje system i de dengang 15 medlemslande. Med udvidelsen i 2003 til 25 og ved de senere udvidelser i 2007 og 2013 har CIRIEC på foranledning af EØSU foretaget nye registreringer (Monzon og Chavez 2010 og 2015).

Tabel 1 nedenfor viser resultaterne fra disse tre undersøgelser for hhv. *lønnet beskæftigelse* inden for socialøkonomisk virksomhed i medlemslandene, *socialøkonomis andel af den nationale beskæftigelse*, samt den procentvise forskel mellem målingstidspunkterne. Tabellen er ordnet sådan, at de lande står øverst, der i 2015 viste den højeste andel af beskæftigede i socialøkonomien i forhold til samtlige beskæftigede i landet (søjle 3). I 2015 var de højest placerede lande Luxembourg, Holland, Belgien og Frankrig, som alle ligger med over 9% af arbejdsstyrken i socialøkonomi, tæt fulgt af Italien med 8,8%. Dette felt udgøres med andre ord af de oprindelige EU-lande.

I 2014/15 udgjorde den lønnede beskæftigelse inden for de 4 klassiske socialøkonomi virksomhedsformer -kooperativer, gensidige selskaber, foreninger og fonde- i de 28 EU-medlemslande 6,3%, hvilket svarer til 13,6 millioner mennesker ud af de totalt 215,7 millioner i lønnet beskæftigelse. I Danmark var der i 2014-15 ca.159.000 ud af 2,678 millioner, svarende til 5,9%.

Tabel 1. Beskæftigelse i den sociale økonomi i EU28, pr 1/1 2003, 2010, 2015; samt den relative udvikling mellem hver opgørelse.

Landene er ordnet efter andelen af beskæftigede i socialøkonomien i forhold til den totale nationale beskæftigelse i 2015 (kolonne 3)¹⁰.

Land	Antal beskæftiget, 2015	National beskæftigelse, (%) 2015	Ændring, 2010-2015 (%)	Antal beskæftiget (2010)	National beskæftigelse, 2010 (%)	Ændring, 2003-2010 (%)	Antal beskæftiget, 2003
Total i EU28	13.621.535	6,30%	-3,60%	14.137.218	6,53%	26,79%	11.142.883
Luxembourg	25.345	9,90%	57,30%	16.114	7,30%	122,32%	7.248
Holland	798.778	9,80%	-6,70%	856.054	10,23%	10,87%	772.110
Frankrig	2.372.812	9,10%	2,30%	2.318.544	9,02%	16,79%	1.985.150
Belgien	403.921	9,00%	-12,7%	462.541	10,30%	65,42%	279.611
Italien	1.923.745	8,80%	-13,70%	2.228.010	9,74%	66,72%	1.336.413
Spanien	1.358.401	7,70%	9,30%	1.243.153	6,74%	42,53%	872.214
Finland	182.105	7,70%	-2,70%	187.200	7,65%	6,73%	175.397
Østrig	308.050	7,60%	31,90%	233.528	5,70%	-10,23%	260.145
Tyskland	2.635.980	6,70%	7,20%	2.458.584	6,35%	21,00%	2.031.837
Estland	38.036	6,20%	0,50%	37.850	2,67%	62,80%	23.250
Danmark	158.961	5,90%	-18,70%	195.486	7,22%	21,60%	160.764
UK	1.694.710	5,60%	3,80%	1.633.000	5,64%	-4,57%	1.711.276
Ungarn	234.747	5,60%	31,7%	178.210	4,71%	135,51%	75.669
Irland	95.147	5,00%	-3,60%	98.735	5,34%	-36,43%	155.306
Sverige	195.832	4,20%	-61,40%	507.209	11,16%	6,26%	205.697
Portugal	215.063	5,00%	-14,00%	251.098	5,04%	19,03%	210.950
Grækenland	117.516	3,30%	0,30%	117.123	2,67%	67,72%	69.834
Tjekkiet	162.921	3,30%	1,80%	160.086	3,28%	-3,11%	165.221
Bulgarien	82.050	2,80%	-32,4%	121.300	3,97%	-	-
Polen	365.900	2,30%	-38,30%	592.800	3,71%	12,20%	529.179
Letland	19.341	2,20%	-	440	0,05%	46,67%	300
Slovakiet	51.611	2,10%	14,90%	51.611	1,94%	-54,28%	98.212
Kypern	6.984	2,00%	1,32%	5.067	37,80%	12,83%	4.491
Rumænien	136.385	1,70%	-16,50%	163.354	1,77%	-	-
Malta	2.404	1,30%	102,00%	1.677	43,40%	604,62%	238
Slovenien	10.710	1,20%	51,00%	7.094	0,73%	51,87%	4.671
Kroatien	15.848	1,00%	74,5%	9.084	0,59%	-	-
Litauen	7.332	0,60%	-18,30%	8.971	0,67%	16,51%	7.700

Over tid viser de 28 lande et broget billede af ændringer i andelen af lønbeskæftigede i de nævnte typer virksomheder og organisationer. Mellem 2003 og 2010 var der en

stigning på ca. 3 millioner beskæftigede i socialøkonomien i Europa samlet set, hvilket svarer til 26,79% (søjle 7). Mellem 2010 og 2015 faldt det med knapt 500.000 eller 3,6% på EU-niveau (søjle 4). I forhold til det øvrige arbejdsmarked (søjlerne 3 og 6) viser statistikken, at beskæftigelsen i socialøkonomien i 2015 udgjorde 6,3% af den samlede beskæftigelse mod 6,5% i 2010, altså en forskel på -0,2%.

Disse gennemsnit dækker over store udsving mellem de enkelte lande, og de kan ikke udsige noget om årsager. Men det kan konstateres, at der er en forholdsvis større stigning i det tidsrum, hvor finanskrisen brød ud. Hvis vi tager perioden mellem 2010 og 2015, hvor gennemsnittet i EU samlet set faldt med 3,6%, så havde lande som Luxembourg, Belgien, Italien, Danmark, Sverige, Portugal, Bulgarien, Polen, Rumænien og Litauen alle fald på mellem 14 og 61%; mens lande med positiv vækst i samme periode var Spanien, Østrig, Tyskland, Ungarn, Slovakiet, Slovenien og Kroatien. Stigninger hhv. fald i andelen af beskæftigede i socialøkonomien kan udtrykke flere forhold. En lille stigning i andelen kan både ske fordi der har været en stor vækst i antallet af beskæftigede i sektoren og fordi tallet er forblevet stabilt eller faldet, mens den totale antal beskæftigede i samfundet er faldet. En tilsvarende mekanisme fungerer i forhold til tolkning af fald i den relative andel i beskæftigelsen.

Tabel 2 nedenfor giver et indblik i, hvor forskellig den forholdsvis lille forandring, som er sket på EU niveau, udtrykker sig for 4 udvalgte lande, der alle ligger tæt på EU gennemsnittet. Her viser Danmark og Sverige de største udsving med hensyn til hvor stor en andel af den totale beskæftigelse, der kan tilskrives virksomheder og organisationer inden for socialøkonomien i hhv. 2010 og 2015, nemlig en tilbagegang fra 7,2% til 5,9% for Danmark og fra 11,2% til 4,2% for Sverige. Både Tyskland og UK har næsten uændret andel af SØ beskæftigelse på nationalt niveau. For Tyskland lå andelen på 6,7% i 2015, en lille stigning fra de 6,4% i 2010, og i UK ligger andelen uændret på 5,6% for begge målinger, men på baggrund af hhv. et fald i antal beskæftigede i socialøkonomi virksomheder på -4,6% mellem målingen i 2003 og 2010 og stigning på 3,8% mellem 2010 og 2015.

Tabel 2. Lønnet beskæftigelse i socialøkonomi i hhv. EU 28, Danmark, Sverige, Tyskland, UK.

Tekst	EU28	Danmark	Sverige	Tyskland	UK
Antal beskæftigede i SØ, Jan.2003	11.142.883	160.764	205.697	2.031.837	1.711.276
Antal beskæftigede i SØ, Jan.2010	14.137.218	195.486	507.209	2.458.584	1.633.000
Antal beskæftigede i SØ, Jan.2015	13.621.535	158.961	195.832	2.635.980	1.694.710
Forskel mellem 2003 og 2010 (%)	26,8%	21,6%	6,3%	21,0%	-4,6%
Forskel mellem 2010 og 2015 (%)	-3,6%	-18,7%	-61,4%	7,2%	3,8%
SØ af national beskæftigelse, 2010	6,5%	7,2%	11,2%	6,4%	5,6%
SØ af national beskæftigelse, 2015	6,3%	5,9%	4,2%	6,7%	5,6%

Tekstboks1.1: Om måling og statistik over socialøkonomi og tredje sektor

- FN udgav i 2001 *Handbook of Non profit Institutions in the System of National accounts*. (Det var ansporet af John Hopkins university's international comparative undersøgelse af nonprofit organisationer og den frivillige sektor under ledelse af L.M.Salamon)
- CIRIEC/EU-kommissionen udgav i 2006 *Manual for drawing up the Sattelite Accounts of Companies in the Social Economy: Cooperatives and Mutual Societies*. Brussels, European Commission, DG for Enterprise and Industry og CIRIEC, udarbejdet af J.Barrea, J.L Monzon
- En international CIRIEC arbejdsgruppe ledet af Marie Bouchard, University of Montreal, Canada om måling af socialøkonomi social og økonomisk som resulterede i udgivelserne i 2009 af *The Worth of the Social Economy* og i 2015 *The Weight of the Social Economy*. ILO er engageret i dette arbejde og medudgiver af resultatet af arbejdsgruppen.

<https://www.ilo.org/Search5/search.do?searchLanguage=en&searchWhat=social+economy>

Socialøkonomien, dens organisationer og beskæftigelse, er et område, som er vanskeligt at måle statistisk. Der er forskel mellem landene på, hvilke virksomheder og organisationer, der statistisk registreres som socialøkonomiske, og det er en type virksomhed, som er vanskelig at indfange statistisk, da den både har en etisk og en juridisk side. Det er også et felt, hvor der er stor forskel mellem medlemslandene mht. systematisk registrering af virksomheder og organisationer, ligesom der heller ikke er helt overensstemmelse landene imellem med hensyn til hvad der inkluderes som

socialøkonomi. Der er dog taget initiativer til en forbedring af situationen. Med inspiration fra FN's arbejde med 'satelite accounting' for non-profit og almennyttige organisationer afholdt Kommissionen i 2004 et seminar om muligheden for at etablere 'Satelite Accounting' for alle organiseringer i socialøkonomien. På et udbud fra Kommissionen kunne CIRIEC i 2006 udgive en manual for 'Satelite Accounting' for virksomheder i den sociale økonomi. Den er senere blevet fulgt op af en internationalt arbejdsgruppe, der involverede ILO og CIRIEC- forskere under koordination og ledelse af Marie Bouchard¹¹.

Delkonklusion

Efter denne korte talbaserede gennemgang af socialøkonomi i medlemsstaterne, vil næste kapitel behandle socialøkonomi i Europa konceptuelt og historisk. Her vil blive fokuseret på de historiske rødder i medlemslandene, som stadig har indflydelse og aktualitet i forhold til nutidens forståelser af socialøkonomi i EU og dets medlemslande, og desuden vil der blive givet eksempler på sociale velfærdsorganiseringer og græsrodserfaringer, som Europa så opstå i 1970erne og 80ernes sociale bevægelser i Europa.

Kapitel 2: Historiske forudsætninger i EU

Dette kapitel præsenterer elementer af det 'bagtæppe', som EU's socialøkonomi politik udvikler sig på. Dette gøres med henblik på at forstå, hvor socialøkonomi som begreb kommer fra, samt at give en historisk baggrund for begrebet, både som en samfundskategori internationalt i Europa men også med nationale variationer. Her præsenteres samfundsfænomener i EU's medlemslande på 2 felter, som begge eksisterede, før EU satte socialøkonomi på dagsordenen i 1989, og som dermed er en del af forudsætningen for medlemslandenes politiske interesse og disses mulige konsensus eller divergencer omkring EU's initiativer omkring socialøkonomi. Det drejer sig på den ene side om, hvad man kan kalde 'den socialøkonomiske arv'. Her tænkes på traditioner for virksomheds- og organisationsformer og organiseringer mellem socialøkonomiske aktører, som er udviklet i forbindelse med den tidlige socialøkonomi, samt de nationale lovgivninger om socialøkonomi, der er opstået og er i vigør i de enkelte lande.

Et andet aspekt af den historiske 'arv', som har givet 'føde' til det nuværende socialøkonomibegreb, udgøres af den række af sociale organiseringer og bevægelser, der opstod i Europas civilsamfund i 1970'erne og 1980'erne, og som har vist sig at være socialt innovative forløbere for det nuværende fokus på socialøkonomi i EU's officielle politik. Det er dels bølgen med økonomisk demokrati i arbejdslivet, som vandt frem i 1970'ernes efterdønninger på ungdomsoprøret dels de forskellige græsrodsinitiativer på det sociale område og deres kritik af den offentlige service- og velfærdsektor som påvirkede konkrete politikker i dette felt i en række lande i Europa. Her tænkes på forhold som behandling af psykiatriske patienter, børneforsorg og vilkår for mennesker med psykiske eller fysiske handicap, som fik praktikere og pårørende til at udvikle andre løsninger. En del af disse er faktisk senere taget ind af EU som elementer i reformeringen af velfærdsmodellerne i Europa.

Arv fra den tidlige socialøkonomi

I perioden fra midten af 1800-tallet og første tredjedel af 1900-tallet, skabtes et økonomibegreb, socialøkonomi, der omhandlede social retfærdighed og fordeling af værdiskabelsen i samfundet. Begrebet kan spores tilbage til 1830 hvor den franske liberale økonom Charles Dunoyer udkom med "Traité de l'Économie Sociale" og talte for en moralsk tilgang til økonomi¹². Historisk er det den periode hvor feudal- og laugssystemer afvikles i Europa, og afløses af liberalisering af handel og industrialisering af produktionen. Som konsekvens af disse nye vilkår for produktion og rigdom udvikledes nye virksomhedsformer og forskellige økonomiske teorisystemer.

Begrebet socialøkonomi kom til at karakterisere både en social praksis i form af forsøg med alternative virksomhedsformer og en samfundsvidenskabelig tilgang til økonomi på linje med nationaløkonomi og liberal økonomi, og det var et europæisk fænomen. Begrebet fandt anvendelse og udvikledes inden for forskellige ideologiske sammenhænge. Det var en periode hvor økonomisk tænkning tog flere retninger i Europa. I grove træk drejer det sig om hhv. liberal økonomi, nationaløkonomi og socialøkonomi med centre i henholdsvis UK, Tyskland og Frankrig (Demoustier, 2001 og 2006). Den franske kooperationsforsker Henri Desroche identificerede i sit værk om socialøkonomi '*Pour un traité de l'économie sociale*' tre ideologiske traditioner i socialøkonomisk filosofi hhv.: liberale, kristne og socialistiske strømninger (Demoustier & Rousslière, 2004). En manifestation af denne ideologiske diversitet afspejles i den gruppe af arrangører, der stod bag socialøkonomiboden på Verdensudstillingen i 1889 i Paris (100 året for den franske revolution). Her havde franske socialøkonomer arrangeret en "socialøkonomisk landsby", hvis indhold spændte fra arbejdsvilkår i industri og minedrift over sociale forhold, kooperative former for organisering og ejerformer (Demoustier, 2001; Demoustier & Roussiere 2004; Godenau, 1989). Ifølge Godenaus¹³ analyse af begivenheden var det samlende element, at alle var republikanere og imod stat og socialisme¹⁴. Fra 1850'erne og frem havde Socialøkonomi været tilstede som emnefelt på verdensudstillingerne både i Storbritannien og Frankrig, hvilket vidner om dets styrke på det tidspunkt.

Det er i denne historiske periode, at det foreningsbaserede fælleseje af produktions- og servicemidler udvikles i form af kooperativt organiserede virksomheder og organisationer, og det blev et instrument for kapitalsvage befolkningsgrupper både blandt by-arbejdere og bønder til at forbedre deres livssituation økonomisk og socialt. Ud over de økonomisk orienterede retninger – national økonomi, socialøkonomi og liberal økonomi med centre i hhv Tyskland, Frankrig og England, opstår sociologi også som fagdisciplin¹⁵. I slutnote 15 uddybes dette nærmere.

Socialøkonomi som internationalt fænomen blev befæstet i 1895, da det lykkedes at danne *Den Internationale Kooperative Alliance-ICA*. Det foregik i London. De grundlæggende landsorganisationer kom fra 9 europæiske lande deriblandt Danmark, samt fra Argentina, Australien, Indien, Australien og USA¹⁶. ICA er stadig en af de vigtige referencer internationalt i forhold til kooperative virksomheder, gensidige selskaber og spare- og kredittkasser. I 1908 lanceredes et internationalt tidsskrift om socialøkonomi, "Les Annales de la Regie directe", som udkom på 4 sprog frem til 1943. Initiativtager og udgiver var franskmanden Edgard Milhaud, professor i økonomi ved Genève Universitet. Det blev forløberen for det nuværende belgiske tidsskrift *Annals of Public and Cooperative Economics*, hvis eksistens Milhaud sikrede gennem skabelsen af organisationen "International Centre of Research and Information on Public, Social, and Cooperative Economy (CIRIEC) i 1947¹⁷.

I Danmark blev det socialøkonomi som praksis, der kom til udfoldelse i samfundet i højere grad end det blev socialøkonomi som politisk begreb eller samfundsteori. Fra sidste halvdel af 1800 tallet, efter liberaliseringen af erhvervs- og foreningslivet fra 1849 og frem, kom der en veritabel opblomstring af foreningsbaseret økonomisk virksomhed inden for mange sektorer i samfundet, både i produktion, forarbejdning af fødevarer, forbrugervirksomhed, forsikring, sparekasse, skolevirksomhed mm 18), som fik stor økonomisk og social betydning. En søgning på Nationaløkonomisk Tidsskrift for 'socialøkonomi' på Google Scholar viste dog, at også danske økonomer i den periode behandlede emnet socialøkonomi. Søgningen viste at socialøkonomi jævnligt nævnes/omtales i årene fra årtusindskiftet og de næste 25-30 år. I 1909 anmeldtes således en ny udgave af bogen "Socialøkonomi" meget kritisk af K. Riis Hansen. Den var udkommet første gang i 1889 forfattet af landbrugslærer Jacob

E. Lange¹⁹). Bogen kom senere i 6 oplag, den sidste i 1948. Lange var selv aktiv i det Radikale Venstre og meget engageret i Husmandsbevægelsen. Socialøkonomiske tanker fik politisk udtryk bl.a. i Retsforbundet og hos Det radikale Venstre. Jordlovene omkring husmandsbrug fra begyndelsen af 1900-tallet er bl.a. resultat af denne indflydelse²⁰). Langes inspiration til socialøkonomien var imidlertid amerikaneren Henry George, som han mødte i 1887-88 i England. I Langes værk refereres der ikke til de samtidige europæiske retninger²¹, selvom hans karakteristik af socialøkonomi (tekstboks 2.1) er på linje med det, der præsenteres af den europæiske bevægelse, både hvad angår syn på og formål med økonomi som en humandisciplin og kombinationen af en praktisk, politisk og videnskabelig vinkel.

Tekstboks 2.1: Karakteristik af socialøkonomi i Danmark i 1909

"...og dog er *socialøkonomien* i højere grad end nogen anden [videnskab] en *folkelig* videnskab. Ikke blot er dens emne sådant, at det umiddelbart vedrører alle, idet det jo er samfundsøkonomiens hovedopgave at klarlægge betingelserne for arbejdets kår, at påvise, hvad der får indflydelse på folks udkomme og på rigdommens lige og ulige fordeling i landet. ... Naturvidenskaberne peger på, hvad der er rigtigt. Det gør *socialøkonomien* også, men tillige påpeger den hvad der er ret... " .

Uddrag fra Forordet til 4. udgave af bogen *Socialøkonomi*

Kilde: Jakob E. Lange (1942) *Socialøkonomi*. Side 8.

Efter anden verdenskrig genfindes socialøkonomi som et adjektiv, der anvendes f.eks. når man beregner de socioøkonomiske konsekvenser af et givent politisk initiativ, indtil EU tager begrebet ind som en del af deres politikformulering omkring den sociale dimension i EU-politik. og indtil midt i 00'erne, hvor socialøkonomi i den nuværende forståelse af socialøkonomi i dansk kontekst tager form i Kommissionens udtalelser.

Virksomheds- og organisationsformer i socialøkonomien

På det praktiske plan kom den tidlige socialøkonomi til at fokusere på dårligt stillede befolkningsgruppers kamp ud af fattigdom gennem selvhjælp og økonomisk samarbejde blandt folk med samme interesser/behov. I denne periode opstod og

formaliseres flere nye virksomhedsformer der, grundlæggende, kan karakteriseres som værende enten personbaserede eller kapitalbaserede ejerformer. Sidstnævnte bliver kendt som aktieselskabet. De personbaserede former kaldes også foreningsbaseret økonomisk samarbejde og udvikles som hhv. gensidige selskaber (mutuals), den kooperative virksomhedsmodel og foreningsmodellen. De er medlemsejede virksomheder og organisationer, som udvikles inden for alle former for økonomisk aktivitet, afsætning, indkøb, produktion, forarbejdning, gensidig finansiering og forsikring²². Forskellen mellem aktieselskabsformen og de foreningsbaserede selskaber handler om den position, kapitalen har i forhold til den aktivitet -arbejde, produktion eller fælles service- som man er gået sammen om at realisere. Det er grundlæggende regler om hhv. ejerskab, grundlag for indflydelse og fordeling af overskud der adskiller dem fra aktieselskabsformen. Mens aktieselskabet i sin essens er et fællesskab af aktieejere, som investerer og har indflydelse og får udbytte efter størrelsen på deres investering, så er kooperativet et forening af personer, der samarbejder om et fælles kommercielt eller ikke kommercielt formål, hvor evt. overskud fordeles efter den aktivitet, man har med kooperativet og ikke i forhold til hvad man har investeret. Kapitalen er midlet til at tjene sit udkomme og ikke målet for virksomheden.

Tekstboks 2.2: De kooperative værdier og principper som vedtaget af ICA's medlemsorganisationer ved den seneste revision i 1995

1. Frivilligt og åbent medlemskab
2. Demokratisk medlemskontrol (en person, en stemme)
3. Medlemsøkonomisk deltagelse (medejerandele; økonomisk overskud fordeles til fælles virksomhed og i forhold til medlems aktivitet med kooperativ.
4. Autonomi og uafhængighed
5. Uddannelse
6. Samarbejde mellem kooperativer
7. Omsorg for lokalsamfundet

De søges båret af værdier som: SELVHJÆLP – SELVANSVAR – DEMOKRATI – LIGHED - RETFÆRDIGHED – SOLIDARITET. Se bilag 4 for den ledsagende tekst.

Tekstboks 2.2 gengiver de principper for økonomisk samarbejde, som forener kooperative virksomheds- og organisationsformer internationalt²³. Disse retningslinjer og værdier er interessante af flere grunde. Ud over de principper, der gælder for det interne økonomiske samarbejde mellem medlemmer/medejere, så indeholder de tillige opfordring til intern kooperativ solidaritet mellem medlemmer og kooperativer (6. princip) og eksternt i forhold til lokalsamfundet (7. princip) og endvidere en grundopfattelse af, at Kooperation er noget, man lærer (5. princip). Hvordan disse idealer udmøntes i praksis har mange variationer. Her er det et samspil mellem udformningen af de konkrete vedtægter for virksomheden eller organisationen og hvordan det oversættes i ledelseskulturen og forretningsstrategierne. Dette udgør et rigt forskningsfelt.

Socialøkonomiske og kooperative tankegange har indgået i politikker i flere europæiske lande, inklusive den danske national- og kommunalpolitik, og har påvirket både erhvervskultur og lovgivning²⁴. I mange af de europæiske lande har udviklingen af foreningsbaseret virksomhed, både de kommercielle og de ikke kommercielle, været væsentlige for den sociale og økonomiske udvikling og betydet bedre vilkår for mindrebemidlede. I nogle tilfælde har disse virksomheder været eller er økonomisk dominerende inden for flere brancher og sektorer. Det gælder både produktion og forarbejdning i sektorer som landbrug, byggeri, industri, sparekasser, finans- og forsikringsselskaber. De foreningsbaserede virksomheder har haft og har stor betydning for store befolkningsgruppers udkomme og for de nationale økonomier. Et markant eksempel på dette er den danske andelsbevægelses afgørende betydning for bondestandens sociale og økonomiske udvikling og den dominerende position deres andelsselskaber havde mht eksportindtægter i en lang periode op til omkring 1960 og dermed udgjorde et væsentlig grundlag for vigtig råvareimport til industriproduktion.

Historisk har disse virksomheder og organisationer sluttet sig sammen i føderationer (kooperative paraplyorganisationer) og igen i nationale sammenslutninger, både inden for de enkelte samfundssektorer²⁵, landbrug, industri, håndværk og andre erhvervsaktiviteter (forsikring, forarbejdning, forbruger, boligfinansiering, opsparing, forsyning osv.) og på tværs af erhvervssektorer. I Frankrig samlede man i 1970 alle disse paraplyorganisationer på tværs af økonomiske sektorer, både de markedsorienterede og de ikke markedsorienterede, under forkortelsen CNLAMCA²⁶,

som oversat betyder "National Samling for kooperativer, gensidige selskabers og foreningers aktiviteter".

Udover nye kooperative virksomhedsformer (andelsselskabet, kooperativet) og de gensidige selskaber (forsikring, sparekasser, realkredit) var *foreninger* den tredje form, der blev lovlig og formaliseret i forskellig grad de europæiske lande²⁷. Der var dels tale om foreningsformer, som var knyttet til ens bopæl og dermed indebar obligatorisk medlemskab. Herunder hører fx vandværk, elværk og sygekasser, som blev drevet af en forening af borgere og fungerer økonomisk efter det såkaldte 'hvile i sig selv' princip, som udelukker udbetaling af overskud på investering. Derudover var der tale om frivillige foreninger, dvs. foreninger, hvor medlemskab er frivilligt. Eksempler herpå er idræt, gymnastik, kultur, sundhed, aftenskole, osv. Begge foreningstyper fungerer på basis af forskellig grad af frivillig arbejdskraft.

Den fjerde virksomhedstype, der vinder frem i denne historiske periode er to nye former for fondsvirksomhed, hhv. erhvervsdrivende og almennyttige fonde: Der er forskelle på hvordan de formaliseres i de forskellige lande, men generelt er der tale om en fundats, som er rammesættende for de formål og anvendelse af overskud, samt for hvordan bestyrelsen skal sammensættes og fornyes; ofte vil den være selvfornyende efter de kriterier, der er nedsat i fundsatsen, men der kan også være tale om en hybrid med en foreningslignende struktur. Et dansk eksempel på sidstnævnte er den selvejende institution, der dels er en hybrid mellem privat og offentlig fondskonstruktion, og dels findes som en selvstændig fondsopbygning (Lund & Berg, 2016:28-33). Det er fundatsens sociale formål, som gør dem til en del af socialøkonomien.

Lovgivning vedrørende virksomheder og organisationer i den social økonomi

En anden vigtig arv fra den tidlige socialøkonomi er den lovgivning om de forskellige foreningsbaserede organisationsformer, som er blevet skabt. Flere lande indfører en speciel kooperativ lov, der funderer sig på de kooperative principper i sin helhed, mens andre overlader dette til de enkelte virksomheder. Denne arv er væsentligt som angivelse af, hvordan man, med eksisterende lovgivning og tradition i de enkelte lande, har forskellige betingelser for at institutionalisere nuværende socialøkonomiske

virksomheder og organiseringer. Grækenland, Spanien og Portugal er lande hvor socialøkonomi er skrevet ind i landets forfatning. Frankrig, Spanien og Italien er lande med andelslovgivning. Det er værd at fremhæve, at sådanne statslige love normalt også vil rumme krav om at honorere de sociale og værdimæssige aspekter ved principperne.

I dansk sammenhæng har vi ikke en andelslov, men vi har lovgivning om det økonomiske samarbejde i andelsvirksomhed –lov om visse erhvervsdrivende virksomheder, LBK nr.659-, og der er en særlig skattelovgivning for sådanne virksomheder. Det samme gælder lovgivning vedrørende gensidige selskaber, foreninger og fonde. Denne lovgivning gælder alene det økonomiske samarbejde, som er formuleret i overensstemmelse med de kooperative principper – med en stemmeret baseret på personen og ikke indskuddets størrelse og uddeling af overskud i forhold til indsatsen og ikke investeringen i virksomheden, samt retten til at organisere sig føderativt mellem kooperative enheder. De øvrige kooperative principper omtales ikke og har historisk været formaliseret i organisationens egne vedtægter, og således op til organisationerne selv²⁸. Der har været flere forsøg på at formulere en andelslovgivning i Danmark, som alle mislykkedes, bl.a. omkring 1910 og igen i første halvdel af 1980'erne. De skandinaviske lande er fælles om ikke at have en specifik andelslov. Storbritannien var et pionerlandet mht. kooperative erfaringer og formuleringen af de kooperative principper, men de fik ikke en egentlig andelslov. Selvom landet har affødt flere betydelige socialøkonomiske tænkere, så er det liberal økonomi med begrebet 'tredje sektor', som anvendes, når der tales om foreninger og andre non-profit virksomheder og disse rolle i en mere social retfærdig fordeling af ressourcer, ikke socialøkonomi.

Sammenfattende består de afsæt, der er efterladt fra den tidlige periode, både af historiske erfaringer, praktiske virksomhedsformer og organiseringer samt noget lovgivning. Det er disse afsæt, som i høj grad stadig giver særpræg til de enkelte medlemslande og samtidig er det disse erfaringer, der trækkes på, når der i dag skabes 'sociale virksomheder'. Det er tankevækkende, at det er i de lande, hvor man ikke fik en egentlig lovgivning på dette felt, at man fortrinsvis anvender termen tredje sektor frem for socialøkonomi.

'Arv' fra civile bevægelser – europæiske banebrydere for socialpolitiske reformer

Det andet historiske element, der kan ses som 'medspiller' fra medlemslandene i forhold til EU's politiske tiltag, er hvad man kan kalde *empiriske forløbere for den nuværende socialøkonomi som den udtrykkes i EU*. De eksempler, der gives i det følgende, er udvalgt i forhold til de temaer, som er blevet taget op i EU senere. De er ikke udvalgt i forhold til, hvad der er sket i alle medlemslandene i den pågældende periode. 1970'erne og de tidlige 1980'ere var en periode, hvor forskellige former for økonomisk demokrati var på dagsordenen i Europa. Perioden medførte også organisatoriske og indholdsmæssige fornyelser inden for bl.a. socialforsorg i de enkelte lande. I Danmark var der eksperimenter med kollektiver og medarbejderejede virksomheder og skabelse af forløbere for hvad vi i dag kender som socialøkonomiske arbejdspladser. Politisk var der kræfter for indførelse af love vedrørende økonomisk demokrati, og der blev indført medarbejderdeltagelse i bestyrelser i de større virksomheder. Desuden var det i disse år, at der blandt omsorgsmedarbejdere inden for den offentlige forsorg og hos andre berørte 'græsrodder' opstod forskellige alternative former for social forsorg og aktivitet for mennesker med fysiske eller psykiske handikap. Der udvikledes forskellige arbejds- og bofællesskaber.

Her skal nævnes tre eksempler på nybrud eller sociale innovationer, som alle er folkelige reaktioner og innovative løsninger. De udvikledes i slutningen af 1970'erne og n af 1980'erne, og de kan spores ind i den nuværende socialøkonomi-tænkning i Kommissionens programmer for 'social entreprise', socialt entreprenørskab og social innovation m.v. Det er sociale kooperativer i Italien, eksperimenterne i Storbritannien/England med at fremme dannelsen af kooperativer, medarbejderstyrede virksomheder. Det tredje græsrodsinitiativ er den organisatoriske fornyelse i de eksisterende repræsentative organiseringer, som skete i Frankrig, hvor udviklingen af demokratiske virksomheder betød en fornyelse af den eksisterende arbejderkooperative form (organiseret i CG SCOP) samt en fornyet forpligtende netværksdannelse mellem de eksisterende sammenslutninger af foreningsbaserede virksomheder og organisationer under benævnelsen socialøkonomi.

Italien - Græsrodsbevægelse inden for Socialpsykiatrien: Sociale kooperativer

En af de politiske socialreformer I 1970'erne i Italien handlede om, at psykiatriske patienter så vidt muligt skulle ud af institutionerne og integreres bedre i samfundet. Det betød drastiske ændringer i den offentlige organisering af institutioner for mennesker med psykiske sygdomme i denne periode. *Sociale kooperativer* opstod som græsrodsinitiativer, hvor behandlere startede lokale organiseringer med de tidligere patienter, og valgte den eksisterende kooperative lovgivning som basis for formaliseringen i en virksomhedsform.

Disse sociale kooperativer, som de blev kaldt, fik et særskilt lovgrundlag i 1991. De er virksomheder, der er kooperativt ejet og ledet, og hvis formål det er enten at yde en social service over for mennesker med plejebenhov, såsom børnehaver, ældrecentre mv, eller at fungere som produktionsvirksomheder med beskæftigelse (og træning) af mennesker, som af forskellige grunde ikke passer ind på konventionelle arbejdspladser, men hvis livsvilkår forbedres ved at blive integreret i reelle arbejdsfællesskaber. I det første tilfælde er medlemmerne/medejerne typisk medarbejderne, og de kaldes "type A sociale kooperativer". I det andet tilfælde, det såkaldte "Type B socialt kooperativ", kan alle beskæftigede være medlemmer.²⁹

Med lovgivningen i 1991 blev der taget højde for, at det grundlæggende er kooperative strukturer inden for socialforsorgsaktiviteter, som har et andet indtjeningsgrundlag end konventionelle private produktionsvirksomheder, og der blev formaliserede muligheder for samarbejde med offentlige sociale myndigheder. Euricse forskningscenter for socialøkonomi i Trento udgav i 1998 *Social enterprises and New Employment in Europe*. En forløber for det senere EMES forskernetværks centrale forskningstema. Sociale kooperativer fremhæves i dag af EU som et af kerneeksemplerne på Work Integration Social Enterprises (WISE)³⁰.

England – Græsrodsbevægelse for kooperativ iværksættelse af arbejde - CDA

Ved slutningen af 1970'erne var Storbritannien (UK) præget af krise. Arbejdsløshed og social uro var et socialt problem både blandt industriarbejdere og blandt efterkommere af immigranter fra de tidligere kolonier. Her opstod en meget aktiv græsrodsbevægelse for at demokratisere arbejdslivet, som førte til ICOM bevægelsen (Industrial Common Ownership Movement), der handlede om at skabe fællesjede, kooperative arbejdspladser. Mellem 1975 og 1986 skabte man i England over 1200 medarbejder-ejede kooperativer, der beskæftigede knapt 8000 personer³¹.

Analyser viser, at de var koncentreret i områder, hvor der også var aktiv støttestruktur i form af CDA'er (Co-operative Development Agencies). Det første CDA blev dannet i 1976 i Scotland og hurtigt efterfulgt af ca. 100 flere samme år, hvoraf 80 lykkedes med at opnå finansiering til at kunne ansætte iværksætterrådgivere. De opstod i fattigere bykvarterer over hele landet. Der var fokus på at hjælpe uerfarne arbejdssøgende med at starte virksomhed i fællesskab. De fleste var små med op til 3 ansatte. CDA'erne udviklede metoder til at støtte unge, som ville skabe egen arbejdsplads i fællesskab. Med Thatchers indtræden som premierminister i 1979 blev fronterne trukket op. CDA's var et decentralt system for støtte til kooperative iværksættelser, som i mange tilfælde var i samarbejde med lokale myndigheder, særligt i de kommuner, hvor Labour havde styret. I midt-1980erne nedlagde Thatcher-regeringen 'Greater London Council', som havde været en aktiv politisk kraft for den lokale støtte til CDA'erne.

CDA findes stadigvæk i flere bykvarterer og hedder nu ofte Community Development Centers³². Disse organiseringer blev imidlertid forløbere for 'social enterprises' i EU. Ved Tony Blairs overtagelse af regeringen 1997 og lanceringen af "The third Way", bliver 'social enterprise' og den tredje sektor mellem privat og offentlig virksomhed et væsentlig led i regeringens modernisering af velfærdspolitikken. I den forbindelse inddrages de eksisterende 'social enterprises' som var opstået i opposition til Thatcher-regeringen i regeringens socialpolitik³³. Det indleder en periode, hvor staten støtter socialt entreprenørskab og 'social enterprise' i UK i betydeligt omfang

økonomisk og politisk³⁴. Fra 1999 kom der bl.a. støtte til dannelse af en repræsentativ landsorganisation, ved navn 'Social Enterprise UK', for de eksisterende lokale organisationer og netværk, og lovgivning om en ny type virksomhed: 'Community Interest Companies' (CIC); en virksomhedsform, der er privatejet, men med et særligt socialt formål og dermed særlige lokale afgiftsforhold.

I sidste halvdel af 1980'erne var UK's CDA'ere en vigtig inspirationskilde for

Boks 2.3: LKU–Lokale kooperativa Udviklingscentre. Sverige

Disse engelsk inspirerede organisationer opstod i Sverige i midt 1980'erne og er i dag vigtige støtteorganisationer for socialt entreprenørskab. Det følgende er et uddrag fra artikel af Yohanan Stryjan (2002):

“Co-operative development agencies: A network of 26 co-operative development agencies (Lokala Kooperativa Utvecklingscentrer, or LKU) provides national coverage as to advice, information and training for co-operatives and for social enterprises. Each local agency is a free standing legal person, generally incorporated as an economic association, established by individuals and organizations in the region (Stryjan, 1997).

Membership in these associations varies from case to case and typically consists of co-operative enterprises (or their local branches), civic organisations (popular movements) and (in part of the cases) municipal authorities. Central government funds are granted as a matching financing. In return, the LKU is obliged to provide a statutory volume of free of charge advisory and educational services. Deeper involvement in specific projects (such as the formation of a particular social co-operative) is normally provided as contracted consulting service.

The LKUs collaborate with the authorities that finance training and advice to 'social work' co-operatives. Training often takes place in consultation with LKU and the various adult education organizations. The LKUs are members in a national association, the Association for co-operative development (Föreningen Kooperativ Utveckling, or FKU)”.

FKU hedder i dag COOMPANION Og repræsenterer 20 lokale 'Coompanion centre' i Sverige.

Se mere her: <https://coompanion.se/har-finns-coompanion>

skaberne af Sveriges støttestruktur for lokale udviklingscentre for kooperative virksomhedsformer (LKU), der voksede frem i sidste halvdel af 1980'erne. Det skete med de etablerede kooperative føderationers og det offentlige støtte. LKU hedder i dag Coompanion. Se tekstboks 2.3 for en kort beskrivelse. Sverige blev medlem af EU i

1995. Det interessante i forhold til EU's senere politik, er det fokus på 'social support structures', som udkrystalliserede af denne ungdomsbevægelse og bliver en del af den engelske regerings nye velfærdspolitik. Disse initiativer og erfaringer fra UK vil man bl.a. kunne se afspejlet i EU både i diskursen om socialøkonomi efter 1997 og i den nuværende ECO-SYSTEM tænkning for 'social enterprise' i EU.

Frankrig – Organisatorisk fornyelse og kontinuitet-socialøkonomi genopfindes

Den stigende arbejdsløshed med kriseårene i midt 1970'erne ramte også i Frankrig, og en af de politiske løsninger blev at støtte iværksætterier for de svagere grupper med den største arbejdsløshed – ældre, unge og kvinder. Den etablerede arbejderkooperation CG-SCOP³⁵ tog opfordringen op fra ungdomsoprøret og arbejderbesættelser først i 1970'erne og fik omdannet deres fundats, så medarbejderkooperativformen blev gjort mere anvendelig. Det skete i 1978 ved en lovændring, som muliggjorde oprettelsen af kooperativer med kun 4 personer og med begrænset ansvar (amba), og som åbnede mulighed for at den arbejdsløshedsunderstøttelse personen var berettiget til kunne anvendes til at skabe virksomhed. Fransk kooperativ lovgivning går tilbage til 1947.

I 1977 havde den franske kooperationsforsker Henri Desroche i forbindelse med en konference for den tværsektorielle paraplyorganisation CNLAMCA (Comité National de Liaison des Activités Mutuelles, Cooperatives et Associatives) foreslået, at organisationerne burde genopdage "socialøkonomi" som deres samlende begreb, idet de jo har deres forståelse af økonomiske relationer til fælles. Det forslag bliver virkeliggjort i 1980, hvor CNLAMCA, tager begrebet socialøkonomi i anvendelse som det, der samler denne gruppe meget forskellige kommercielle og ikke-kommercielle aktiviteter og brancher, (Balaudé & Ballet, 2015:10). Det blev officielt med formuleringen af *Charter for virksomheder i den Sociale Økonomi* i 1980. Heri formuleres et fælles værdigrundlag i 7 paragraffer. Disse er gengivet i tekstboks 2.4.

I 1977 havde den franske kooperationsforsker Henri Desroche i forbindelse med en konference for den tværsektorielle paraplyorganisation CNLAMCA (Comité National de Liaison des Activités Mutuelles, Cooperatives et Associatives) foreslået, at organisationerne burde genopdage "socialøkonomi" som deres samlende begreb, idet

de jo har deres forståelse af økonomiske relationer til fælles. Det forslag bliver virkeliggjort i 1980, hvor CNLAMCA, tager begrebet socialøkonomi i anvendelse som det, der samler denne gruppe meget forskellige kommercielle og ikke-kommercielle aktiviteter og brancher, (Balaudé & Ballet,2015:10). Det blev officielt med formuleringen af *Charter for virksomheder i den Sociale Økonomi* i 1980. Heri formuleres et fælles værdigrundlag i 7 paragraffer. Disse er gengivet i tekstboks 2.4.

Boks 2.4: Hovedindhold af Charter for virksomheder og medlemmer i CNLAMCA

1. Virksomheder og organisationer fungerer demokratisk; medlemmer er solidariske og lige mht. pligter og ansvar
2. Medlemskab er frivilligt
3. Alle medejere og virksomheder i socialøkonomi går ind for at skabe nye sociale netværk og forbindelser internt
4. Virksomheder i socialøkonomi går ind for lighed for alle og respekterer enhvers ret til udvikling i respekt for individets frie handlen
5. Virksomheder i socialøkonomi fungerer efter regler om fordeling af overskud som styrker vækst og bæredygtighed og bedre service for medlemmer under medlemmernes kontrol.
6. Forskning og forsøg fremmes mhp. samfundets harmoniske udvikling og så både det individuelle og det fælles fremmes.
7. Virksomheder i socialøkonomi har som mål at være i menneskets tjeneste.

For forklarende tekst, se bilag 3

Som konsekvens af udviklingen i Frankrig skabtes således en fællesbetegnelse for de erhvervsinteresser, som forenede de forskellige virksomhedstyper, der var fælles om det foreningsbaserede kapitalgrundlag (til forskel fra aktieselskabet). Denne fællesbetegnelse har dannet grundlag for socialøkonomiens efterfølgende bane ind i europæisk politik samt den nuværende forståelse af socialøkonomi i EU.

Spanien – speciallovgivning om kooperative virksomhedsordninger

Spanien kom med i EU i 1986 og nævnes her, fordi landet efter sin indtræden i EU er et af de lande, hvor både politiske organisationer og universiteter har været mest aktive i at give socialøkonomi en central position politisk og socialt. Dette kommer især til udtryk i form af støtte til skabelse af kooperative virksomheder samt grundlag for institutionalisering, både via lovgivning og virksomhedsordninger af kooperativt lignende

virksomhedsformer som "Sociedades Anónimas Laborales" (SAL) og "Sociedades laborales" (SL). Der er kooperative lovgivninger i Spanien, både specifikke for de enkelte delstater og nationalt. Universitære uddannelser og forskning i socialøkonomi har også oplevet ganske imponerende vækst, både i forhold til landbrug og industri sektorerne. Samtidig er Spanien/Baskerlandet hjemsted for et af verdenssamfundets største arbejderkooperative succes'er – "Mondragon Corporation, Humanity at Work"³⁶.

Delkonklusion

Som netop er skitseret, er EU's politik for socialøkonomi blevet til på baggrund af en række forskellige elementer fra Unionens medlemslande. Det gælder både det erhvervspolitiske særpræg via virksomhedsformer, lovgivning vedrørende socialøkonomi samt konkrete eksempler på sociale innovationer og initiativer i forhold til sårbare og marginaliserede befolkningsgrupper i EU's gamle medlemslande.

Det fremgår af analyserne i dette kapitel, at de socialøkonomiske traditioner variere ganske meget EU-medlemslandene imellem. Tilsyneladende har traditionen for demokratisk ledede og kooperative virksomheder den største kontinuitet i Sydeuropa under betegnelsen 'économie sociale'. Derimod havde de nordeuropæiske lande – med Storbritannien som kerneeksempel – i det store og hele havde opgivet disse organisationsformer, da 'social economy' blev genintroduceret på EUs initiativ for 30 år siden. I den forbindelse indtager Danmark en paradoksalmellemposition: På den ene side er der her i landet stadig velfungerende andelsvirksomheder, der giver stor beskæftigelse og genererer eksportindtægter. Men de regnes ikke for 'socialøkonomiske virksomheder' i ordets nugældende fortolkning, så herhjemme er der kun nogle få hundrede virksomheder, der lever op til denne EU-inspirerede definition af fænomenet. Hvordan den trans-europæiske udvikling er forløbet via EU, analyseres nærmere i næste kapitel.

Kapitel 3. Socialøkonomi i den Europæiske Union

Kapitlet er organiseret i 3 underafsnit som kronologisk svarer til 3 epoker, fra Socialøkonomi introduceres som et tema for EU politik i 1980-erne, og frem til i dag. Del 1 dækker perioden 1985-1994, del 2, 1995-2004, og del 3 dækker fra 2005-2015.

1985-1994: Socialøkonomi kommer på dagsordenen i EU

I 1985 overtog den franske politiker, Jacques Delors, posten som kommissionsformand. I hans formandsperiode kom begrebet *socialøkonomi* ind i EU-politikker på kommissionsniveau. Men inden havde der været henvendelser til EU vedrørende socialøkonomi, som kom fra de kooperative virksomheders repræsentative organisationer i Europa. Det drejede sig om at opnå ligestilling i forhold til andre typer erhvervsvirksomheder i europæisk politik. Parlamentet var den første instans som anerkendte, at virksomheder i socialøkonomien skal have repræsentation ved Kommissionen. Det skete i 1981 i den forrige kommissær Thorns periode, hvor europæiske kooperativers sammenslutninger i medlemslandene opnåede permanent høringsret i økonomiske og sociale emner. Samtidig skabtes en fælles repræsentation ved EU for de samlede kooperative og gensidige selskaber i Europa. Det blev i 1983 til organisationen CCACC³⁷ "*Koordinationsudvalget for Europæiske Kooperative Sammenslutninger*".

To år senere sendte EU-Parlamentet en resolution til EU-Kommissionen om at 'det potentiale og de erfaringer, som den kooperative sektor besidder bør tages i anvendelse i regionalpolitiske og udviklingspolitiske tiltag, og den blev bedt om at inddrage repræsentanter herfra i de handlingsprogrammer, der vedrører denne type tiltag' (Pezzini & Pflüger, 2013). I forlængelse af dette kom der også en resolution fra Parlamentet vedrørende Foreningers mission, styring og regulering i EU. På dette tidspunkt er det ikke socialøkonomi der nævnes, men det er opfordring til anerkendelse af foreningsbaserede økonomiske organisationer - andelsselskaber/kooperativer, gensidige selskaber og foreninger - som forskellige former for fællesej, der fungerer

efter en anden logik end aktieselskabet. De foreningsbaserede virksomheder og organisationer styres af en radikal anden form for økonomisk samarbejde og overskudsfordeling end aktieselskabet, hvilket ledte videre til den samlede betegnelse, at de fungerer i en 'socialøkonomi' modsat en kapitalbaseret økonomi. Kooperativer, foreninger og gensidige selskaber har, som nævnt, det tilfælles, at de alle organiserer ejerskabet i en forening, som man er medlem af som medejer og 'bruger' af foreningens formål. Hovedforskellen til aktieselskabet er, som nævnt, at hverken indflydelse eller fordeling af evt. overskud er baseret på, hvor meget man måtte have investeret i virksomheden.

Socialøkonomi nævnes første gang officielt i EU-regi, i 1986, da man afholdt en stor konference i Bruxelles. Den var arrangeret af 'Det Økonomiske og Sociale Udvalg' (EØSU) i samarbejde med CCACC. I den anledning blev der taget initiativ til en kortlægning af omfanget af socialøkonomi-sektoren i medlemslandene. Den rapport, som udkom i 1986 fik betydning som reference flere år frem. Efter konferencen kom der flere udspil fra Parlamentet, bl.a. en opfordring til at få inddraget erfaringer fra medlemslandenes kooperative organisationer i forhold til udformning af EU politikker om regionaludvikling, kvindernes rolle og initiativer til at fremme beskæftigelse, og man vedtog en resolution om non-profit foreninger i EU (Pezzini & Pflüger, 2013:75).

Socialøkonomi som en del af Fællesmarkedets erhvervsorganisationer m.m.

EUKommissionen afholdt en stor konference i 1989, denne gang i Paris, om "Virksomheder i den sociale økonomi og virkeliggørelsen af et europæisk marked uden grænser". Den blev arrangeret i samarbejde med CNLAMCA i Frankrig. I den forbindelse udtalte Kommissionen sig for første gang om socialøkonomi, og udsendte et kommuniké til EU-Ministerrådet, hvor socialøkonomi defineres. Hovedindholdet er gengivet i tekstboks 3.1. Den socialøkonomiske sektor ses som bestående af virksomheder af typen kooperativer, gensidige selskaber og non-profit foreninger. Disse virksomhedstyper medregnes dels på baggrund af deres juridiske form, og dels den måde, hvorpå de organiserer og styrer deres produktionsaktiviteter. Som det også

fremgår i tekstboks 3.1 lægges vægten her på virksomhedsformen uanset branche og uanset type af varer, ydelse eller produktion³⁸.

Boks 3.1: 1989-Kommissionen: Første officielle karakteristik af Social-økonomi

I forbindelse med Paris-konferencen formulerede kommissionen følgende karakteristik af socialøkonomi:

”Det er en sektor der består af virksomheder af typen kooperativer, gensidige selskaber eller non-profit foreninger. De defineres ved deres juridiske definition samt den måde de organiserer og styrer den produktion som kan realiseres, uden man specificerer bestemte typer produkter eller brancher”.

Her gengivet i sammendrag. Der henvises til slutnote nr.33 for det relevante uddrag fra dokumentet på engelsk.

Kilde: Kommunikation fra Kommissionen til Ministerrådet vedr. *”Virksomheder i socialøkonomien og indførelsen af den europæiske marked uden grænser”*, 18.dec.1989.

Frem til dannelsen af Det europæiske Fællesmarked (EF) i 1993 var der gang i at skabe forudsætningerne for dens indførelse, og den øgede opmærksomhed omkring socialøkonomi blev en del af det. Der kom initiativer både fra Kommission, Parlament og Ministerråd i perioden 1991-94. Det politiske fokus i relation til socialøkonomien lå på dennes organisationer og produktionsvirksomheder som arbejdspladser. Således kom der en opfordring fra det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU) til Kommissionen, om at den sociale dialog (sager vedrørende aftaler mellem arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationer) også skal omfatte kooperative virksomheder, idet ”de er virksomheder, der er en del af ”Det sociale Europa”³⁹.

Der skete i det hele taget i disse år et stigende antal initiativer, som også betød en bedre adgang til høring og indflydelse for virksomheder og organisationer i den sociale økonomi. Kommissionen havde oprettet en særlig enhed ”Socialøkonomi” med egen budget-linje, inden for Dg XIII (Direction Generale) ”Erhverv, Handel, Turisme og Socialøkonomi”. Det skete i 1989-1990. Herfra blev der finansieret en række projekter omhandlende bl.a. spredning af viden (INAISE) og finansiering (SOFICATRA). Fra Kommissionens side opmuntrede man endvidere til dannelsen af EU-netværk mhp.

information om socialøkonomi i medlemslandene gennem projektet ARIES (1992). Overgangen til EF fra EØF var blevet vedtaget af medlemslandene i 1992⁴⁰ som en del af Maastricht-traktaten.

Socialøkonomi i lovgivning, lokaludvikling og nu med fonde

På lovgivningens område blev der også taget initiativer i denne periode. Parlamentet sendte således i 1990 en anmodning til Kommissionen om at igangsætte arbejdet med at skabe en særlig europæisk lovgivning for hver virksomhedsform med gyldighed i EU, hhv. aktieselskabet og de 4 foreningsbaserede: kooperativer, gensidige selskaber, foreninger og fonde. Kommissionen præsenterede 3 oplæg til Ministerrådet. Her mødte oplæggene divergerende interesser og blev modificeret. Man indførte en skelnen mellem non-profit foreninger og foreninger med økonomisk aktivitet, og forslagene blev sendt tilbage til videreudvikling. Denne opdeling skabte bekymring hos dele af interessenterne, for at det ville skabe splittelse. Efter høringer i EU-Parlamentet og EØSU sendtes det til juridisk behandling (Pezzini & Plüger, 2013:78). Der gik 13 år frem til 2003 inden der var et forslag til en europæisk kooperativ vedtægt, der fik tilslutning fra medlemslandene, og den blev vedtaget..

Ministerrådet godkendte i 1993 et flerårigt program i forhold til lokalsamfund, der skal sikre kontinuitet i erhvervs politikker for små og mellemstore virksomheder lokalt, og hvor socialøkonomi eksplicit nævnes som værende en del af disse virksomheder. I 1994 foreslog Kommissionen i fortsættelse heraf et flerårigt program (1994-1996) til fordel for kooperativer, gensidige selskaber, foreninger og fonde, der handlede om at få socialøkonomi ind i alle politikker med relation til lokaludvikling. Med dette program inkorporeres fonde som en del af den sociale økonomi.

Programmet fik dog et kort liv. I 1995 blev det erklæret forældet af det nye Parlament og Ministerråd med manglende juridisk grundlag som begrundelse, og bevillingerne blev blokeret (Demoustier,2001:183). Lokaludvikling vedblev dog med at være et centralt tema; Kommissionen deltog i et initiativ til skabelse af en europæisk kapitalfond til støtte af virksomheder i den sociale økonomi SOFICATRA. Parlamentet udsendte flere resolutioner i 1994, der på forskellig måde understregede betydningen af

at socialøkonomi indregnes. De omhandlede kooperativers bidrag til regional udvikling, betydningen af fonde som aktører i social udvikling, samt vigtigheden af eksistensen af socialøkonomi generelt (Pezzini & Pflüger,2013:79).

1995-2005: Third System, Third Sector, Social Enterprise

Med indgangen til 1995 overtog Jacques Santer posten som kommissionsformand men blev afløst i marts 1999 interim af Manuel Marin og fra september 1999 overtog den ny EU-kommissionsformand Romano Prodi posten. Denne periode betød ændringer i opfattelsen af socialøkonomi og EU's politikker på området. Man kan kalde denne ændring en præcisering eller en udvidelse af forståelsen begrebet socialøkonomi afhængig af hvilken synsvinkel, man vil lægge. Den nye kommission præciserer i 1995 sin vilje til at støtte socialøkonomi inden for forsøgsvirksomhed og innovation, iværksætter og serviceydelser i hjemme- og børnepleje, samt til udvikling af lokalsamfund⁴¹.

Samtidig med at Kommissionen gjorde opmærksom på, at der er forskellige juridiske og økonomiske realiteter vedrørende socialøkonomi, understregedes det fra Kommissionens side, at "organisationer i socialøkonomien ikke har et profit formål, og at de er en kombination af private og offentlige ressourcer".(Pezzini & Pflüger,2013:80). Dermed udtrykkes, at det erhvervsmæssige formål er trådt i baggrunden. Konkret betød det nedlæggelsen af enheden 'socialøkonomi' i 1995 og dermed lukning af budgetlinjen for socialøkonomi som var blevet oprettet i 1989 og i et dokument året efter sidestiller Kommissionen socialøkonomi med den tredje sektor. I denne periode bliver 'beskæftigelse og jobskabelse' et hovedområde i EU.

Luxembourg-Topmødet: jobskabelse - divergerende opfattelser af socialøkonomi

Ambitionen med lanceringen af 'Luxembourg-processen' og afholdelse af topmødet i 1997 var at igangsætte en koordineret, europæisk strategi for beskæftigelse og jobskabelse. Som det vil fremgå af de næste afsnit bringer det divergerende opfattelser frem både inden for EU og i de europæiske fagorganisationer. Forberedelsesarbejdet

gav anledning til markeringer fra de forskellige interessenter (stakeholders) om, hvordan socialøkonomi skulle forstås og inddrages.

Fagforeninger og socialøkonomiske organisationer gik sammen om en opfordring til EU om at formulere en europæisk politik, der fremmer udvikling af socialøkonomi og beskæftigelse *"på en måde som ikke begrænser socialøkonomi til en rolle som socialforvalter af krisen, som kun vil kompensere for forsømmelser og manglende ansvar fra stater, offentlige myndigheder og private investorer, og som aldrig vil blive mere end en midlertidig lindring"* (Demoustier & Pezzini, 1999).

Samme år, 1997, var Kommissionen ude med et kommuniké, hvor den understreger **specielt foreninger og fondes sociale betydning** og nytte for udvikling af medborgerskab. Det påpegedes i samme forbindelse, at disse institutioner er i *"stadig vækst og at de har en voksende økonomisk vægt, idet det store flertal udøver en økonomisk aktivitet"*⁴². Der er en fremhævelse af egenskaberne ved de organisationstyper inden for socialøkonomi⁴³ som er non-profit og ikke markedsorienteret, i forhold til de markedsrettede virksomhedsformer.

Boks 3.2: Det europæiske økonomiske og sociale udvalg (EØSU) om personselskaber over for Kommissionen, 1997

På foranledning af Kommissionens kommuniké om at fremme foreninger og fonde i lyset af en stigende betydning og omfang i Europa, præsenterede EØSU et 'avis d'initiative' om samarbejde med solidaritetsorganisationer (fonde eller foreninger) som sociale og økonomiske partnere på det social område.

Det understreges, at "disse organisationer, i lighed med virksomheder i socialøkonomien er person-selskaber og ikke kapital-selskaber (aktieselskaber). Det vil sige, at der er personlig, fri og frivillig deltagelse/medlemskab uden at skulle bidrage til den fælles kapital og uden at forfølge individuel profit. Men i lighed med kooperativer, gensidige selskaber og foreninger har de et fællesskab/community omkring deres formål og praktiske aspekter, uanset disses forskellige typer af vedtægter og særlovgivninger i de enkelte lande."

Kilde: SOC/339- "Solidarity associations". Bruxelles, 10.dec.1997. Udtalelse fra EØSU v. Zu Eulenberg om samarbejde med solidaritetsorganisationer som økonomiske og sociale partnere på det sociale område." Gengivet fra Pezzini & Pflüger, ob.cit. 2013

Som det fremgår af tekstboks 3.2. kom EØSU i 1997 med en reaktion som indeholdt en meget eksplicit erklæring om, at socialøkonomiens virksomheder og organisationer først og fremmest er organiseret af personer og med personer og ikke med kapitalafkast som formålet, altså en virksomhed, der forfølger ikke kun et fælles defineret formål blandt medlemmer-stakeholders, men som har organiseret sig, så det økonomiske er underordnet det sociale. Det er en erklæring der distancerer sig fra eller nuancerer kommissionens udtalelser, afhængig af hvordan det tolkes. EU-topmødet i Luxembourg i 1997 betød på den ene side en general anerkendelse af Socialøkonomis rolle i lokaludvikling og skabelse af beskæftigelse. På den anden side fremkom der forskellige meningstilkendegivelser, som har ledt til hvad man kan kalde en ny definition af socialøkonomi, som en ikke-markedsorienteret enhed.

Under topmødet kom formanden for Parlamentets 'socialøkonomi intergroup' med en forslag om at oprette en ny budgetlinje under navnet "tredje system og beskæftigelse" – og dermed åbne op for en erstatning af den budgetlinje som var blevet nedlagt i 1995. Det forslag tages op af Kommissionen, og man lancerer "Pilot Action for the Third System". 'Det tredje system' placeres under DG-'Employment and Social Affairs' og bliver i 1999 defineret af Kommissionen som: *the social and economic group represented by local initiatives of job creation whose goal is to respond, by the provision of goods and services, to needs for which neither the market nor the public sector actually seem capable of providing an adequate solution*⁴⁴. (Se videre under næste kommissionsperiode)

Institutionelt blev socialøkonomi flyttet til i DG V, "Sociale forhold og Beskæftigelse", som blev den instans, der varetog initiativer mht. nationale planer for Beskæftigelse og socialøkonomi i EU, og man var nu hovedsagelig orienteret mod foreningers initiativer i relation til EU's fire søjler: 'entreprenørskab', 'professionel dannelse', 'beskæftigelsesegnethed' og 'lige vilkår for mænd og kvinder'. (Demoustier,2001:184). Der er fokus er på det sociale mål og mindre på særpræget ved de økonomiske relationer. Det billede ændres ikke ved at Kommissionen i 1998 officielt nedsætter et rådgivende udvalg bestående af repræsentanter fra kooperativer, gensidige selskaber, foreninger og fonde (CCCMAF⁴⁵). Det gør det heller ikke af at Parlamentet vedtager en resolution om kooperativers positive rolle for væksten i

Boks 3.3: Danmark: Danske SUM-midler og EU-socialfondsmidler til sociale projekter og 'ildsjæle'

I EU udmøntes socialøkonomi i første omgang som økonomisk støtte som nævnt til projekter inden for *regionaludvikling, kvindernes rolle og beskæftigelsesinitiativer*. I Danmark bliver det en periode med en stort antal Europæisk Socialfonds projekter udført i kommunalt regi og/eller af NGO'ere og civilsamfundsforeninger med en social funktion.

Det er en periode, hvor der opstår et stort antal sociale projekter, hvoraf nogle viser sig bæredygtige over tid. Det er fx 'Sidegaden' i Settlementet i København, Faxe Vandrehjem ved Faxe, Skovsgårds Hotel og RÅD og DÅD (på andelsbasis) i Brovst, TV glad/Gladfonden i København, Grennesminde i Tåstrup, Kulturkældereren i Randers blandt mange andre.

De repræsenterer også en periode, hvor en del af motivationen ofte bunder i utilfredshed hos socialarbejdere med det offentliges arbejdsform og metode og ønsket om at gøre det bedre. En hel del af disse projektmagere eller ildsjæle, som de blev kaldt, havde deres afsæt i dette arbejde. Der er eksempler på slogans og principper som afspejler dette: "Alle kan noget", som er ledetråd for Gladfondens strategi, og Phil principperne i Brovst). Det var bevægelse for at integrere mennesker med handicap så vidt muligt i samfundets normale funktioner. En hel del indeholdt også eksempler på kreativt og konstruktivt samarbejde mellem kommunale myndigheder og disse projektmagerprojekter. Et eksempel her er Underværket i Randers, der havde 'Kulturkælderens' leder som drivkraft.

Samtidig med, at den Europæiske Social Fond var tilgængelig for tværnationale sociale udviklingsprojekter, så er det også de år, hvor den danske regering bevilger store summer til udviklingsprojekter i socialektoren, de såkaldte SUM midler, som uddeltes mhp. innovation, fornyelse og involvering af nye grupper i social service og beskæftigelse. Målet med midlerne var endvidere at forny sektorens ydelser i kommunalt regi og at aktivere andre typer aktører som civilsamfunds- og private aktører.

De nævnte sociale virksomheder: Gladfonden, Kulturkældereren, Faxe Vandrehjem, Skovsgårds Hotel, Grennesminde er eksempler på virksomheder fra den periode, hvor motivationen var at skabe 'rigtigt arbejde' til mennesker, der ikke passer ind på det konventionelle arbejdsmarked, herunder fx mennesker med handicap, psykisk belastede og/eller kvindelige indvandrere.

I praksis blev grunden lagt for socialt iværksætteri omkring forbedring af velfærdsservicen og senere på udlisitering til private, og det vi i dag kender som **socialt entreprenørskab og socialøkonomisk virksomhed** i Danmark.

Kilder: Jakobsen (2001), Bisballe.T og Hulgård.L(2004), Bisballe.L(2006).

kvinders beskæftigelse. Der skete hermed en væsentlig ændring i EU-Kommissionens fokus. Socialøkonomi i EU's politik forstås mere og mere som en del af social- og velfærdspolitik og mindre som særlige virksomhedsformer og organisationer, der også opererer på et marked og under vilkår og forudsætninger, som er særegne.

I Santers kommissionsperiode lagde Den europæiske Socialfond (ESF) vægten på støtte til arbejdsintegrerende projekter med særligt fokus på sårbare persongrupper evne til at fungere på det ordinære arbejdsmarked (langtidsledige, kvinder, unge, ældre). Mellem 1995 og 2000 vurderes det, at omkring 600 projekter er direkte relateret til socialøkonomi inden for arbejdsintegration eller 'WISE' (Work Integration Social Enterprise) som bliver den mest anvendte betegnelse for de arbejdsintegrerende projekter⁴⁶. HORIZON programmet under Den europæiske Socialfond (ESF) var orienteret mod støtte til projekter med transnationale partnerskaber, der arbejdede med professionel integration af personer med handicap. Tekstboks 3.3 giver en kort oversigt over typer af sociale projekter, som opstod i Danmark i denne periode, og hvori også indgik EU-socialfondsmidler.

Udtalelser om socialøkonomis rolle fra Ministerråd og Europæiske Råd: behov hvor markedet ikke tilfredsstiller - 'en tredje sektor'

Det er væsentligt at have i mente i forbindelse med Kommissionens centrale rolle, at EU's politik jo også er et udtryk for den, der kan skabes konsensus om i Ministerråd og Det europæiske Råd, som jo består af medlemslandenes ministre og regeringsledere. Det vil fremgå i følgende uddrag fra dokumenter fra Ministerråd og Det europæiske Råd som faktisk udtrykker et nyt element i definitionen af socialøkonomi:

I forbindelse med Kommisionsskiftet i 1999 omtalte Ministerrådet nemlig socialøkonomi som *"en kraft for skabelse af lokal beskæftigelse inden for miljøteknologi og nye aktiviteter der imødekommer behov, som endnu ikke tilfredsstillet af markedet..."* Se boks 3.4. Det erklærede formål var at reducere de hindringer som bremser beskæftigelse. Med andre ord, socialøkonomi er initiativer, som markedet ikke har kunnet beskæftige eller finde rentabel produktion af og indkredser dermed socialøkonomi som en ikke 'markedsparat' aktivitet.

I samme periode kom Det Europæiske Råd med en udtalelse i lignende retning. Her understreges de socialøkonomiske virksomheders sociale funktioner og herunder disses rolle i bekæmpelsen af arbejdsløshed samt hvordan de derved ”*bidrager til modernisering af velfærdsstaten og en fornyelse af beskæftigelsespolitikken*”. Samme erklæring beskriver socialøkonomi som ”*et åbent begreb*” og som værende synonymt med ’*tredje sektor*’ og som sammenknytter udover de 4 nævnte organisationstyper også brugerorganisationer og non-profit organisationer⁴⁷. Denne erklæring kom fra et europæisk Råd, hvor Storbritanniens medlem nu var Tony Blair. Han var indtrådt som regeringsleder i 1997 og lancerede ’*the third way between socialism and liberalism*’ og en modernisering af velfærdspolitikkerne bla gennem støtte til ’*a third sector*’ – forstået som en sektor mellem privat og offentlig virksomhed.

Boks 3.4: Ministerrådet om socialøkonomi. 1999

Socialøkonomi er en vektor i skabelse af beskæftigelse på lokalt plan: ”inden for områder som miljøteknologi og inden for nye aktiviteter og områder som imødekommer behov der endnu ikke er mødt af markedet – og med det formål at formindske de forhindringer som bremser den proces.”

Rådsbeslutning af 22.februar 1999 (JOno.C069, 12/03.1999.p2) her gengivet fra Pezzini & Plüger2013:83.

1999 – Ny kommission. Tredje system = tredje sektor og 'social enterprise'

Romano Prodis overtagelse af formandsskabet i Kommissionen betød ændringer i organiseringen af de forskellige kommissariater (DG/Direction Generale). Her nedlagde man DG XXIII- "Ehvervspolitik, Handel, Turisme og Socialøkonomi". I den forbindelse ophørte socialøkonomi som en samlet gruppe inden for EU, idet kooperativer og gensidige selskaber blev flyttet til DG 'Promotion of entrepreneurship, small and medium size enterprises (SME)' hvorunder man oprettede enheden: 'Artisanary, Small business, Cooperatives and Mutuals'. Samtidig blev foreninger placeret i DG "Employment and social affairs" (Demoustier, 2003). Denne ændring skete i juli

1999 og under protest fra Det rådgivende Socialøkonomi Udvalg CCCMAF⁴⁸, fordi det splittede de organiseringer som, via deres fælles økonomiske strukturer, er med i CCCMAF og som identificerer sig som socialøkonomi. Angående indholdet fortsatte politikken fra den foregående periode. 'Det tredje system' blev i 1999 indkredset af Kommissionen som *"the social and economic group represented by local initiatives of job creation whose goal is to respond, by the provision of goods and services, to needs for which neither the market nor the public sector actually seem capable of providing an adequate solution"*⁴⁹ og dermed placeret under DG-'Employment and Social Affairs'.

Den nye Kommission offentliggjorde i 2000 et diskussionsdokument om *'Partnerskaber mellem Kommissionen og NGO'er'*, hvor CCCMAF-udvalget nævnes som et eksempel på eksistensen af en formaliseret rådgivningsproces med repræsentative organisationer. Det understreges imidlertid også, at det *"i alt væsentlighed drejer sig om organisationer i 'den tredje sektor', som hverken er offentlige eller på markedet"* (Pezzini & Pflüger 2013:84). Udefra set virker det lidt selvmodsigende i betragtning af karakteren af de organisationer, som CCCMAF repræsenterer.

Også i 2000 kom der en beslutning fra Ministerrådet om, at EU bør udnytte alle muligheder for at skabe beskæftigelse og den *"fremhæver socialøkonomien for sin evne til at skabe nye aktiviteter – der ikke endnu er tilfredsstillet af markedet"*⁵⁰. Det kompletteres kort efter af et kommuniké fra Kommissionen henvendt til Råd, Parlament, EØSU, og Regionsudvalg, som understreger socialøkonomis rolle i skabelsen af lokale arbejdspladser og beskriver det nærmere som *"nye organisationer, som opstår og ligner socialøkonomi ved at kunne, hvad markedet ikke kan mht. at afbøde en forværring af arbejdsløshed og social udelukkelse"*⁵¹.

Parlament og Det økonomiske og sociale Udvalg (EØSU) fortsatte på deres side med at fremhæve nødvendigheden af en mere balanceret opfattelse af de forskellige organisationsformers rolle i udviklingen af Europa. EØSU udsendte i 2000 en Udtalelse⁵²) om Socialøkonomi og Det indre Marked, hvori det konkluderes at *"Socialøkonomi er et vigtigt element i det økonomiske liv, og på samme tid udgør den en del af det civile organiserede samfund"* og det anbefales i erklæringen *"at Kommissionen og Det europæiske Parlament ... udarbejder en strategi, som sigter mod*

*fuldt at integrere socialøkonomi helt både i skabelsen af sociale aktiviteter og i arbejdet med at fremme nye initiativer for virksomheder i Europa*⁵³.

I samme periode søgte både Parlament og EØSU at fremme arbejdet med at skabe et europæiske lovgrundlag for henholdsvis foreninger, kooperativer og gensidige selskaber. EØSU udtalte sig i samme periode om socialøkonomi med en understregning af samarbejdet med solidaritetsorganisationer som økonomiske og sociale partnere på det sociale område, samtidig med at de fremhævede fællesskabet i den forstand, at både foreninger, kooperativer og gensidige selskaber grundlæggende er personbaserede selskaber og dermed har et fælles udgangspunkt i formålet. Disse initiativer førte dog ikke til nogen væsentlig ændring i Kommissionens og Rådets politik på området. Med andre ord, blev denne ændring en stærk markering, idet den jo medførte en opdeling på EU-niveau af de socialøkonomivirksomheder og organisationer, som CCCMAF repræsenterede. Det kunne opfattes som en manglende respekt fra Kommissionens side af dette forhold.

Boks 3.5: 2001, Kommissionen: Socialøkonomi i det tredje system og 'social enterprise' – en definition

”Det tredje system’, som i nogle medlemsstater er defineret som socialøkonomi, grupperer dermed de 4 ’familier’: kooperativer, gensidige selskaber, foreninger og fonde, og endvidere initiativer, der indskriver deres projekt i en logik, som er udvikling af lokal beskæftigelse.”

Senere i samme dokument hedder det *”selvom de juridiske former for disse service-strukturer varierer efter de institutionelle rammer, der gælder i hver medlemsstat, så benyttes termen ’Social enterprise’ mere og mere”* og der henvises til de sociale kooperativer i Italien, som eksempel.

Kilde: *Kommissionsrapport til Råd, Parlament, EØSU og Regionsudvalg, COM/2001/0098 final; her citat fra Pezzini & Pflüger ob.cit 2013:81)*

Kommissionen var konsistent i sin karakteristik og politik på området ved senere, i 2001 at give udtryk for den opfattelse, at alle disse virksomhedstyper nu mere og mere samles under betegnelsen 'social enterprise', som det blev formuleret i forbindelse med

lancering af 'det tredje system' (Se tekstboks 3.5) Det er hermed en klar markering af, at socialøkonomi i Kommissionens og EU's forståelse nu primært defineres i kraft af den 'sociale sag', og mindre i kraft af den form for medejerskab, der ligger i den traditionelle forståelse.

Socialøkonomi = tredje sektor. Lokaludvikling og fokus på 'Work Integration Social Enterprise'

2000 blev således et år, hvor der var mange udtalelser og initiativer fra de forskellige EU-instanser om socialøkonomi. Et gennemgående tema var dennes betydning i at skabe beskæftigelse lokalt, samt at der opstår nye organisationstyper. I et kommuniké med titlen *"Styrkelse af den lokale dimension i den europæiske beskæftigelsesstrategi"* til Ministerråd, Parlament, EØSU og Regionsudvalg samler Kommissionen sin forståelse af situationen omkring socialøkonomi med, at medlemsstaterne i almindelighed ser socialøkonomi som en vigtig faktor i lokaludvikling, og *"selvom medlemsstaterne inkluderer de vigtigste elementer fra socialøkonomien (kooperativer, gensidige selskaber, foreninger, fonde, godgørende og lokale organisationer), så er der ikke generel accept af at behandle disse elementer som én gruppe (Pezzini & Pflüger,2018:85)"*.

Den Europæiske Socialfond (ESF) satte ligeledes lighedstegn mellem socialøkonomi og tredje sektor. Fonden får tildelt midler til at *støtte "udvikling af nye beskæftigelseskilder herunder i Socialøkonomi/tredje sektor med særlige fokus på arbejdsintegration og social inklusion af marginaliserede og udsatte persongrupper⁵⁴"*. I 1999 havde den nye kommission lanceret EQUAL-initiativet. Socialøkonomi fandt plads i flere af de tematikker, der støttes mht. beskæftigelse og social inklusion. Socialøkonomi ses som et *"integrationsværktøj på beskæftigelsesmarkedet og udvikling af nye sociale tjenesteydelser*. Programmet løber frem til 2008, hvor det ikke fornyes. En analyse viser at der blev skabt 424 udviklingspartnerskaber med socialøkonomiske projekter i den periode, der samlet har involveret omkring 3.500 organisationer, og med et budget på 600 millioner euros⁵⁵.

Kortlægning af 'det tredje system' i Europa – forskningsmiljøer og 'stakeholders'

I samme periode, som Luxembourg konferencen og beskæftigelse og 'tredje system' kom på dagsordenen, besluttede Kommissionens DG V at gennemføre en 'pilot action', som er en kortlægning af beskæftigelsen inden for det 'Tredje System'. Den gennemføres af CIRIEC-forskernetværket med undersøgelser i de 15 medlemslande. Resultatet "The Enterprises and Organizations of the Third System: A strategic Alliance for Employment. Main Report and Country Reports⁵⁶" forelå i 2000. Den viste, at 8-10% af medlemslandenes arbejdsstyrke var placeret i socialøkonomien. I analysen konstateres det, at der tegner sig to positioner mht integrationen af socialøkonomi i beskæftigelsespolitik. Den ene sigter mod en kvantitativ orienteret skabelse af beskæftigelse, som skal afbøde virkningen af social eksklusion og social ulighed og den anden har som mål at skabe og udvikle job og beskæftigelse ved at konsolidere virksomheder i socialøkonomien. De to positioner knytter sig hhv til en socialpolitisk problemstilling og til udviklingen af en økonomisk politik, som understøtter sektorens produktivitet, dens strukturer og aktiviteter (P&P.ob.cit:85).

Parallelt med dette gennemførte en gruppe europæiske samfundsforskere, under ledelse af økonomerne Jacques Defourney fra Liège og Carlo Borzaga⁵⁷ fra Trento en undersøgelse af det organisatoriske landskab i Europa omkring hvad man i UK kaldte 'social enterprise'. Værket " The Emergence of Social Enterprise in Europe" udkom i 2001 og blev starten på det europæiske forskernetværk EMES⁵⁸. Deres arbejde førte bl.a. til formuleringen af en europæisk definition af 'social enterprise' ud fra 9 kriterier (se bilag 6), som blevet kendt som EMES kriterierne for 'social enterprise'. Kriterierne har i flere henseender værditræk fælles med socialøkonomi, men også med elementer fra anglikanske fonds- og charity-traditioner for frivillig organisering.

Begge forskernetværk er blevet betydelige bidragydere til forståelsen af de ændrede vilkår for velfærdspolitikker og social innovationer, som er sket i dette vidensfelt og i Europa i de sidste 20 år. Desuden har både CIRIEC og EMES⁵⁹ bidraget med begrebsliggørelser og teoriudvikling af socialøkonomi internationalt samt med empirisk viden om sektoren, som har været efterspurgt af EU, faglige organisationer, andre internationale instanser og organisationer som ILO og nationale myndigheder. I den forstand er socialøkonomi og social enterprise/socialt entreprenørskab et emnefelt,

som har aktionsforskning som et væsentlig metodeelement, parallelt med akademisk kortlægning og teoriudvikling.

De traditionelle socialøkonomi-interessenter, som var grupperet i CCCMAF ved EU, besluttede i 2002 at ændre navn og udarbejdede et "Charter for Socialøkonomi" som blev vedtaget af medlemsorganisationerne. Det nye navn er CEP-CMAF, som på engelsk står for: "*The European Standing Conference of Cooperatives, Mutuals, Associations and Foundations*"⁶⁰. I 2008 ændredes navnet igen, nu til: "*Social Economy Europe*". Chartret (se boks 3.6) blev en reference for Parlamentet og EØSU i de følgende år⁶¹. Man kan genkende træk fra de historiske kooperative principper vedrørende det økonomiske samarbejde og solidaritet, med stærkere vægt på en positionering som personbaseret virksomhed, samt at man ser sig som del af den større almeninteresse. Princippet om uddannelse-oplysning er fraværende.

Boks 3.6: SOCIAL ECONOMY EUROPE, (tidl. CEP-CMAF) Overskrifterne i Charter om Socialøkonomi, marts 2002.

Charter for Fællestræk ved Virksomheder i Socialøkonomien

1. Mennesket og det sociale formål har prioritet over kapitalen
2. Der er åben og frivillig medlemskab
3. Medlemmer har demokratisk kontrol (angår ikke fonde, som jo ikke har medlemskab)
4. Der er sammenfald mellem brugernes interesser og almeninteressen
5. Principperne om solidaritet og ansvarlighed praktiseres og forsvares.
6. Autonomi mht styring/lederskab og uafhængighed af offentlig myndighed
7. Hovedparten af overskuddet reserveres til bæredygtig udvikling, medlemmernes interesse eller almeninteressen.

Hele teksten i charteret findes gengivet på engelsk i Bilag 5

Pezzini og Pflüger fremhæver i deres analyse specielt fra denne periode, at kommissionsformanden, Romani Prodi, holdt en tale ved et konvent for europæiske kooperativer og andelsselskaber i februar 2002 med titlen "La Valeur Ajoutée des Cooperatives" (om den værdi der kan tilskrives kooperativ virksomhed), hvor forfatterne hæfter sig ved, at talen havde flere passager, som udgør "*den mest overbevisende*

stillingtagning til fordel for kooperativbevægelsen fra en EU- kommissionsformand nogensinde” (Pezzini&Pflüger 2013:86).

Udvidelsen af medlemsgruppen og lovgivning vedr. socialøkonomi

Under det danske formandskab i 2002 blev beslutningen om udvidelsen af EU fra 15 til 25 medlemmer underskrevet, og der kom samtidig resultat af arbejdet med europæisk lovgivning for de forskellige virksomhedstyper, der var endt i juridisk afdeling tilbage i 1993. Lovene blev vedtaget i 2003. Den første Europæiske virksomhedslov, der blev vedtaget, vedrørte aktieselskabsformen, og umiddelbart efter kom lov om det europæiske andelsselskab: ”European Cooperative Statute (ECS). Den fik karakter af en frivillig ordning, som er komplementær til eksisterende nationale lovgivninger om kooperativ virksomhed over nationale grænser⁶².

Pezzini og Pflüger omtaler dette som en positiv udvikling for kooperative organisationer i Europa, idet man med denne lov for første gang nedfælder en juridisk gyldig anerkendelse af personbaseret virksomhed i ’Droit des sociétés européennes’. Det er til dato den eneste, der er vedtaget. Forslagene vedrørende gensidige selskaber (forsikring), foreninger og fonde har indtil videre (2018) og af forskellige årsager ikke opnået konsensus blandt medlemslandenes regeringer. Opmærksomheden omkring disse virksomhedsformer fulgtes op fra Kommissionen. I 2004 udsendtes et kommuniké, der bl.a. fremhæver den kooperative sektors positive rolle mht. at styrke Europas konkurrenceevne. Desuden nævnes en række kommende aktioner, som man vil iværksætte for at styrke sektorens synlighed og lovgivning. Disse forblev dog mest som udtalelser. (Pezzini & Pflüger 2013:88).

På sin side fremhæver EØSU igen og igen socialøkonomi som virksomheder, der er personselskaber (til forskel fra kapital selskaber) – *et særpræg de deler med solidaritetsorganisationer og NGO’er*. Og I 2004 offentliggør de også en udtalelse, hvori de nævner den rolle, som små og mellemstore virksomheder samt virksomheder i den sociale økonomi har i de nye medlemslande som skabere af en økonomisk struktur med større diversitet. I et andet dokument fremhæves den omstillingsevne, sådanne virksomheder har i forhold til skift i økonomisk konjunktur, idet de alle kendetegnes ved

at have begrænset ekstern finansiering, ikke at være børsnoterede og ofte har tæt forbindelse til partejere og lokale netværk (Pezzini & Pflüger 2013:89).

Et andet vigtigt tema i 2004 er 'almennyttig service'. Det handler om at skabe særlige regler for service via erhvervsudbud, som er meget mere bundet til lokalsamfund og mindre enheder end vareproducerende erhvervsvirksomhed. Man definerer visse sociale velfærdsydelser som værende af almen karakter, og de kan være hhv. kommercielle og ikke kommercielle, hvilket jo kan være afgørende for organisationer i den sociale økonomi.

Boks 3.7: 2004: Europæiske økonomiske og sociale Udvalg (EØSU) om SMV og social virksomhed

EØSU offentliggør i 2004 en analyse, hvor man sammenstiller 'små og mellemstore virksomheder SMV' med 'Virksomheder i den sociale økonomi' hvad angår fælles vilkår. De har:

1. Lav grad af ekstern finansiering
2. Bliver ikke handlet på børsen
3. Nærhed til partsejere og en nær/tæt forbindelse til det lokale netværk

Udtalelse fra EØSU om "økonomisk diversitet i de nye medlemslande – SMV's og virksomheder i socialøkonomiens rolle v. Fr. Fusco og Hr. Glorieux. (2004/C 112/1) 01,04.2004. gengivet fra Pezzini&Plüger. 2013:89.

Pezzini og Flüger påpeger i deres opsamling på Kommissionens karakteristik af det tredje system, at *"Det tredje system repræsenterer organisationer, der hverken er den offentlige sfære eller privat erhvervsvirksomhed, og som har som formål at give svar på det stigende behov inden for personlig tjenesteydelser, fællesskabet og miljø samt fritids- og kulturelle beskæftigelser"*. Det er det sociale formål der definerer særkendet og ikke at det er erhvervsvirksomheder med særlige karakteristika. Hvor virksomheder i den sociale økonomi tidligere var en særlig form for medlemsejede virksomheder og organisationer, der kunne etableres med et fælles selvhjælpsformål eller med et alment socialt formål, så sker der nu en betydningsforskydning hen mod at se socialøkonomi som virksomheder og organisationer, der i realiteten er lig med at yde social service for svage i samfundet, og i tilknytning til den offentlige sektor. Dette kan tolkes som en

mere afgrænset forståelse af socialøkonomi i EU, som noget der fortrinsvis er relateret til medlemslandenes socialpolitik. Forstået i det lys bliver selvhjælpsdelen defineret ud af begrebet socialøkonomi.

2005-2014: Social Entrepreneurship, Social Innovation, Social Impact

Med udgangen af 2004 overtog Jose Manuel Barroso posten som kommissionsformand og fortsatte over to perioder frem til 2014. Det blev en periode, hvor der igen kom fokus på at definere, hvordan socialøkonomi skal forstås, og det fremgår, at vægten lægges forskelligt hos de forskellige EU-instanser. I 2007-2008 rystedes Europa af finanskrisens udbrud med de dramatiske sociale og økonomiske konsekvenser, det skabte. Kommissionen fortsatte i denne periode udviklingen af politikker orienteret mod socialpolitiske forhold og centrerede sig mere og mere om termen 'tredje sektor' og dens potentiale for 'social innovation'. Denne linje udvides i anden periode fra 2011 med fokus på 'socialt entreprenørskab' som agenten for 'social innovation' og socialøkonomi inkluderes her som en del af den tredje sektors virksomhedsformer.

På deres side fortsatte Parlamentet og EØSU med at have deres udgangspunkt i en forståelse af socialøkonomi som både erhvervsvirksomhed med særlige karakteristika og socialt orienteret virksomhed. Det blev igen pointeret, at der er tale om personselskaber og ikke kapitalselskaber, og at der er tale om virksomheder og organisationer, som både kan operere på et marked eller uden for markedet.

EØSU, Kommission og Parlament - socialøkonomi i debat og måling

Måling og definition eller indkredsning af socialøkonomifeltet fortsætter med at være akser i politikforslag og -udøvelse. Med EU's medlemsudvidelse i 2004, tog EØSU initiativ til en ny analyse af beskæftigelsen i socialøkonomien i EU-medlemslandene, som blev udført af CIRIEC forskernetværket og udkom i 2007⁶³. Den indeholder en komparativ analyse, både af medlemslandenes forståelse af begrebet samt af omfanget

af socialøkonomisektoren i landene. I samme periode bestilte Kommissionen en tilsvarende undersøgelse fra en østrigsk konsulentfirma (Pezzini & Pflüger 2013:92).

Parlamentet på sin side igangsatte flere initiativer omkring socialøkonomi. I 2005 tog man en opfordring op fra 'Social Economy Intergroup'⁶⁴ om at få udarbejdet en rapport over initiativer på det socialøkonomiske område (se senere om Toia rapporten). Året efter sendte Parlamentet en resolution ud om den fremtidige europæiske sociale model (Pezzini & Pflüger 2013:91), hvori socialøkonomi blev fremhævet som en af "*søjlerne i en europæisk social model*". Parlamentet rettede henvendelse til Kommission om hvordan denne vil sikre at der sker en ligebehandling af virksomheder i socialøkonomien i forhold til andre typer virksomheder. I svaret, der kom i 2008 i form af et kommuniké, nævnte Kommissionen at "*socialøkonomi dimensionen nu er integreret i arbejdet med støtte til SMV/Små og Mellemstore Virksomheder*". (Pezzini & Pflüger 2013:92). Dette kommuniké omhandler et forslag til en "Small Business Act", hvor man eksplicit også nævner de forskellige socialøkonomi-organisationer. Socialøkonomi nævnes inden for den politiske ramme: 'Bekæmpelse af fattigdom og eksklusion'⁶⁵. Desuden blev der lagt vægt på at Kommissionens arbejde med 'social enterprise' anses som en 'specifik socialøkonomi-gruppe. 2008 var også året, hvor finanskrisen var under fuld udvikling. Igen kan det undre at kooperative virksomheder i EU alene henføres til SMV i betragtning af de kooperative virksomheder der rent faktisk fungerer på det europæiske marked.

Definition af socialøkonomi – Parlamentet og Toia-rapporten

Som nævnt havde Parlamentet besluttet på foranledning af "Social Economy Intergroup", at få udarbejdet en rapport over initiativer vedrørende socialøkonomi. Det blev parlamentsmedlemmet Patrizia Toia fra den demokratiske og liberale alliance, som var ordstyrer (og som siden har givet navn til rapporten). Rapporten blev vedtaget med stort flertal i Parlamentet i februar 2009⁶⁶ og er siden blevet et tilbagevendende referencepunkt for socialøkonomi.

I rapportens karakteristik af Socialøkonomi lægges der vægt på tre forhold: et værdigrundlag, en særlig forståelse og særlige organisationsformer, som er udviklet til

at udgøre rammer for den type virksomhed. Det hedder således i rapporten, at: *"socialøkonomien fremhæver en virksomhedsmodel, der hverken er defineret ved sin størrelse eller erhvervssektor, men ud fra respekten for fælles værdier navnlig demokratiets, de sociale aktørers inddragelse, personers og sociale målsætningers forrang over fortjeneste, forsvar og anvendelse af principperne om solidaritet og ansvarlighed, forening af medlemmers interesser og almenhedens interesser, medlemmers demokratiske kontrol, frivilligt og åbent medlemskab, driftsmæssig selvstændighed og uafhængighed af de offentlige myndigheder, anvendelse af de vigtigste overskud til opnåelse af målsætninger om bæredygtig udvikling og tjenesteydelser til medlemmernes interesser i overensstemmelse med almenhedens interesser"* (Toia 2009 oversættelse af pkt.J, side4). Ovennævnte citat fra rapporten giver et indtryk af hvad der menes med *"The founding characteristics of the social economy"*. Den korte definition er gengivet i tekstboks 3.8. Et interessant aspekt ved denne definition er, at den lægger sig op ad den, som 'Social Economy Europe' karakteriserede i sit charter af 2002⁶⁷ (se tekstboks 3.6 og bilag 5)

Hvad angår anbefalinger til Kommissionen lagde Toia-Rapporten vægt på, at *"Kommissionen bør forsvare socialøkonomiens begreb og en anderledes tilgang til entreprenørskab, hvis drivkraft ikke først og fremmest er fortjeneste, men sociale eller samfundsmæssige fordele, ved at tage højde for socialøkonomiens særlige træk ved udarbejdelse af lovgivning"* (Toia-rapport. § 8). Derudover opfordres Kommissionen til: *"at anerkende socialøkonomi og dets interessenter – kooperativer, gensidige selskaber, foreninger og fonde – både i lovgivning og politikker;og det gælder såvel socialøkonomi-organisationer på markedet som de, der ikke opererer i markedet"* (the Toia Report § 8 og 9). Det understreges endvidere at *"disse bør anerkendes på lige fod med andre virksomheder og organisationer i EU og i de brancher og sektorer, hvor de er aktive; at socialøkonomi anerkendes som partner i den europæiske 'sociale dialog'; samt at dens organisationer er centrale aktører i Lisabon strategien, fordi socialøkonomi er en del af udviklingen i Europa, hvad angår beskæftigelse og økonomisk, social, territorial og miljømæssig sammenhæng"*⁶⁸ (Pezzini & Pflüger, 2013:93)⁶⁹

Boks 3.8: Definition af socialøkonomi (2009) vedtaget af Parlamentet

"The social economy is comprised of cooperatives, mutual societies, associations, foundations and other enterprises and organizations that share the founding characteristics of the social economy “

The Toia Report (2009); her gengivet fra CES/CSS/2017/03 p.4

Slutnote 68 gengiver Parlamentets 5 generelle bemærkninger om sin position i forhold til fænomenet, socialøkonomi, som det udtryktes i Toia-rapporten i 2009 og fortsat er grundlaget i 2018.

Rapportens konklusioner peger også på nødvendigheden af at skabe større synlighed omkring socialøkonomi organisationernes virkelighed, særpræg og behov. Her anbefales det, at socialøkonomi integreres i kommissionens proces med at udvikle europæiske politikker og i støtteprogrammerne for virksomheder i almindelighed og SMV i særdeleshed, indbefattet områder som forskning, innovation, regional udvikling og international Kooperation.

Endelig opfordres Kommissionen til at studere muligheden for en reaktivering af en budgetlinje for socialøkonomi (som var blevet lukket i 1995) og at skabe en tværgående enhed inden for kommissionen, som kan forbinde de 'DG/Directions Generales', der vedrører socialøkonomi. Rapporten gør sig til talsmand for en forståelse af socialøkonomi, som både rummer princippet om at *"kombinere lønsomhed med solidaritet, skabe kvalitetsarbejdspladser, og en form for økonomi med demokratiske værdier, der sætter mennesker i første række, ved siden af at støtte bæredygtig udvikling og innovation på det sociale, miljømæssige og teknologiske område."* (Toia.2009:4.)

I samme periode, 2009, tager EØSU fat i det centrale spørgsmål om den samfundsmæssige position for socialøkonomi virksomheder og organisationer⁷⁰ og udtaler bl.a. at disse *"repræsenterer et element af rigdom og stabilitet for den europæiske økonomi, samt at kooperativer, gensidige selskaber, fonde og foreninger og andre typer virksomheder, som ikke er drevet af kapitalprofitmotivet findes i alle medlemslandene; at de i visse medlemsstater, i EU-Parlamentet og EU-Kommissionen*

og EØSU grupperes under overskriften 'virksomheder i socialøkonomien' og at det skal forstås som en sociologisk term og ikke en juridisk" (Pezzini & Pflüger 2013:93).

2010 - Barrosos anden periode: Socialøkonomi, Indre marked og Social entrepreneurship Initiative.

Under Barrosos anden periode (2010-14) kom der fra Kommissionens side atter gang i indsatser omkring socialøkonomi. DG-"Internal market and services" lancerede et initiativ under titlen: "The Social Entrepreneurship Initiative". Det skete i koordination med to andre DG'er: "Enterprises and industry" og "Employment and social affairs". At Kommissionen tog et sådant projekt op, beskrives af Pezzini og Pflüger som et samspil af flere kræfter og anledninger, der blev grebet, og skabte synlighed: Under besættelsen af kommissærposterne til den nye Kommission havde to af kandidaterne, Antonio Tajani og Michel Barnier, udtalt sig gunstigt om socialøkonomi. Samme år i oktober afholdt Parlamentet under ledelse af Patrizia Toia et seminar hvor EU-kommisærerne deltog⁷¹. Som det tredje element kom der en appel fra en gruppe universitetsforskere inden for feltet socialt entreprenørskab og socialøkonomi. Titlen lød: "Fra Ord til Handling. Understøt Kooperative og Sociale Virksomheder med henblik på at opnå et Europa, der er mere Inkluderende, Bæredygtigt, og Rigt".

Appellen præsenteres på initiativtagernes hjemmeside således: "*Edited by European Scholars, more than 400 researchers and academics from 29 European countries signed the plea: From words to action: supporting cooperative and social enterprises to achieve a more inclusive, sustainable and prosperous Europe. The plea, originated from Carlo Borzaga's initiative (president of Euricse), was sent to the European Commission and takes the cue from the statements on the importance of social economy released by the Commissioners Michel Barnier and Antonio Tajani at the European Parliament on the day of their assignment*"⁷². Tekstboks 3.9 nedenfor trækker hovedpointerne i appellen frem. Der argumenteres for en anerkendelse hos Kommissionen af det forhold, at sociale virksomhedstyper har en anden karakter end de kapitalbaserede, at de udgør en lang, europæisk tradition, som er knyttet til den europæiske økonomiske model, at denne også indeholder socialøkonomi

organisationer –kooperativer og andre foreningsbaserede virksomhedsformer- som bør medindtænkes i de nuværende EU-politikker.

Boks 3.9: Udtræk af forskerappellens indhold

Appellen bakker op om de udtalelser de 2 kommissærer, Antonio Tajani og Michel Barnier, kom med om socialøkonomi under høringerne. I deres udtalelser opfordrer Tajani og Barnier til at der handles i overensstemmelse med deres erklæringer og fremkommer med konkrete politikker, der tilgodeser disse virksomheder.

Ifølge appellen gjorde de to kommissærer opmærksom på den erfaring, der allerede eksisterer i medlemslandene hos gensidige forsikringsselskaber, kooperative organisationer og i de eksisterende sociale virksomheder. Samtidig opfordrede de til at medinddrage de seneste 15 års forskning inden for området, før der gennemføres en række nye forholdsregler som en mulig "lov om socialt entreprenørskab".

Desuden påpegede Tajani og Barnier, at de eksisterende socialøkonomi-organisationer under den økonomiske krise har bidraget til den europæiske økonomis funktion og har afbødet social udelukkelse, og at disse organisationer og virksomheder ville kunne meget mere, hvis der var en bedre institutionel støtte.

Det påpeges desuden i dokumentet, at EU politik de sidste 10-20 år har overset kooperativer og andre socialøkonomi-organisationers rolle i samfundet.

Og der appelleres til, at der sker en genopdagelse af de sociale elementer, som ligger i kernen af den europæiske økonomiske model, og at socialøkonomi indtænkes på lige fod med private for-profit virksomheder og offentlige organisationer.

Det indebærer bl.a., at der udvikles en skattepolitik og en politik for det offentlige udbudsmarked, som specifikt indtænker socialøkonomiske virksomheder.

Kilde: <http://www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/03/1322236001.n1860.pdf>
oversættelse GJ

Single Market Act – 20 året for oprettelsen og Socialøkonomi

Som et led i forberedelserne til markering af 20-året for oprettelsen i 1992 af det indre marked/ kommer der politiske initiativer fra Kommissionens side under titlen 'Nye midler for en markedets socialøkonomi' hvor socialøkonomi fremhæves for sit potentiale som

partner i markedsøkonomien. Pezzini og Pflüger⁷³ viser i deres analyse tre eksempler på sådanne politikområder:

(1) Inden for rammen 'Bekæmpelse af fattigdom i EU' vedtog Ministerrådet i 2010 et forslag fra Kommissionen om oprettelse af et europæisk mikro-finansierings redskab til fordel for beskæftigelse og social inklusion under betegnelsen 'Progress' . Dette redskab er bl.a. er rettet mod socialøkonomiske mikro-virksomheder.

(2) Inden for samme politiske ramme udtalte Kommissionen sin intention om at arbejde i 'partnerskab og mobilisere det potentiale, der ligger i socialøkonomien', og indikerede samtidig at den ønsker at bidrage til udviklingen af socialøkonomi 'som et aktivt inklusionsredskab'⁷⁴.

(3) Endelig nævner forfatterne, at Kommissionen i en anden sammenhæng har udtalt sig om 'nødvendigheden af at knytte aktører i socialøkonomien til den nye strategi for innovation, i særdeleshed inden for rammen af social innovation'⁷⁵.

Samme år udtalte Kommissionen, som et fjerde punkt, også en forpligtelse til at 'støtte udviklingen af socialøkonomi, både som aktører i det indre marked ved at komme videre med at skabe europæisk lovgivning for kooperativer (revision af loven af 2003), gensidige selskaber og foreninger og som aktivt inklusionsværktøj inden for rammeplatformen for 'kamp mod fattigdom og social udelukkelse'. Der blev således formuleret programpunkter både for socialpolitiske og erhvervspolitiske interesser, om end sidstnævnte programpunkt ikke førte til resultater. Disse udtalelser kan tolkes både som opfordring til partnerskaber mellem socialøkonomi og kapitalvirksomhed, støtte til at skabe beskæftigelse og socialpolitiske initiativer.

'Single market Act' - Kamp mod fattigdom og social udelukkelse – offentlig høring om markedets socialøkonomi – social impact.

I oktober 2010 udsendte Kommissionen et kommuniké under titlen: "Towards a Single Market Act" med 50 forslag, hvoraf tre var koncentreret om "nye midler for et markedets socialøkonomi". Det sendes ud til høring og man modtog over 800 reaktioner fra medlemsstater, fagforeninger, borgere, forbrugerorganisationer, tænketanke,

professionelle organisationer og akademikere. Specifikt i forhold til socialøkonomi modtog kommissionen åbne breve fra EMES forskernetværket og fra CIRIEC⁷⁶.

Hvad angår indholdet var det gennemgående budskab inddragelse af initiativer, der indebærer støtte til socialt entreprenørskab, men samtidig at gøre opmærksom på *"betydningen af at tage den forskning i betragtning, som er udviklet de sidste 15 år over europæisk socialøkonomisk virkelighed og med at dokumentere og begrebsliggøre det specifikke ved europæiske 'social enterprises' og disses særlige karakteristika"*. Det skal ses i modsætning til indflydelsen fra den amerikanske tilgang, hvor 'social business' og 'non-profit organisering' er de gennemgående begreber, og som klart er forskellige fra den socialøkonomiske tankegang⁷⁷. Sammenslutningen SOCIAL ECONOMY EUROPA (tidl. CEP-CMAF) sendte også en udtalelse om det specifikke ved Europæisk socialøkonomi

I 2011 handler det om at fremme en konkurrencedygtig social markedsøkonomi, og *Kommissionen* skriver i et kommuniké, 'Single market Act', fra april 2011 *at den har placeret socialøkonomi og social innovation i kernen af sine overvejelser i forhold til at skabe territorial/lokal sammenhæng og søgning efter nye løsninger på samfundsmæssige problemer –særligt bekæmpelse af fattigdom og social udelukkelse som en del af EU's 2020 strategier. Her ses socialt entreprenørskab som en løftestang i kampen mod fattigdom og for social inklusion*⁷⁸; og man udtrykker ønske om at skabe en investeringsfond for sociale iværksættere⁷⁹. Socialøkonomi er nu mindst talt blevet implicit her. Programmet lanceres som *"Initiativ for socialt entreprenørskab"* og har som undertitel: *"at bygge et øko-system, der fremmer sociale virksomheder i kernen af socialøkonomi og social innovation"*. Starten på initiativet markeredes med en stor konference i Belgien i 2011, hvor også Barroso deltog.

Den definition af 'social enterprise', som præsenteredes i den anledning angiver vide rammer for hvad socialøkonomi nu indebærer (se tekstboks 3.10). Det rummer jo nu stort set alle private virksomheder, som er aktive inden for et formål der kan siges at have 'social impact'. Så længe de lever op til et kriterium som handler om den relative størrelse på udbetaling af profit til investeringskapital i forhold til hvad der går til virksomhedens sociale formål. Nu ses socialøkonomi som værende på et marked også, idet *"der produceres varer og tjenesteydelser til markedet på en entreprenel og innovativ måde"*. Dette forårsager da også reaktioner fra flere sider, der påpeger at det

er upræcist og udtrykker, at der nu er en ændret forståelse af fænomenet socialøkonomi for ikke at sige en ny forståelse.

'Social business Initiativet' (SBI)

'Social Entrepreneurship' programmet er en del af 'Social Business Initiativet', der blev officielt lanceret i oktober 2011 som en af de 12 'løftestænger' der skal stimulere vækst og styrke tilliden i samfundet, i særdeleshed hvad angår en aktiv inklusionspolitik.. Initiativet har til formål at introducere en handlingsplan her og nu, "*som understøtter social virksomhed, centrale stakeholders/interessenter inden for socialøkonomi og social innovation*" (Pezzini og Plüger 2013:95-96). Desuden skal initiativet skabe debat mht. hvilke veje, der skal udforskes på længere sigt.

Boks 3.10 Kommissionens 'Social Entrepreneurship' program 2011 definerer SOCIAL ENTERPRISE:

"A social enterprise is an operator in the social economy whose main objective is to have a social impact rather than make a profit for their owners or shareholders.

It operates by providing goods and services for the market in an entrepreneurial and innovative fashion and uses its profits primarily to achieve social objectives.

It is managed in an open and responsible manner and, in particular, involve employees, consumer, and stakeholders".

Kilde. Kommuniké fra EC, "Social Business Initiative" 2011

EØSU udsendte på efterspørgsel fra Kommissionen i 2011 en undersøgende udtalelse (avis)⁸⁰ om begreberne 'socialt entreprenørskab' og 'social virksomhed', hvor det på den ene side erkendes, at sociale virksomheder ofte har deres grundlag i socialøkonomi, og at de ofte antager en juridisk form, som er inden for socialøkonomi, men det følges samtidig op i maj 2012 - året som FN fejrede som kooperationens år – med en udtalelse⁸¹, hvor man påpegede, at det er vigtigt at undgå forskydninger og overlap mellem begreber som 'Socialøkonomi', 'social virksomhed' og 'socialt entreprenørskab' og at man derfor ville støtte tiltag, der peger mod en stadig mere klar terminologi. EØSU insisterede endvidere på, at der bør benyttes en definition af 'social enterprise', som indeholder de tre væsentlige dimensioner: det sociale formål,

entreprenøriel aktivitet og en participativ ledelsesform (Se i øvrigt EMES definitionen på 'social enterprise' i Bilag 6).

'Social Business Initiativet' bliver koordineret mellem tre af kommissionens DG-afdelinger: "DG GROWTH - Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs", "DG EMP – Employment, Social Affairs, and Inclusion" og "DG FISMA—Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union". Som noget nyt oprettede Kommissionen i 2012 "Ekspertgruppen vedrørende Socialt Entreprenørskab" (GECES). Den fungerer under Kommissionens "DG Growth" (Boks 3.11). GECES støttede i 2012 op om EØSU's præcisering af begrebet 'social enterprise'⁸².

Boks 3.11: Ekspertgruppe vedr. Socialt entreprenørskab – GECES

GECES hører under Kommissionens DG Growth—"Internal market, Industry, Entrepreneurship and SMEs"

Den første gruppe blev nedsat for perioden 2012-2017 og er lige blevet fornyet for perioden 2018-2023. Gruppen har en rådgivende funktion.

Medlemskab er baseret på en kombination af udpegning og ansøgning.

Konkret består ekspertgruppen af:

- Forskere og praktikere fra organisationer inden for feltet. (1)
- Lederne af de tre EU Units, med relevans for socialt entreprenørskab og social virksomhed: Unit F2 "Clusters, Social Economy and Entrepreneurship", Unit E1: "Job creation" og Unit C4: "Asset Management".
- Repræsentanter fra relevante ministerier fra medlemslande.
- Observatører og inviterede.

Kilde: http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_en

Definition af 'Social Business'

'Social Business Initiative' præsenterer en definition, som er identisk med den, 'Initiativet for socialt entreprenørskab' præsenterede – bortset fra en tilføjelse af tre typer kriterier for hvad der udgør 'social enterprises', se boks 3.12. Man kan ikke sige, at tilføjelserne modificerer indtrykket fra den tidligere. Det er en meget rummelig definition, som gør det sociale formål og dens 'sociale impact' til omdrejningspunktet for, hvorvidt der er tale om social business/social enterprise. Dermed nedprioriteres øvrige kriterier, såsom det

demokratiske og kollektive eller fælles element i virksomheden, og der åbnes for at profit på kapital-investeringen bliver tilgodeset i overskuddets fordeling. Formuleringen af definitionen betoner dog samtidig, at opnåelse af 'social impact' er vigtigere end 'profit til ejere'.

Boks 3.12: 'Social business initiative'- definition of social enterprise/social business

A social enterprise is an operator in the social economy whose main objective is to have a social impact rather than make a profit for their owners or shareholders.

It operates by providing goods and services for the market in an entrepreneurial and innovative fashion and uses its profits primarily to achieve social objectives.

It is managed in an open and responsible manner and, in particular, involve employees, consumers and stakeholders affected by its commercial activities).

"The Commission uses the term social enterprise to cover the following types of businesses:

- *Those for which the social and societal objective of the common good is the reason for the commercial activity, often in the form of a high level of social innovation.*
- *Those where profits are mainly reinvested with a view to achieving this social objective.*
- *Those where the method of organization or ownership reflects their mission."*

Kilde: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council the EESC and the Committee of regions. Com (2011) 682 final page 2

Det afgørende er, med andre ord, at det er en bestemt indstilling, som fremkommer ved den måde, overskud anvendes på; dvs at overskud overvejende går til sociale formål, samt at man praktiserer en åben og ansvarlig ledelsesform, især hvad angår ansatte, kunder og interessenter. Flere forskere har kritiseret definitionen for at være for præget af den angelsaksiske tradition for 'social enterprise' og for at overse elementer fra den europæiske tradition for organisationer i den sociale økonomi. Med denne formulering rummer begrebet socialøkonomi i Kommissionens udtalelser nu alle virksomhedsformer, der fungerer med et social formål og en praksis hvor profit hovedsageligt investeres mhp at opnå det social formål, samt en organisationsform, der afspejler virksomhedens mission. Kommissionen udsendte i 2011 et kommuniké til Parlament, Ministerråd, EØSU og Regionsråd, hvori der redegøres for de væsentligste aktivitetsområder i relation til

(a) virksomheder der yder social service og/eller producerer varer og tjenesteydelser til sårbare mennesker;

(b) virksomheder der har som formål at integrere mennesker med beskæftigelsesvanskeligheder på et arbejdsmarked.

Boks 3.13 Støtte til erhvervmiljø for socialøkonomisk virksomhed og lovgivning om socialøkonomisk virksomhed I Danmark, 2010-15.

Barrosos anden periode som Kommisionsformand (2010-2014) blev også nogle år, hvor socialøkonomisk virksomhed fik politisk aktiv interesse i Folketing og presse I Danmark. I 2010 havde regeringen udgivet en civilsamfundsstrategi, som bla indeholdt en definition af socialøkonomisk virksomhed. Den blev fulgt op af de første kommunale strategier for samarbejde med socialøkonomiske virksomheder.

Den nye regering fra 2011 nedsatte *Udvalget for Socialøkonomisk Virksomhed*. Deres anbefalinger om en registreringsordning og støtte til at skabe et miljø for socialøkonomisk virksomhed blev fulgt fra regeringen bla. med oprettelse af et nationalt *Vækstcenter for Socialøkonomiske virksomheder* til styrkelse af sådanne virksomheder (nedlagt igen pr. jan 2016), igangsættelse af undersøgelser af socialøkonomifeltet, samt vedtagelsen af *Lov om registrerede socialøkonomiske virksomheder, RSV (LOV nr.711 af 25/06/2014)*.

Uddrag fra LOV nr.711:

"§5. For at en virksomhed kan være registreret, skal den

- 1) have et social formål,*
- 2) være erhvervsdrivende,*
- 3) være uafhængig af det offentlige,*
- 4) være inddragende og ansvarlig i sit virke og*
- 5) have en social håndtering af sit overskud ved at anvende sit resultat efter skat til*
 - a) reinvestering i egen virksomhed*
 - b) investering i eller donationer til andre RSV.*
 - c) donationer til organisation med almennyttig eller almenvelgørende formål*
 - d) begrænset udbetaling af udbytte eller anden form for overskuddeling mellem ejerne af virksomheden (kan ikke være enmandsejet eller samejevirsomhed), dvs en forretning der ikke overstiger "den officielle diskonto +15 % eller 35% af virksomhedens resultat efter skat".*

Som RSV skal man aflægge årsrapport og regnskab efter loven med specifikation for vederlag til ledelse og ejere, aftaler med evt andre parter, hvordan det sociale formål opfyldes og hvordan det er inddragende og ansvarlig i sit virke. Hvis udbyttebetaling vises også forretning af investeret kapital.

Loven definerer faktisk ikke betydningen af 'socialt formål', men i praksis tolker Erhvervsstyrelsen det som *"et formål af samfundsmæssigt karakter med et socialt, beskæftigelses-, sundheds-, miljømæssigt eller kulturelt sigte"*. I forhold til SBI's karakteristik af 'social enterprise', er der ikke væsentlige forskelle

KILDE: LOV nr.711 af 25/06/2014, §5 og §8 og Erhvervsstyrelsens Evalueringsrapport 2018

Vedrørende selve 'Social Business Initiativet', så har man her arbejdet ud fra et aktionsprogram med 11 punkter, der dækker tre temaer: (1) at gøre det lettere for

socialle virksomheder at opnå finansiering, (2) at højne synligheden for socialt entreprenørskab og (3) at skabe juridiske rammer, som er mere imødekomende i forhold til social virksomhed. I nedenstående tekstboks (nr. 3.14) gives et rids af den danske regerings politik for at fremme socialøkonomiske virksomheder inden for beskæftigelsesområdet i samme kommissionsperiode, som bl.a. har betydet vedtagelsen af en national lovgivning "Lov om registrerede socialøkonomiske virksomheder" (RSV). Som det kan ses af tekstboks 3.14 er RSV virksomheds kriterierne på linje med de væsentlige karakteristika ved EU-kommissionens definition af 'social enterprise' i 'Social business Initiativet'.

Publikationsvirksomhed – analyser af socialøkonomi

Boks 3.14: Titler på eksempler på værker udarbejdet på initiativ af EU-instanser mellem 2012-2017

KOMMISSIONEN

2013: *Social Economy and Social Entrepreneurship. Social Europe Guide/volume 4.* (107 sider)

2013: *Policy Brief on Social entrepreneurship. Entrepreneurial Activities In Europe.* (17 sider)

2014: *A Map of social enterprises and their eco-systems in Europe.* (140 sider)

2016: *Social Enterprises and their Eco-systems. Developments in Europe.* (50 sider)

PARLAMENTET

2016: *Social Economy* (120 sider)

EØSU

2012: *The Social economy in the European Union.* (116 sider)

2016: *Recent evolutions of the Social Economy in the European Union.* (122 sider)

2017: *Best Practices in Public Policies regarding the European Social Economy. (Executive Summary, 7 sider)*

Siden 2011 er der produceret et imponerende antal rapporter og analyser om socialøkonomi og/eller socialt entreprenørskab. Tekstboks 3.14 gengiver en ukomplet

liste på analyser og beskrivelser, som er udgivet mellem 2012 og 2017 og bestilt hos forskermiljøer eller konsulentfirmaer af forskellige 'Directorates Generale' under henholdsvis Parlamentet, Kommissionen eller EØSU og senest også GECES. De omfavner både analyser ud fra det mere klassiske socialøkonomi-ibegreb og ud fra 'social business' tankegangen.

Europæisk lovgivning vedrørende socialøkonomiens virksomhedstyper

Det europæiske lovgivningsarbejde vedr. virksomheder i socialøkonomien er et tema, som Parlamentet regelmæssigt har insisteret på nemlig t der skal udarbejdes specifik lovgivning hhv. for foreninger, gensidige selskaber og fonde. I 2003 var det, som tidligere omtalt, lykkedes at få vedtaget "the European Cooperative Statute" (Loven om det europæiske andelsselskab/kooperativ). For gensidige selskaber (mutuals) lykkedes det Kommissionen at få udarbejdet et oplæg til lovgivning om et Europæisk Gensidigt Selskab⁸³) (Mutuals). Og Barroso pressede på for at få et reelt lovforslag udarbejdet i sin periode. Det nåede man ikke, og punktet kom ikke ind i arbejdsprogrammet for den nye kommission, som trådte til i 2015 under ledelse af Jean-Claude Juncker.

Fondslovgivning var der blevet arbejdet på i perioden 2004-2008 med henblik på at få formuleret en europæisk lovgivning for fonde. I første omgang mødte dette modstand fra den samtidige kamp for at bremse fonde, der støttede terror. I 2012 præsenteredes et forslag til lovgivning for et europæisk fondsselskab. Socialøkonomi var ikke nævnt i forslaget, men begrundelsen var at få en lovgivning om fonde der varetager almenvellet på europæisk plan, og de blev klassificeret som værende "tredje sektor". Forslaget blev støttet af Parlamentet med et stort flertal i 2013, men strandede i Ministerrådet på grund manglende enighed i medlemslandene. Den nye Kommission valgte at trække forslaget. Det blev taget af bordet, og ikke inkluderet i arbejdsprogrammet, da den nye kommission trådte til i 2015.

Socialøkonomi i EU efter 2015

Den nye kommission, under Junckers ledelse har som nævnt taget lovgivning ud af dagsordenen, men socialøkonomi er ellers præget af kontinuitet i forhold til den tidligere kommission. Linjen fra Barrosos periode er fortsat; 'Social Business Initiative' er stadig det gældende program og den 'paraply', hvorunder Kommissionen varetager socialøkonomi i dag.

GECES-Gruppen af eksperter i socialøkonomi er blevet fornyet i 2018, og socialøkonomi er i dag knyttet til flere kommissariater, som det blev i Barrosos anden periode. Formanden for GECES-gruppen, Denis Stokkink, skriver under en opsummering at der er sket en udvikling, som hvad det angår, er i overensstemmelse med ønsker udtrykt fra EØSU's og Parlamentets side, nemlig at socialøkonomi bliver integreret både i produktion og social service. Således ses socialøkonomi i dag i højere grad som et element, der vedrører både produktion og social service virksomhed, hvis man baserer sig på hvad det er for DG-enheder der i dag har socialøkonomi som et af deres områder (Stokkink, 2015).

Hovedvægten i de faktiske socialøkonomiske foranstaltninger ligger på at skabe 'social impact' og i mindre grad på at styrke virksomhedsformer, der udgår fra principper om fælles selvhjælp som gensidige og kooperative organiseringer med de forskellige former for kooperativ erhvervsvirksomhed – som man f.eks. har set udviklet i lande med høj arbejdsløshed som Spanien. Fokus i Kommissionen vedrører social og velfærdspolitiske problemstillinger – i bekæmpelse af fattigdom og social inklusion - sårbare befolkningskategorier – og støtte økonomiske aktiviteter som led i udvikling af lokalsamfund - 'Initiativet for socialt entreprenørskab' er den centrale initiativ her. Det er rummerligt mht typer af virksomhedsformer, så længe der er et stærkt socialt engagement og investor interesser ikke er det ledende princip for virksomheden.

Ministerrådet (Rådet for den Europæiske Union) udgav i forbindelse med overgangen til den nye Kommissionen (2015) et dokument med konklusioner fra Rådet omkring Socialøkonomi, "*The promotion of the social economy as a key driver of economic and social development in Europe*", som bakker op om en styrkelse af de forskellige initiativer som allerede er i gang gennem 'Initiative for Social Entrepreneurship' og 'Social Business Initiative' med fokus på politikker og metoder

som inddrager ungdom, social innovation for beskæftigelse i lande med høj arbejdsløshed, understøtte aktiviteter i lokalsamfund⁸⁴.

Samme år oprettede EØSU en *'midlertidig studiegruppe for socialøkonomi'* i 2015 under EØSU. Den blev gjort permanent ved udløbet af sin første periode i 2018. Med det nye Parlament i 2015 blev 'Intergroup for Social Economy' også oprettet igen. Så socialøkonomi har fortsat med at have EU-aktører i feltet.

Denne gennemgang har ikke haft særligt fokus på Ministerrådet og det Europæiske råd, men begge repræsenterer jo vigtige aktør for hvad der kan skabes konsensus omkring i Det europæiske Fællesskab og dermed udmøntes i EU-politikker. Og et eksempel er her europæisk lovgivning omkring de forskellige foreningsbaserede virksomhedsformer i EU, som jo er udrundet af den historiske socialøkonomi i kombination med de innovative tiltag, som er opstået i medlemslandene siden – de har tydeligt haft en vanskelig gang i forhold til at kunne udmøntes i en konsensus blandt medlemslandenes regeringer om europæisk lovgivning.

Delkonklusion

Kapitlet afdækker den begrebsmæssige 'rejse', som socialøkonomi undergår indholdsmæssigt i Kommissionens diskurs og politik i løbet af de 30 år fra at repræsentere en gruppe erhvervsvirksomheders og foreninger som, til forskel for aktieselskabsformen, styres af et foreningsbaseret ejerskab, og som lobbyede for at deres særlige forhold som foreningsejede organisationer skulle medtages i EU's erhvervspolitiske tiltag og sociale dimension, til i dag hovedsagelig at forstås som virksomheder og organisationer, hvis formål frem for alt er producere mhp at skabe 'social impact' mere end at skabe profit til ejere og aktieindehavere. Det åbner mao op for et nyt virksomhedskoncept, hvor der kan investeres kapital i en socialt orienteret virksomhed mhp på at opnå begrænset profit på investeringen.

Gennem disse 30 år, siden socialøkonomi først blev introduceret officielt i EU-regi har Kommissionen også støttet op om fænomenet med støtte til forskning, vidensdeling og en bred vifte af konferencer. Ud over de aktiviteter, som direkte har været arrangeret i EU-regi, har medlemslandene også engageret sig i socialøkonomisk

virksomhed i ret så forskelligt omfang, som det er fremgået af kapitel 2 og 3. I 2019 afholder de europæiske forskernetværk, CIRIEC og EMES, deres syvende forskningskonferencer. I tilslutning til konferencerne afholdes særligt program for ph.d.-studerende og nye forskere i feltet. Men har de mange møder, rapporter og hensigtserklæringer også genereret praktiske resultater. Det spørgsmål tager vi op til drøftelse i det afsluttende kapitel.

Kapitel 4: Sammenfatning og perspektivering.

Her afslutningsvist skal jeg drøfte fire af de indsigter, som denne analyse har givet grundlag for i relation til socialøkonomi som begreb, og den påvirkning, EU-initiativer har haft for medlemslandenes forståelse og anvendelse af begrebet og håndteringen af de bagvedliggende fænomener af social og erhvervsmæssig art.

Det første refleksion vedrører begrebet socialøkonomi i samfundsvidenskaberne på såvel mikro- som makroøkonomisk niveau. Det andet tema handler om EU i rollen som platform for politisk formulering af socialøkonomiske målsætninger igennem 30 år. Heraf fremkommer to markant forskellige forståelser af fænomenet. Det tredje tema, jeg drager frem fra rapportens analyser, er medlemslandenes forskelligartede traditioner for samvirke mellem økonomi og sociale forhold – og dermed deres varierende bidrag til EU's forståelse for socialøkonomisk praksis. Endelig for det fjerde sættes fokus på de særlige danske erfaringer anskuet i en bredere europæisk kontekst. På den baggrund fremhæves et iboende paradoks mellem den tidlige socialøkonomi i form af en meget stærk andelstradition i bred forstand i det danske samfund i kontrast til dens næsten totale fravær i nutidens socialøkonomiske bestræbelser på arbejdsintegration.

1. Socialøkonomi som makroteori: en vej til mere afbalanceret økonomi?

Hvis vi helt overordnet forholder os til socialøkonomi som en samfundsvidenskab og en praksis, der har rødder både i økonomi og i sociale forhold, er den dominerende forståelse i EU i dag, at socialøkonomiske virksomheder har som formål at skabe social 'impact', der ikke er domineret af profithensyn. I økonomisk forstand handler det om effektivitet på et mikro-økonomisk niveau. Men socialøkonomi har også en makroøkonomisk dimension, som i praksis underkendes, hvis man udelukkende fokuserer snævert på her-og-nu virkningen af beskæftigelsesmæssig art.

Det handler med andre ord om at anerkende, at man kan drive virksomhed, som har en anden grundform end den profitbaserede, og hvis økonomiske betydning også

har en makroøkonomisk dimension. De spanske socialøkonomiforskere Monzon og Chavez⁸⁵ konstaterede i forbindelse med en analyse af socialøkonomi i de europæiske lande, at der har tegnet sig to positioner i EU: Den ene sigter mod en kvantitativ orienteret skabelse af beskæftigelse, som skal afbøde virkningen af social eksklusion og social ulighed, hvor den anden har som mål at skabe og udvikle job og beskæftigelse ved at konsolidere virksomheder i socialøkonomien. Den første position repræsenterer en mikro-orientering af socialøkonomisk art, mens den anden sigter mod en mere makroøkonomisk værdiskabelse.

Det mikroøkonomiske perspektiv er dominerende i forhold det makroøkonomiske, når vi taler om socialøkonomi idag, selvom finanskrisen, der ramte verden fra USA i 2007-8 satte gang i selvkritiske refleksioner hos økonomer over dens forudsætninger og konsekvenser. Blandt dem den amerikanske økonom, Joseph Stiglitz⁸⁶. I et foredrag ved CIRIEC's kongres for sine medlemsorganisationer i 2008, talte han for en mere balanceret økonomi end den nuværende 'fundamentalistiske markedsøkonomi', der er det centrale element i neoliberalistisk politik og som, ifølge hans kritiske analyse, skabte grundlaget for denne krise.

Stiglitz betragter denne udvikling som en logisk konsekvens af den statslige deregulering af de økonomiske rammevilkår, som amerikansk økonomisk politik har været præget af siden Reagans dage. Han talte for nødvendigheden af at anerkende statens rolle som regulerende faktor af markedsøkonomiske kræfter, og fremhævede desuden den positive effekt, som non-for-profit og kooperative organiseringer har haft historisk og kan have for den sociale og økonomiske sammenhængskraft i samfundet⁸⁷.

Stiglitz plæderede på den baggrund for "en mere balanceret pluralistisk økonomisk struktur" og afsluttede med følgende 'opsang' til sit fag og fagfæller som han mener har forsømt at studere alternative modeller og måder at organisere samfundet på økonomisk og socialt: ... *The real problem is that we (economists) have not been doing enough research to try and understand alternative models or alternative ways of organizing our society. What we do know at this point is that the model based on marked fundamentalism does not work, and that is why it's exactly the right time to begin thinking more about the kinds of models on which you (practitioners and researcher of social economy) have been working for so long.* (Stiglitz, 2009:360)

2. EU taler med to tunger om socialøkonomi

Undersøgelsen har vist, hvordan begrebet socialøkonomi tager form og ændres i en sammenvævning af politiske, normative, og undersøgende interesser. Den viser også et billede, som er noget mere heterogent inden for EU, end det måske ofte opfattes, når man hører eller læser "EU mener". Der er flere aktive instanser. Det forekommer at være et mere retvisende billede at se EU som en platform for politik på Europæisk plan¹.

Det historiske forløb viser, at det har været Parlamentet og EØSU, der i første omgang har været de drivende instanser med hensyn til at få socialøkonomi inkluderet i EU's politikker, ved at have inddraget henvendelser fra etablerede erhvervsvirksomheder og organisationer² der var baseret på kooperative principper. Det vigtige politiske programpunkt i EU på det tidspunkt var skabelse af det indre marked (Fællesmarkedet). Det førte til at Kommissionen oprettede en særlig økonomisk enhed for socialøkonomisk virksomhed i 1989. Det var med andre en anerkendelse af særlige virksomhedsformer baseret på en demokratisk ejerskabsform.

Denne prioritering skiftede kort efter kommissionsskiftet i 1995 og kommissionerne har siden mere og mere fremhævet de elementer i socialøkonomien, som har relevans for socialpolitiske programmer. Man kan sige, at begrebet her fungerer som 'bagtæppe' sammen med 'tredje sektor' – for socialt entreprenørskab, social innovation og nøglebegrebet 'social enterprise'. Det alt overskyggende formål er velfærdspolitiske tiltag i bekæmpelsen af arbejdsløshed og fattigdom blandt sårbare og marginaliserede befolkningsgrupper. Betegnelsen 'social enterprise' er kort sagt blevet den samlede betegnelse for virksomheder og organisationer *"that operate in the social economy"*, og

¹ Når det er sagt, skal det også nævnes at denne analyse er baseret på skriftlige produkter – udtalelser, politikker og ændrede opfattelser hos de formelle instanser i EU (EU-Kommissionen med dens afdelinger, EU-Parlament, EØSU og deres 'Social Economy Intergroup') og tolket i forhold til disse formelle myndighed i EU-systemet. Analysen har ikke forholdt sig til, hvilke magtrelationer der i øvrigt måtte være i spil, den har forholdt sig til hvilke meninger og politikker, der er blevet formuleret af de enkelte instanser i de konkrete momenter.

² Forstået mere generelt som 'foreningsbaseret ejerskab' i form af kooperativ finansiering, producent-, forbruger- og medarbejderkooperation, service organisationer samt gensidige selskaber inden for forsikring og finansiering/lån og kredit.

som karakteriseres ved at være organisationer "*whose main objective is to have a social impact rather than a profit for their owners or shareholders*" (COM[2011]682:2). Karakteristika som partcipatorisk ejerskab og andre demokratiske kendetegn ved traditionel socialøkonomi træder i stigende grad i baggrunden.

Analyserne i denne rapport viser imidlertid også, at der i EU samtidig har været og er en vedholdende stemme, som holder fast i, at socialøkonomi ikke alene er en undergruppe i velfærdspolitikken defineret ved sit sociale formål, men i høj grad også repræsenterer både kommercielle og ikke-kommercielle interesser i medlemslandene, for hvem socialøkonomi betyder en særlig tilgang til økonomisk organisering og ejerskab og dermed også har et samfund-strukturelt element. Her tænkes på 'personbaserede' eller 'foreningsbaserede' virksomheds- og organisationsformer. I EU-systemet er det EU-Parlamentet og EØSU/Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg, som er de to formelle instanser, som fanger og formulerer politikker og udtalelser fra disse socialøkonomi-strømninger i medlemslandene.

Siden 2015 er opmærksomheden på socialøkonomiens erhvervsside blevet styrket i Det økonomiske og sociale Udvalg (EØSU), idet man har oprettet en studiegruppe vedr. virksomheder i socialøkonomien. Det er sket ud fra erfaringerne med den begrænsede opmærksomhed, dette emne har haft i Kommissionens hidtidige initiativer⁸⁸.

I en af EØSU's seneste initiativudtalelser (maj 2019), "*Towards an appropriate European Legal framework for social economy enterprises*" foreslås det, at der skabes et nyt begreb –'limited profitability' – for virksomheder, der kan skabe lønsomhed, men som ikke fordeler deres profit til deres ejere, eftersom virksomhedens formål er baseret på solidaritet eller almeninteressen. Udtalelsen anbefaler således, at Kommissionen foranlediger at EU-traktatens §54 får en tilføjelse, som tillader at paragraffen kan fortolkes, så der er plads til anerkendelse af de virksomhedsformer med 'limited profitability' som kendetegner virksomheder og organisationer i socialøkonomien. Paragraf 54 anerkender i dag kun 2 virksomhedsformer: de kommercielle, klassiske kapital- og profit-baserede typer på den ene side og 'non-for profit' formerne på den anden side. Hvorvidt det fører til at blive en del af Kommissionens position i den henseende står til at se.

3. EU-Medlemslandenes har vidt forskellige opfattelser af socialøkonomi

Rapportens analyse tydeliggør nogle markante forskelle mellem EUs medlemslande, når det gælder socialøkonomi – både i teori og praksis. Forskellene kan spores tilbage til 1900-tallet, altså det jeg har betegnet som 'den organisatoriske arv fra den tidlige socialøkonomi', som (til trods for mange ligheder) har skabt ganske forskellige institutionelle, politiske og kulturelle aftryk til nutiden.

Det gælder både de lande hvor man politisk har anvendt begrebet socialøkonomi i kontinuitet fra den tidlige forståelse, og de lande for hvem begrebet først er taget i brug efter 2005, som tilfældet er i Danmark. Det interessante er, at dette ikke handler om, hvor udbredt virksomheder og politiske tiltag i den klassiske forståelse af socialøkonomi har været i landets økonomiske og sociale udvikling historisk set. Det synes snarere at have at gøre med, hvilken lovgivning, den tidlige socialøkonomi har skabt for disse virksomhedsformer, samt hvilken intellektuel og politisk udvikling, der har været omkring feltet. Den eksisterende forskellighed mellem medlemslandes forståelse af 'social enterprise' og socialøkonomi følger i nogen grad denne linje. Denne forskellighed består i, hvorvidt 'social enterprise' anses for 'en tredje sektor' mellem den offentlige og private sektor, eller som en del af en socialøkonomi, der fungerer sideløbende med 'kapitaløkonomi' som en måde at producere til et marked og organisere kollektive selvhjælpsløsninger.

Den bredere socialøkonomiske forståelse forsvares i lande som Frankrig, Italien, Spanien og Belgien, mens Storbritannien, Skandinavien og Tyskland er tættere på at se socialøkonomi som en underkategori under den tredje sektor i krydsfeltet mellem NGO'ere og det offentlige. Blandt de nytilkomne medlemslande i Østeuropa er billedet mere blandet, også mht. i hvor høj grad og hvordan de tager socialøkonomi til sig som begreb.

4. Dansk socialøkonomi – et historisk paradoks

Når man sammenstiller EU's målinger af beskæftigelse i socialøkonomien, som blev præsenteret i kapitel 1, ligger Danmark tæt på gennemsnittet for EU's medlemslande

anno 2015 med ca. 6% af den totale beskæftigelse inden for det, EU betegner som socialøkonomisk virksomhed. Der er tale om skøn, og mine analyser dokumenterer en vis variation af resultaterne afhængig af opgørelsesmåden⁸⁹. Men uanset denne usikkerhed forekommer det mærkværdigt, at de danske erhvervsmyndigheder officielt kun har registreret godt et par hundrede socialøkonomiske virksomheder⁹⁰.

De tal virker mildt sagt paradoksale. Danmark er på den ene side et samfund, der havde og har en høj tilstedeværelse af andelsvirksomheder og kooperative organisationer i socialøkonomien i traditionel forstand. Kombineret med den store udbredelse af fondsejede virksomheder har denne danske specialitet vakt opsigt hos historikere internationalt både for sin bredde og for sin nationaløkonomiske betydning. Danmark har kort sagt en enestående praksis inden for socialøkonomi⁹¹. Men alligevel betragtes Danmark som en 'nybegynder' i den nydefinerede og EU-inspirerede opfattelse af fænomenet.

Selve ordet 'socialøkonomi' blev først genopdaget i dansk sammenhæng efter årtusindeskiftet. Det skete med mærkbar inspiration fra EU og med fokus på beskæftigelse og iværksætter. I 2006 oprettedes Center for socialt Entreprenørskab ved Roskilde Universitet og kort tid efter lanceredes masteruddannelsen i Socialt Entreprenørskab. Året efter kunne Det kooperative Fællesforbund (DKF, i dag Kooperationen) oprette Center for Socialøkonomi. Begge initiativer sker på bevillinger fra den danske regering⁹² og som led i dennes velfærdspolitik.

I 2007 udgav DKF en publikation, hvor socialøkonomisk virksomhed sættes ind i traditionen fra frivillige foreninger og folkelige og kirkelige bevægelser⁹³. Her knyttes an til socialpolitiske indsatser med selvejende institutioner og fonde og til samarbejde eller komplementaritet fra civilsamfundet til den offentlige sektor. Der knyttes ikke an til erhvervsvirksomhed. Det virker paradoksalt og rejser nysgerrighed efter at forstå hvad det er for faktorer, som gør, at Danmark på den ene side har været og er så præget af kooperativ og gensidige selvhjælpstankegang og praksis i sin samfundsopbygning, og på den anden side er kooperative virksomheds- og organisationsformer, med enkelte undtagelser, ikke blandt de former, som dagens socialøkonomiske virksomheder antager. Her er Danmark atypisk i europæisk sammenhæng. Spørgsmålet om hvad der kan have skabt det paradoks at en succesfuld organisationsform inden for

socialøkonomisk tænkning går i 'glemmebogen', indtil den genimporteres i en ganske anderledes kontekst, rejser nogle overvejelser mere end svar i det følgende. Det kan undre, at andels- og fondsbevægelsernes sociale og økonomiske succes ikke gav anledning til mere samfundsteoretisk refleksion og erhvervspolitiske overvejelser, før EU genoplivede begreberne med sydeuropæisk og britisk inspiration i 1980'erne.

Man kan hævde at arbejderkooperationen og andelsorganisering i Danmark forblev en selvfølgelighed, der primært er blevet behandlet praktisk og pragmatisk⁹⁴. Et forklaringselement kan være, at den traditionelle socialøkonomi i Danmark i høj grad er udviklet af og i kontekst af sociale bevægelser (både bondestand og håndværksstand/arbejdere), hvor selvorganisering og politisk lederskab var tæt forbundet. Både forbrugerkooperation og landbrugets organisationer blev desuden forholdsvis hurtigt stærke markedsspillere. Det er karakteristisk, at Danmark aldrig har haft en tværgående landssammenslutning af kooperative virksomheder, der kunne synliggøre fælles kooperativ politisk interessevaretagelse. Landbrugets andelsselskaber var organiseret for sig, det var arbejderkooperationen og brugsforeningerne også⁹⁵: De kooperative sammenslutninger er derved forblevet sektorsammenslutninger, der ikke forestår som en samlet hele.

Et andet forklaringselement kan være at der herskede væsentlige forskelle mht samfundsmæssig og politisk kontekst mellem Danmark og andre europæiske lande i den 19. århundrede. Den danske erfaring med socialøkonomi i 1800-tallet foregik i et samfund, hvor foreningsfrihed var blevet indskrevet i grundloven og næringsfrihed indført fra midten af århundredet. Det var ingen selvfølge i mange andre europæiske lande, hvor socialøkonomisk selvorganisering udgjorde et politiseret modspil til magthaverne. I Frankrig kom lovgivning om foreningsfrihed først i 1901. Hvor det både i England og Frankrig i høj grad var fattigdom og udbytning af arbejderbefolkningen under den fremvoksende industrialisering, der nærrede den kooperative ideudvikling, var det i Danmark landbefolkningens fattige og deres vilkår og med en tidligere stavnbunden bondestand, som havde erhvervet selveje i årene før, der tog initiativet til andelsorganiseringen⁹⁶. I arbejderbevægelsen tog man også kooperative ideer og gensidig selvorganisering til sig. Her blev det kooperationen og dens virksomheder en integreret del af og tæt knyttet til fagbevægelsen. Politisk Den blev ikke et

langtidsholdbart alternativ til det private erhvervsliv. Et tredje element som blev et særkende i det danske samfund på den tid var udviklingen af folkehøjskolerne og landbrugsskoler som læring og oplysning for især landbefolkningens unge. Politisk kan man sige at både Venstre, Socialdemokratiet og senere, da det Radikale Venstre kom til alle indeholdt havde kooperativ organisering i deres bagland som en organisationsform der fungerede.

I dagens Danmark fremstår socialøkonomi mere som et aktivitetsfelt, hvor små og mellemstore virksomheder frivilligt tager et socialt ansvar – især af beskæftigelsesmæssig karakter. Desuden presser mange kommuner på for at etablere partnerskaber og samskabelse mellem frivillige organisationer og den offentlige beskæftigelsesindsats i relation til sårbare befolkningsgrupper⁹⁷. Definitionen af socialøkonomisk virksomhed ligger langt fra de veletablerede andelsselskaber, men ganske tæt på den, som nu anvendes af EU for 'social enterprise'.

Socialøkonomi er kort sagt et paradoksalt område, hvor der kan iagttages mange forskellige former for dynamik mellem det sociale og det entreprenante. Den gamle og den nye socialøkonomi lever stort set isoleret og hver for sig. Førstnævnte fremhæver stort set kun sin status ved festlige lejligheder, men passer ellers indtjeningen til andelshaverne. Til gengæld er der stigende opmærksomhed om potentialerne i samspillet mellem kommunale myndighed og det private erhvervsliv. Dette samarbejde udfordrer og rykker ved gængse opfattelser og arbejdsgange både hos de offentlige sagsbehandlere og i erhvervssektoren.

Om det på længere sigt kan føre til en genopblomstring af dansk socialøkonomi i klassisk forstand og deraf følgende værdiskabelse for beskæftigelse og eksport, forekommer dog tvivlsomt – med mindre der kommer øget landspolitisk fokus på potentialerne. På det seneste har socialdemokratisk ledede regeringer givet problematikken mere bevågenhed end de regeringer, der er udgået fra andelsbevægelsens gamle bannerfører i partiet Venstre. Så det bliver spændende at følge, om der sættes mere fokus på dansk socialøkonomi i Mette Frederiksens regeringstid.

I den forbindelse kan EU komme til at spille en vigtig rolle, selvom de seneste 30 års fælleseuropæisk indsats har været noget tvetydig. På den ene side har Kommissionens mange rapporter og konferencer været med til at sætte 'social economy' på dagsordenen også herhjemme. På den anden side har EU-definitionen bidraget til at flytte fokus fra den traditionelle andelsorganisering etableret som foreningsbaseret erhvervsvirksomhed i retning af et mere snævert sigte på socialpolitisk arbejdsintegration. Rapporten her har i første omgang kun skitseret disse tvetydigheder, men analyserne kan forhåbentlig danne grundlag for mere dybtgående undersøgelser af problematikken – herunder mere systematiske sammenligninger mellem socialøkonomi i Danmark og de andre EU-medlemslande til gensidig inspiration.

-O-O-O-

Litteratur

- Andersen, Linda Lundgaard & Lars Hulgård (2013) "Socialt Entreprenørskab. Velfærdsafvikling eller Arena for Solidaritet. Dansk Sociologi 2013:11-28
- Balaudé, Jean-Francois & G.Ballet (2015:10) Université et Economie Sociale et Solidaire. Guide pratique. CPU-Conference des Presidents d'Universités. 102 sider.
- Bengtsson, Steen (1998), National Report on Social enterprises and New Employment in Denmark, I Borzaga & Santuari: *Social Enterprises and new Employment in Europe*. Regione Autonoma Trentino-Alto Adige 1998:153-191.
- Bisballe, Lise (2006) Socialøkonomi og social entreprenørskab. Gamst, Birthe, Bente Rich, Per Schultz Jørgensen (red) Den alternative Velfærdskommission rapport 2:Bæredygtig velfærd. Socialpolitisk Forlag. pp.140-149
- Borzaga, Carlo, J.Defourney, S. Adams, J.Callaghan (red.) (2001). The Emergence of Social Enterprise. Routledge in association with GSE Research. 383 sider.
- Borzaga Carlo, Bodini R., Carini C., Depedri S., Galera G., and Salvatori G. (2014), "Europe in Transition: The role of social cooperatives and social enterprises" : Euricse Working Papers, 69/14. 14 pp
- Buchwald, N. Fabritius (1943) "Nekrolog Jakob E. Lange" *Nordisk mykologisk tidsskrift, Friesia bind II, hefte 4-5: p.209-220.*
- Chaves, Rafael & Monzón, Jose Luis (2012) Beyond the Crisis: the Social Economy, Prop of a new Model of Sustainable Economic Development i *Service Business*, March 2012, vol.6, Issue 1, p.5-26. Springer Verlag.
- Chaves, Rafael & Danièle Demoustier (2013), Evolutions, Divergences, and Convergence of Public Policies. Conclusions i CIRIEC/Chaves, Rafael & Danièle Demoustier: *The Emergence of the Social Economy in Public Policy. An international Analysis*. P.I.E Peter Lang. Bruxelles. Pp335.-345/361.
- Christensen, Lene Tolstrup og Anker Brink Lund (2018): "Tre samfundsvidenskabelige perspektiver på selvejende institutioner", *Nordisk Administrativ Tidsskrift*, nr. 2, 2018, pp 35-51
- CIRIEC (2000). *The Enterprises and Organizations of the Third System: a strategic alliance for employment*. CIRIEC – Directorate General V of the European Union, Liege.
- CIRIEC (2006), *Manual pour l'établissement des comptes satellites des entreprises de l'économie sociale: Cooperatives et Mutuelles*. Bruxelles, Commission Européenne.
- CIRIEC (2009) Bouchard Marie (edit): *The Worth of the Social Economy. An international perspective*. P.I.E Peter Lang. Bruxelles. 269 pages

- CIRIEC (2015) Bouchard, Marie (edit): *The Weight of the Social Economy. An international perspective*. P.I.E Peter Lang. Bruxelles. 333 pages
- Cornforth, Chris, Alan Thomas, Jenny Lewis, Roger Spear (1988) *The Role and Impact of co-operative support organizations*. Chapter 9 in Cornforth et.al. (1988) *Developing successful Worker Co-operatives*. SAGE. pp.173- 193.
- Demoustier, D. & Pezzini, E. (1999), "Économie sociale et création d'emplois dans les pays occidentaux", in Defourny, J.; Develtere, P. & Fonteneau, B. (eds.), *L'économie sociale au Nord et au Sud*, Paris: De Boeck Université, Ouvertures Économiques: Série Jalons, pp. 123-141.
- Demoustier, Danièle (2001), *L'économie sociale et solidaire. S'associer pour entreprendre autrement*. La Découverte. 207 pages
- Demoustier, Danièle & Damien Rousselière (2006) "Social Economy as Social Science and Practice: Historical perspectives on France". Kap.9 i Clary, Betsy J., Wilfred Dolfomer, Deborah M. Figart (edit) *Ethics and Markets: Insights from Social Economics*. Routledge. Her udgaven fra 2004; 11th World Congress of Social Economics "Social Economics: a paradigm for a global Society" Albertville June 2004.pp.41. <halsha-00102532>
- Desroche, Henri (1983) *Pour un Traité d'Économie Sociale*. Paris CIEM.
- EESC/CIRIEC (2005): *The social economy in the European Union*. Report: Rafael Chavez & Jose Luis Monzon with Danièle Demoustier, Lise Fröbel & Roger Spear. No.CESE(COMM/05/2005. 93 pages.
EESC/CIRIEC (2008), *The Social Economy in the European Union*, European Economic and Social Committee, Brussels, Authors: Jose Luis Monson & Rafael Chavez
- EESC/CIRIEC (2012), *The Social Economy in the European Union*. Authors: Jose Luis Monson & Rafael Chavez, with expert group: Danièle Demoustier, Roger Spear, Alberto Zeci, Magdalena Huncova, Chiara Carini. The European Economic and Social Committee, Brussels.
- EESC/CIRIEC (2016) *Recent Evolutions of the Social Economy in the European Union*. Authors: Jose Luis Monzon Rafael Chavez. CES/CSS/12/2916/23406. 122 pages.
- EESC/CIRIEC (2017). *Best practices in public policies regarding the European Social Economy post economic crisis*. Authors: Rafael Chavez and Jose Luis Monzon. CES/CSS/2017,03. Executive summary. 7 pages
- European Commission (1989): *Communication from the Commission to the council. "Businesses in the "Économie Sociale" sector. Europe's frontier-free market*. 36 sider. SEC(89) 2187 final. 38 pages.
- European Commission(1999): *Third Sytem and employment* .Report from the joint seminar. Bruxelles. DG- Employment, Industriel Relations and Social Affairs.
- European Commission/CIRIEC (2006) *Manual for Drawing up the Satellite Accounts of Companies in the Social economy: cooperatives and Mutual Societies..* Brussels, (EC/D.G. for Enterprise and Industry) Authors: Barea, J. & Monzón J.L.
- European Commission (2013): *Social Economy and Social entrepreneurship. Social Europe Guide/volume 4*. Authors: EURICSE, Carlo Borzaga, Gianluca Salvatori, Riccardo Bodini, Guilia Galera, and Gerhard Bräuling. (DG for Employment, Social Affairs and Inclusion.)

- European Commission/OECD (2013) *Policy Brief on Social Entrepreneurship . Entrepreneurial activities in Europe*. Luxembourg. (OECD program: LEED-Local Economic and Employment Development, supported by DG for Employment, Social affairs and Inclusion;)
- European Commission/IFC Consulting Services LTD (2015) *A map of social enterprises and their eco-systems in Europe*. Author: Charu Wilkinson. Synthesis report (on 29 countries). 140 pages. DG-EMP: Employment, Social Affairs and Inclusion Unit, C.2.Sectorial Employment, Youth and Entrepreneurship.
- European Commission; (2016): *Social Enterprises and their Eco-systems: Developments in Europe*. Authors, EURICSE: Carlo Borzaga & Giulia Galera, DG for Employment, Social Affairs and Inclusion. 50 pages.
- European Commission (2019) *Social Enterprises and their Ecosystems in Europe: Updated Country Report: Denmark*. Authors: Lars Hulgård and Lisa Chodorkoff. Luxembourg: publications Office of the European Union. 84 pages.
- European Parliament (2009), *Report on the Social Economy A6/0015/2009, Rapporteur Patrizia Toia*. 11 pages. -“Toia Report”
- European Parliament (2016) *Social Economy*. Authors: Quentin Liger, Marco Stedan, Jess Britton, fra Optimity Advisors. (Requested by ‘Committee on Internal Market and Consumer Protection’ under policy department A: Economic and Scientific Policy) 120 sider.
- Etxezarreta, Enekoitz. & Bakaikoa,B.(2012), “Changes in the Welfare state and their impact on the social Economy: Contributions to the theoretical debate from a Systemic and Comparative Approach”. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 83.3.259-280.
- Fechner Fabienne & Levesque,B. (2008), “The Public sector and the social economy in the Annals (1975-2007): Towards a new Paradigm” , *Annals of Public and Cooperative Economics*, 79.3/4, 235-642. (actualized in Working paper of CIRIE C no.2012/01)
- Fechner Fabienne, Chaves,R, Monzon J.L. (2012), “Recent Trends in Social Economy Research” i *Annals of Public and Cooperative Economics*, vol.83,no.3.251-258.
- Godineau, Laure (1989) “L’Économie Sociale à l’Exposition Universelle de 1889”, *Le Mouvement Sociale*, No. 149. Mise en Scène et Vulgarisation: L’Exposition Universelle de 1889 (oc.t-dec. 1989, pp.71-87.
- Haugh, Helen and Michael Kitson (2007). The Third Way and the Third sector: New Labour's Economic Policy and the Social Economy. *Cambridge Journal of Economics*, vol.31 973-994. doi:10.1093/cje/bem027.
- Hulgård, Lars & Thomas Bisballe (2004): "Work Integration Social Enterprise in Denmark", EMES WP 04/08 59 pages
- Hulgård, Lars (2010), “Discourses of Social Entrepreneurship – Variations of the same Theme?”, EMES WP nt.10/01 21 pages.

- Jakobsen, Gurli (1989) Oversigt over Mondragon Kooperativ Gruppen, WP. IESF-.Institut for Erhvervs-og Samfundsforskning. CBS, København. 17 sider (CASE-monografi no.5 i Ph.d)
- Jakobsen, Gurli (2000), "National Report on the Enterprises and Organizations in the Third system and their employment in Denmark". CIRIEC (2000). *The Enterprises and Organizations of the Third System: a strategic alliance for employment. Country Reports*. CIRIEC-Directorate General V of the European Union, Liege. Pp 51-82.
- Jakobsen, Gurli (2001) Organisationsformer i 'den sociale økonomi' i Danmark og disses samspil med det offentlige; i *Kooperativ Årsbok 2001*. pp79-101. Foreningen af kooperative studier i Skandinavien.
- Jakobsen, Gurli (2006): Agriculture and Co-operativism, a Persistent Duality. The case of Denmark. *Journal of Rural Cooperation*. Vol.34, no.1, 2006
- Jakobsen, Gurli (2010), "National report on the Implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE) in Denmark" in Cooperative Europe, Euricse, Ekai/European Commission: *Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE)*. Final study part II: National reports. Bruxelles, Commission Européenne. 2010:459-490.
- Lange, Jakob E. (1948) *Socialøkonomi*. Nyt bogforlag. 6te udgave Odense. 194 sider
- Laville, Jean Louis (2013): "The Social and Solidarity Economy. A Theoretical and Plural Framework". UNRISD.Conference, May 2013. 15 sider.
- Levesque, Bernard & Marguerite Mendell (2005) "L'Économie sociale: diversité des définitions et des constructions théoriques" . *Revue interventions Économiques. Papers in political economy*. 32/2005: L'économie sociale: un bilan des recherches et de pratiques au Québec. 24 pages.
- Lund, Anker Bring og Christian Edelvold Berg (2016) *Dansk Fondshistorie*. Jurist- og Økonomiforbundets Forlag. 252 sider.
- Monzon, José Luis & Rafael Chaves (2008), The European Social Economy: Concepts and Dimensions of the Third Sector. *Annals of Public and Cooperative Economics* 79:3/4, pp.549-577.
- OECD/European Union (2013): *Policy brief on Social Entrepreneurship – Entrepreneurial activities in Europe*. Luxembourg Publications. 17pp.
- Perez-Mendiguren Juan Carlos. & Etxezarreta Etxarri, E, (2015) "Los Debates en torno a la Economía Social y Solidaria", Centro de Documentación Hegoa Boletín de recursos de información nº42, abril 2015
- Pezzini, Enzo & Karine Pflüger (2013) "Économie Sociale et Politiques Publiques Européennes. Un long parcours inachevé, des visions plurielles". Kap.4 i Chaves, Rafael & Daniëlle Demoustier (edit.) *The Emergence of the Social Economy in Public Policy. An international*

Analysis. CIRIEC: Social Economy and Public Economy no.4. I.E. Peter Lang SA. Bruxelles. pp73-112

- Social Economy Europe. White Paper (2015) *Social economy ...Taking Back the Initiative*. 26 sider. Responsible publisher Alain Coheur. www.socialeconomy.eu.org
- Spear, Roger (2013), "A dynamic institutional perspective on Policy for the development of the Social Economy. Drawing on UK and international Experience" i CIRIEC/Chaves, Rafael & Danièle Demoustier: *The Emergence of the Social Economy in Public Policy. An international Analysis*. P.I.E Peter Lang. pp. 285-309
- Stiglitz, Joseph E. (2009) Moving beyond market fundamentalism to a more balanced economy. *Annals of Public and Cooperative economics*, 80(3):345-360.
- Stokkind, Denis & Pierre Perard (2016). L'Economie Sociale et Solidaire en Europe. Note d'analyse., www.pourlasolidarite.eu 21 pages
- Stryjan, Yohanan & Filip Wijkström, (1996), "Cooperative and Non-profit Organisations in Swedish Social Welfare" i *Annals of Public and Cooperative Economics*. Vol.67, nr.1. Pp.5-27.
- Stryjan, Yohanan & Eva Laurelli (2002) "National Profiles of Work integration Social enterprise. Sweden. *EMES paper series* 02/8, 31 pages.
- Sørensen, Katja Isa, og Anker Brink Lund (red) (2018): *Komparative Studier af Dansk Socialøkonomi: Sorgfrit Udkomme og Timeligt Velvære*. 157 sider. Komparative Studier i Socialøkonomi. CBS Center for Civilsamfundsstudier ved Copenhagen Business School.
- Trägårdh, Lars (2000) Utopin om den sociala Economin i *Om Kooperation och Social Ekonomi. Kooperativ Årsbok 2000*. Foreningen af Kooperativa Studier. Pp.1-21.
- Wihlborg, Mattias, Gurli Jakobsen, Uffe Beck (2014), *A map of social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Denmark*. Report submitted by 'ICF Consulting Services' to the European Union, Brussels. Under direction of C. Wilkinson

Bilagsoversigt

1. Oversigt over EU's medlemslande og EU-institutioner og aktører/instanser, som eksplicit har socialøkonomi som et virkefelt. Gengivelse fra websider.
2. "Kommissær-rækken" En tidslinje for EU via en oversigt over EU-kommissær-perioder.
3. 'Charte de l'Economie Sociale' 1980 vedtaget af de franske socialøkonomi organiseringer CNLAMCA (på fransk med dansk oversættelse af GJ)
4. Internationale Cooperative Alliance: Kooperative principper, de etiske og de økonomiske. (ICA webside, oversat fra engelsk)
5. 'Social Economy Europe' Charter, (fransk/engelsk fra Social Economy Europe webpage)
6. EMES kriterierne for 'social enterprise' (på engelsk - Defourney & Nyssens, 2012)

Bilag 1. Oversigt over EU's medlemslande samt de vigtigste EU institutioner og aktører/instanser, som eksplicit har socialøkonomi som sit virkefelt - gengivelse af deres websider

Oversigt over EU's medlemslande, samt år for medlemskab		
Årstal	Lande som bliver medlemmer	Antal lande i EU
1958	Belgien, Frankrig, Nederlandene, Luxembourg Italien, Tyskland	6
1972	Danmark, Irland, UK	9
1981	Grækenland	10
1986	Portugal, Spanien	12
1995	Finland, Sverige, Østrig	15
2004	Cypern, Estland, Litauen, Malta, Slovakiet, Slovenien, Tjekkiet, Ungarn	25
2007	Bulgarien, Rumænien	27
2013	Kroatien	28
2018	Alle	28

EUROPÆISKE UNION

EU-Commission/Kommissionen

Kommissionen modtager opgaver fra Parlamentet, fungerer som en regering og kan komme med lovforslag, og gennemfører beslutninger. Ved reformen i 2014 blev Kommissionen ansvarlig i forhold til overholdelse af EU-traktaterne. Indtil da var Ministerrådet den instans, som delegerede til Kommissionen, og som denne stod til ansvar for. Kommissionsformanden udnævnes af Det Europæiske råd og de øvrige kommissærer udnævnes af Ministerrådet. Der er 28 kommissærer, en for hvert medlemsland.

Directorate-General (DG-growth) for *Indre marked, Industri, Iværksætteri/Entrepenørskab og Små og Mellemstore virksomheder (SMV) Unit F.2: Growth -social-enterprise @ec.europa.eu*

GECEs website: http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_en http://e.c.europa.eu/growth/sectors/social-economy_en

Directorate-General (DG-EMP) for *Beskæftigelse, Sociale anliggender, arbejdsmarkedsforhold og inklusion*

“Social enterprises and their eco-systems. Developments in Europe”

Directorate-general (GG-FISMA) for *Finansiell stabilitet, finansiell service og kapitalmarkeds union.*

Socialøkonomi er en af de 22 erhvervssektorer

REGERINGSLEDERE FOR MEDLEMSLANDENE

Det Europæiske Råd/ Rådet - European Council

Regeringslederne for de 28 lande mødes ca. 3 gange om året.

MEDLEMSLANDENES MINISTERIER

Rådet for den Europæiske Union/EU-Rådet/Ministerrådet- the Council of the European Union

Repræsenterer ministerierne i medlemslandenes regeringer og består af regeringsministre fra de relevante områder.

BORGERNE

EU-Parlamentet

Siden 1979 er der direkte valg til EU-parlamentet, som har 736 pladser, hvoraf de 13 vælges af Danmark (efter udvidelsen til 28 medlemslande i 2009).

Parlamentets Directorate General DG: *Internal policy*

Social Economy Intergroup, et uformelt forum, som består af medlemmer fra de forskellige grupper i parlamentet med fælles interesse omkring socialøkonomi samt aktører og repræsentanter fra forskellige socialøkonomi og civilsamfunds organisationer. Den blev oprettet i 1990 og er indtil videre blevet fornyet i forbindelse med valg til parlamentet.

DET ORGANISEREDE CIVILSAMFUND

EØSU/EESC/CESE Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

Er et RÅDGIVENDE ORGAN i EU bestående af repræsentanter for ARBEJDSTAGER- OG ARBEJDSGIVERORGANISATIONER OG ANDRE INTERESSEGRUPPER. Det afgiver udtalelser om EU-anliggender til Europa-Kommissionen, EU-Rådet og Europa-Parlamentet og bygger dermed bro mellem EU's beslutningstagende institutioner og EU-borgerne.

Udvalget giver interessegrupper formel indflydelse på EU's lovgivningsforslag.

VIGTIGSTE OPGAVER ER,

(1) AT sikre, at EU's politik og love passer til DE ØKONOMISKE OG SOCIALE FORHOLD VED AT SØGE konsensus til gavn for almenvellet;

(2) at fremme et DELTAGELSESBASERET EU ved at give arbejdstager- og arbejdsgiverorganisationer og andre interessegrupper en stemme og sikre dialogen med dem;

(3) at sætte fokus på VÆRDIERNE I DEN EUROPÆISKE INTEGRATION, fremme deltagelsesdemokratiet og civilsamfundsorganisationernes arbejde.

EØSU's 350 medlemmer kommer fra alle EU's medlemsstater og udpeges for en femårig mandatperiode med mulighed for forlængelse. Den nuværende mandatperiode blev indledt i oktober 2015 og varer frem til september 2020. Medlemmerne indstilles af deres respektive nationale regering og udnævnes af Rådet for Den Europæiske Union. De arbejder uafhængigt til

gavn for alle EU's borgere. Antallet af medlemmer pr. land er fastsat i forhold til landets befolkning.

Medlemmerne arbejder i tre grupper, der repræsenterer "Arbejdsgivere" (Gruppe I), "Arbejdstagere" (Gruppe II) og "Andre interesser" (landbrugere, liberale erhverv, forbrugere osv. – Gruppe III). Hver gruppe har sit eget sekretariat. EØSU's medlemmer vælger selv, hvilken gruppe de ønsker at tilhøre.

De kan på frivillig basis danne kategorier, der repræsenterer de forskellige økonomiske og sociale interesser i det organiserede civilsamfund i EU og består af medlemmer fra de tre grupper.

- SMV, håndværk og liberale erhverv
- Landbrugere
- Forbrugere og miljø
- Socialøkonomi
- Transport

Gengivet fra: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-economic-social-committee_da

"Sektionen for Det Indre Marked, Produktion og Forbrug (INT) arbejder med en lang række politiske områder inden for industri, konkurrence, tjenester, små og mellemstore virksomheder (SMV'er) og socialøkonomiske virksomheder. Derudover drøfter og vedtager den udtalelser om forskning og innovation, forbrugerbeskyttelse, nye økonomiske tendenser som den kollaborative økonomi samt politikken vedrørende det indre marked i almindelighed. Når det gælder forhold, der har særlig stor betydning for det indre marked, afholder sektionen offentlige høringer med henblik på at høre den bredest mulige vifte af civilsamfundsorganisationer. ... Den midlertidige studiegruppe **"Virksomheder inden for socialøkonomien"** blev nedsat i 2015 for at overvåge den politiske udvikling og kortlægge, hvilke foranstaltninger der skal træffes for at skabe bedre forhold for socialøkonomiske virksomheder. Et af formålene med gruppen er desuden at udbrede bedste praksis og dermed gøre denne økonomiske model mere synlig." Gruppen har 15 medlemmer hvoraf 6 er aktive medlemmer.

Gengivet fra <https://www.eesc.europa.eu/da/sections-other-bodies/other/permanent-study-group-social-economy-enterprises>

"Kategorien Socialøkonomi består af medlemmer fra Gruppen 'Andre Interesser' og fra 'Arbejdsgivergruppen'. Den repræsenterer kooperativer, gensidige selskaber, foreninger, stiftelser og sociale NGO'er. Den socialøkonomiske sektor dækker en række begreber, der anvendes i medlemsstaterne, såsom "solidarisk økonomi" og "den tredje sektor". Socialøkonomiske foretagender bygger på fælles værdier som solidaritet, social samhørighed, individets forrang for kapitalen, socialt ansvar samt demokratisk forvaltning, hvortil kommer, at de ikke er profitorienterede, men geninvesterer eventuelle overskud i foretagendet og i samfundet.

Socialøkonomien er en anden måde at drive forretning på, som søger at forene og kombinere økonomiske resultater med almeninteressen, sociale hensyn og demokratiske arbejdsmåder, men som med sine 2 millioner foretagender og seks procent af EU's beskæftigelse ikke desto mindre repræsenterer 10 % af alle europæiske virksomheder. Som sådan er socialøkonomien et nøgleelement i Europas socialøkonomiske model. Gruppen 'Andre Interesser' varetager sekretariatsfunktionen for kategorien⁹⁸."

Gengivet fra: <https://www.eesc.europa.eu/da/members-groups/categories/social-economy-category>

REGIONALE MYNDIGHEDER I MEDLEMSLANDENE

Det Europæiske Regionsudvalg (oprettet 1994) 350 medlemmer. Danmark har 9 medlemmer, 3 udpeges af Danske Regioner og 5 af Kommunernes Landsforening (KL).

Bilag 2. Kommissionsformandsrækken i EU's historie

Kommissionsformænd for EU siden EØF/EEC

1951: Europæiske Kult og Stål Fællesskab (EKSF/ECSC) dannes

1958: Romtraktaten vedtages (oprettelse af EØF/EEC (European Economic Community og EURATOM besluttet). Der er nu 3 europæiske råd/councils eller 'søjler'

(1) *Walter Halstein (EØF) 1/1958-12/1961; 1/1962-6/1967 (Vesttyskland)*

- 1967: Fusionstraktaten til dannelse af EF vedtages af de 3 europæiske councils.
- 1967: EØF/EEC – European Community dannes

(2) *Jean Rey: Første kommissionsformand af EØF: 7/1967-6/1970 (Belgien)*

- 1968: Toldunion besluttet

(3) *Franco Maria Malfatti: 7/1970-3/1972 (Italien)*

(4) *Sicco Mansholt: 3/1972-1/1973 (Holland)*

(5) *Francois-Xavier Ortoli: 1/1973-1/1977 (Frankrig)*

(6) *Roy Jenkins: 1/1977-12/1980 (UK)*

(7) *Gaston Thorn: 1/1981-1/1985 (Luxembourg)*

(8) *Jacques Delors 1/1985-12/1988; 1/1989-12/1992; 1/1993-12/1094 (Frankrig)*

- 1985: Schengen-traktaten
- 1986: Den Europæiske Fællesakt vedtages. EØF bliver til EF
- 1993: Maastricht-traktaten. EF bliver til Europæiske Union EU med skabelse af det indre Marked. Danmark får 4 forbehold.

(9) *Jacques Santer: 1/1995-3/1999 (Luxembourg)*

- 1997: Luxembourg-processen, beskæftigelse.
- 1999: Santer ophørte pga korruptionsskandale.
- 1999: *Manuel Marin overtager 3/1999-9/1999 (Spanien)*

(10) *Romano Prodi: 9/1999-10/2004 (Italien)*

- 2000: EU-Chartret for grundlæggende rettigheder vedtages. Får fuld retsvirkning i 2009 ved Lisabon-traktaten.
- 2002: Euroen indføres.

(11) *Jose Manuel Barroso: 11/2005-9/2009, 9/2009-10/2014 (Portugal)*

- 2009: Lisabon-traktaten vedtages. Kommissionen er nu forpligtet i forhold til traktaterne og ikke i forhold til EU-Rådet, som tidligere. EU-rådet får en udnævnt formand. Danmark bibeholder de 4 forbehold.

(12) *Jean-Claude Juncker: 11/2014- (Luxembourg)*

Bilag 3. Charter om socialøkonomi for CNLAMCA

Offentliggjort i 1980 af CNLAMCA - "Comité National de Liaison des Activités Mutualistes, Coopératives et Associatives"

§ 1: Virksomheder i den sociale økonomi fungerer på en demokratisk måde, de er konstitueret af medlemmer, som er solidariske og lige mht pligter og rettigheder.

Les entreprises de l'Economie Sociale fonctionnent de manière démocratique, elles sont constituées de sociétaires solidaires et égaux en devoirs et en droits.

§ 2: Medlemmer, dvs forbrugere eller producenter, som er medlemmer i virksomheder i den sociale økonomi engagerer sig frit i overensstemmelse med den form, der er valgt for virksomheden at fungere under (kooperativ, gensidig selskab, eller foreningsbaseret) i forhold til at tage det ansvar, som det indebærer at være fuldt medlem af sådanne virksomheder.

Les sociétaires, consommateurs ou producteurs membres des entreprises de l'Economie Sociale s'engagent librement suivant les formes d'action choisies (coopératives, mutualistes ou associatives), à prendre les responsabilités qui leur incombent en tant que membres à part entière des dites entreprises.

§ 3: Alle medlemmer, som har titel af medejer over produktionsmidlerne, alle virksomhederne i den sociale økonomi bestræber sig på at skabe – hvad de interne sociale relationer angår - nye netværk og forbindelser i en fortsat dannelses-og informationsproces, og som foregår i en atmosfære af gensidighed og hensyn.

Tous les sociétaires étant au même titre propriétaires des moyens de production, les entreprises de l'Économie Sociale s'efforcent de créer, dans les relations sociales internes, des liens nouveaux par une action permanente de formation et d'information dans la confiance réciproque et la considération.

§ 4: Virksomhederne i den sociale økonomi går ind for lighed for alle til at udnytte deres chancer, og understreger enhvers ret til udvikling i respekt for individets frie handlen.

Les entreprises de l'Economie Sociale revendiquent l'égalité des chances pour chacune d'elles affirment leur droit au développement dans le respect de leur totale liberté d'action.

§ 5: Virksomhederne i den sociale økonomi fungerer inden for en særlig ordning mht hvordan overskud/gevinster fordeles eller uddeles. Årets økonomiske overskud kan kun anvendes til sikre vækst/bæredygtighed og til at skabe en bedre service for medlemmerne, som også er dem, der sikrer kontrollen.

Les entreprises de l'Économie Sociale se situent dans le cadre d'un régime particulier d'appropriation, de distribution ou de répartition des gains. Les excédents d'exercice ne peuvent être utilisés que pour leur croissance et pour rendre un meilleur service aux sociétaires qui en assurent seuls le contrôle.

§ 6: Virksomhederne i den sociale økonomi bestræber sig på gennem vedvarende at forskning og forsøg inden for alle menneskelige aktivitetsfelter, at deltage i en harmonisk udvikling af samfundet og med et perspektiv der fremmer både det individuelle og det fælles.

Les entreprises de l'Économie Sociale s'efforcent par la promotion de la recherche et l'experimentation permanente dans tous les domaines de l'activité humaine, de participer au developpement harmonieux de la société dans une perspective de promotion individuelle et collective.

§ 7: Virksomheder i den sociale økonomi har som udtalt formål at være i menneskets tjeneste.

Les entreprises de l'Economie Sociale proclament que leur finalite est le service de l'Homme.

-0-0-0-

Bilag 4. Kooperative principper - Etiske og praktiske principper for økonomisk samarbejde.

De syv kooperative principper. Convened by the member organizations of ICA, the International Cooperative Alliance in 1995. <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>:

1. FRIVILLIG OG ÅBENT MEDLEMSKAB

Kooperativer er frivillige organisationer, der er åbne for alle, som vil bruge deres ydelser, og som er villige til at acceptere det ansvar medlemskabet medfører, uanset køn, social og racemæssig baggrund eller politisk og religiøs observans.

2. DEMOKRATISK MEDLEMSKONTROL

Kooperativer er demokratiske organisationer, der kontrolleres af sine medlemmer. Medlemmerne deltager aktivt i at fastlægge politikker og træffe beslutninger. Valgte repræsentanter står til ansvar over for medlemmerne. I primære kooperative virksomheder og organisationer har medlemmerne lige stemmeret (et medlem - én stemme), og kooperativer på andre niveauer er også demokratisk organiseret.

3. MEDLEMMERNES ØKONOMISKE DELTAGELSE

Medlemmerne bidrager på en retfærdig måde til og kontrollerer kooperativets kapital på demokratisk vis. Hele eller dele af den indskudte kapital tilhører kooperativets fællesformue. Medlemmerne modtager sædvanligvis kun begrænset udbytte, om nogen, for deres bidrag til det kapitalindskud, der er betingelsen for medlemskab. Medlemmerne disponerer overskuddet til et eller flere af følgende formål: udvikle den kooperative virksomhed ved yderligere opsparring til egenkapitalen, hvoraf en del ikke tilbagebetales; tilgodese medlemmerne ved at udbetale dividende i forhold til deres transaktioner; eller til at støtte andre aktiviteter, der er vedtaget af medlemmerne.

4. SELVSTÆNDIGHED OG UAFHÆNGIGHED

Kooperative virksomheder er selvstændige og uafhængige organisationer for selv-hjælp, som er under medlemmernes kontrol. Hvis der indgås aftaler med andre organisationer, herunder offentlige myndigheder eller rejses der kapital fra eksterne kilder, så sker det på vilkår, der sikrer medlemmernes demokratiske kontrol og med bevarelse af deres kooperative uafhængighed.

5. UDDANNELSE, TRÆNING, OPLYSNING/INFORMATION

Kooperative virksomheder yder uddannelse og træning for deres medlemmer, valgte repræsentanter, ledere og ansatte sådan, at de kan bidrage effektivt til udviklingen af deres kooperativer. De informerer og oplyser offentligheden – især unge og meningsdannere - om forskelle og fordele ved den kooperative virksomhedsform.

6. SAMARBEJDE MELLE KOOOPERATIVER

Kooperative virksomheder varetager medlemmernes interesser og fremmer den kooperative bevægelse mest effektivt igennem samarbejde i lokale, regionale, nationale og internationale organiseringer.

7. OMSORG-INTERESSE I SAMFUNDET

Kooperative virksomheder arbejder for bæredygtig udvikling af deres lokalsamfund gennem politikker vedtaget af deres medlemmer.

KOOOPERATIVE VÆRDIER, som udtrykt af Den internationale kooperative Alliance (ICA)

Kooperative organisationer baserer sig på værdier som **SELV-HJÆLP, SELV-ANSVAR, DEMOKRATI, LIGHED, RETFÆRDIGHED og SOLIDARITET.**

Med traditionen fra grundlæggerne har kooperative medlemmer en tro på betydningen af at hævde holde ETISKE værdier som ærlighed, åbenhed, socialt ansvar og at drage omsorg for andre/ *Cooperatives are based on the values of SELF-HELP, SELF-RESPONSIBILITY, DEMOCRACY, EQUALITY, EQUITY and SOLIDARITY.*

In the tradition of their founders, cooperative members believe in the ethical values of honesty, openness, social responsibility and caring for others.

-O-O-O-

Bilag 5. 'Social Economy Europe' Charter (tidl. CEP-CMAF), 2002

Charte Européen de l'Économie Sociale³ - *European Charter of Social Economy*⁴

L'économie sociale représente 8% de l'ensemble des entreprises européennes et 10% de l'emploi total.- *The social economy accounts for 10% of the European companies and 10% of total employment.*

Le succès des entreprises de l'économie sociale ne se mesure pas seulement à leurs performances économiques, qui sont toutefois une condition indispensable pour pouvoir réaliser leurs finalités mutualistes et solidaires, mais surtout par leur apport en termes de solidarité, de cohésion sociale et d'ancrage dans les territoires./*the success of enterprises in the social economy cannot be measured solely in terms of economic performance, which is nonetheless necessary to the achievement of the goals as mutual societies and in terms of solidarity, but must above all be gauged by their contributions in terms of solidarity, social cohesion and territorial ties.*

Une façon différente d'entreprendre - *A different type of entrepreneurship*

Les organisations de l'économie sociale sont des acteurs économiques et sociaux présents dans tous les secteurs. Elles se caractérisent avant tout par leur finalité et une façon différente d'entreprendre./*The organizations of the social economy are economic and social actors active in all sectors. They are characterized principally by their aims and by their distinctive form of entrepreneurship.*

L'économie sociale comprend les coopératives, les mutualités, les associations et les fondations. Ces entreprises sont particulièrement actives dans certains domaines comme la protection sociale, les services sociaux, de santé, bancaires, d'assurance, la production agricole, la consommation, le travail associé, l'artisanat, l'habitation, l'approvisionnement, les services de proximité, l'éducation et la formation, ainsi que dans les domaines de la culture, du sport et des loisirs./*The social economy includes organizations such as cooperatives, mutual societies, associations and foundations. These organisations are particularly active in certain fields such as social protection, social services such as social protection, social services, health, banking, insurance, agricultural production, consumer affairs, associative work, craft trades, housing, supply, neighbourhood services, education and training, and the area of culture, sport and leisure activities.*

³ The concept of social economy includes the various denominations used in the different countries like "solidarity-based economy ('économie solidaire'), the third sector, CMAF (Cooperatives, Mutual Societies, Associations and Foundations) etc. (fodnote tilføjet efter 2002)

⁴ Dette er en afskrift af CEP-CMAF's officielle engelske udgave (downloadet i 2007) med kursiv. Originalen af 10 april 2002 er forfattet på fransk. CEP-CMAF - European Standing Conference of Cooperatives, Mutual Societies, Associations and Foundations. I 2008 ændrede man navn til "Social Economy Europe". http://www.socialeconomy.eu.org/IMG/pdf/2007_08_20_fr_charte-2.pdf

Pour répondre aux nouveaux défis d'aujourd'hui (développement durable, désengagement croissant des services publics, insertion sociale, solidarité inter-générationnelle), elles prennent de nouvelles initiatives. *New initiatives are being developed to meet today's new challenges, sustainable development, increasing lack of involvement on the part of public services, social integration, solidarity between generations.*

Certaines d'entre elles disposent déjà d'une reconnaissance juridique comme par exemple les entreprises à finalité sociale (Belgique), les coopératives sociales (Italie), les sociétés coopératives d'intérêt collectif (France) etc. *Some of these initiatives have already received legal recognition, such as enterprises with social goals (Belgium), social cooperatives (Italy), cooperative enterprises serving the general interest (France) etc.*

Toutes s'inscrivent dans les objectifs des politiques européennes (sociale, de l'emploi, de l'entreprise et de l'entrepreneuriat, de l'éducation, de la recherche, du développement local et régional, de la RSE, de la gouvernance d'entreprise, etc.) auxquelles elles apportent une contribution active. *All of these initiatives fall under the heading of the development of European policies (on social topics, employment, CSR, Enterprise governance, etc.) to whom they contribute actively.*

Des spécificités fortes - *Distinctive specific features*

Les formes juridiques des organismes de l'économie sociale peuvent varier d'un Etat membre à l'autre. Cependant, ces entreprises se distinguent de celles à capitaux par leurs spécificités liées à des caractéristiques communes, notamment: *The legal form and entity in the social economy may take varies from one member state to the next. However, these enterprises are distinguished from capital-based companies by specific features linked to c 'shared characteristics, in particular:*

1. la primauté de la personne et de l'objet social sur le capital / *The primacy of the individual and the social objective over capital*
2. l'adhésion volontaire et ouverte / *Voluntary and open membership*
3. le contrôle démocratique par les membres / *Democratic control by the membership*
4. la conjonction des intérêts des membres usagers et de l'intérêt général / *the combination of the interests of members/users and/or the general interest.*
5. la défense et la mise en œuvre des principes de solidarité et de responsabilité / *The defence and application of the principles of solidarity and responsibility*
6. l'autonomie de gestion et l'indépendance par rapport aux pouvoirs publics / *Autonomous management and independence from public authorities*
7. L'essentiel des excédents est destiné à la poursuite d'objectifs de développement durable, de l'intérêt des services aux membres et de l'intérêt général / *The essential surplus is used to carry out sustainable development objectives, services of interest to members or of general interest.*

Une réalité incontournable - *An undeniable reality*

L'Economie Sociale – *The social Economy* :

- se fonde sur le principe de la solidarité et sur l'engagement des personnes dans un processus de citoyenneté active – *is founded on the principles of solidarity and individual involvement in a process of active citizenship*
- est génératrice d'emplois de qualité comme d'une meilleure qualité de vie et propose un cadre adapté aux nouvelles formes d'entreprise et de travail/*Generates high-quality jobs and a better quality of life, and offers a framework suited to new forms of enterprise and work.*
- joue un rôle important dans le développement local et la cohésion sociale/*Plays an important role in local development and social cohesion*
- est socialement responsable/*is socially responsible*
- est facteur de démocratie/*is a factor of democracy*
- contribue à la stabilité et au pluralisme des marchés économiques/ *contributes to the stability and pluralism of economic markets.*
- répond à des priorités et objectifs stratégiques de l'Union européenne: cohésion sociale, plein emploi et lutte contre la pauvreté, démocratie participative, meilleure gouvernance, développement durable./ *Corresponds to the European Union's priorities and strategic objectives: social cohesion, full employment and the fight against poverty, participatory democracy, better governance, sustainable development.*
- L'économie sociale se fonde sur une large base sociale et mène à bien ses activités sous des formes juridiques variées, en faisant preuve de sa compétitivité, de sa capacité de croissance et d'adaptation aux nouveaux défis sociaux et économiques./ *The social economy has a broad social foundation and conducts its activities in varied legal forms while demonstrating its competitiveness and its capacity to grow and adapt to new social and economic challenges.*
- Ainsi, elle est une composante fondamentale de la société civile organisée. Elle prend position et rend des avis aux pouvoirs publics sur l'élaboration, la mise en œuvre et l'évaluation des politiques qui touchent à la vie des citoyens./ *It is therefore a fundamental component of organized civil society. It takes position and submits opinions to public authorities concerning the development, implementation and evaluation of policies that affect citizens' lives.*
- L'économie sociale contribue de manière significative à la construction d'une société plurielle plus participative, plus démocratique et plus solidaire/ *The social economy makes a significant contribution to the development of a plural society that provides for greater participation, more democracy, and more solidarity,*

Brussels 10.april 2002, original in French.

Bilag 6. EMES kriterierne for 'social enterprise' ⁹⁹

Denne beskrivelse er en ordret gengivelse af de 9 kriterier, som EMES- forskernetværket har identificeret og anvendt i deres forskning, som formuleret af Defourny og Nyssens i 'paper' fra 2012: "...In such a slightly reshaped EMES approach, the three sets of criteria are as follows:

(1) Economic and entrepreneurial dimensions of social enterprises

- **A continuous activity producing goods and/or selling services**

Social enterprises, unlike some traditional non-profit organisations, do not normally have advocacy activities or the redistribution of financial flows (as, for example, many foundations) as their major activity, but they are directly involved in the production of goods or the provision of services to people on a continuous basis. The productive activity thus represents the reason, or one of the main reasons, for the existence of social enterprises.

- **A significant level of economic risk**

Those who establish a social enterprise assume totally or partly the risk inherent in the initiative. Unlike most public institutions, social enterprises' financial viability depends on the efforts of their members and workers to secure adequate resources.

- **A minimum amount of paid work**

As in the case of most traditional non-profit organisations, social enterprises may also combine monetary and non-monetary resources, and voluntary and paid workers. However, the activity carried out in social enterprises requires a minimum level of paid workers.

(2). Social dimensions of social enterprises

- **An explicit aim to benefit the community**

One of the principal aims of social enterprises is to serve the community or a specific group of people. In the same perspective, a feature of social enterprises is their desire to promote a sense of social responsibility at the local level.

- **An initiative launched by a group of citizens or civil society organisations**

Social enterprises are the result of collective dynamics involving people belonging to a community or to a group that shares a well-defined need or aim; this collective dimension must be maintained over time in one way or another, even though the importance of leadership (by an individual or a small group of leaders) must not be neglected.

- **A limited profit distribution**

The primacy of the social aim is reflected in a constraint on the distribution of profits. However, social enterprises do not only include organisations that are characterised by a total non-distribution constraint, but also organisations which - like cooperatives in many countries - may distribute profits, but only to a limited extent, thus allowing to avoid a profit-maximising behaviour.

(3). Participatory governance of social enterprises

- **A high degree of autonomy**

Social enterprises are created by a group of people on the basis of an autonomous project and they are governed by these people. They may depend on public subsidies but they are not managed, be it directly or indirectly, by public authorities or other organisations (federations, private firms, etc.). They have both the right to take up their own position ("voice") and to terminate their activity ("exit").

- **A decision-making power not based on capital ownership**

This criterion generally refers to the principle of "one member, one vote" or at least to a decision-making process in which voting power is not distributed according to capital shares on the governing body which has the ultimate decision-making rights.

- **A participatory nature, which involves various parties affected by the activity**

Representation and participation of users or customers, influence of various stakeholders on decision-making and a participative management often constitute important characteristics of social enterprises. In many cases, one of the aims of social enterprises is to further democracy at the local level through economic activity."

-0-0-0-

Slutnoter:

¹⁾ Enzo Pezzini & Karine Pflüger (2013): "Économie Sociale et Politiques européennes. Un long parcours inachevé, des visions plurielles". pp.73-112 i CIRIEC/Rafael Chaves & Danièle Demoustier (2013) The Emergence of the Social Economy in Public Policy. An International Analysis. P.I.E PETER LANG s.a.

²⁾ Den engelske betegnelse 'social enterprise' oversættes i denne rapport til 'social virksomhed' – selvom den jo politisk i Danmark i dag sættes lig med 'socialøkonomisk virksomhed'.

³⁾ Til orientering gengiver bilag 1 de nævnte EU-instansers egen præsentation af deres virkefelt, som de fremgår af deres hjemmesider

⁴⁾ https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_en

⁵⁾ <https://www.eesc.europa.eu/en/members-groups> <https://www.eesc.europa.eu/en/sections-other-bodies/other/permanent-study-group-social-economy-enterprises>

⁶⁾ <https://www.eesc.europa.eu/en/members-groups/categories/social-economy-category>

⁷⁾ <https://www.eesc.europa.eu/en/sections-other-bodies/other/permanent-study-group-social-economy-enteerprises>

⁹⁾ Ikke at forveksle med Europarådet (Council of Europe), som består af 47 suveræne stater, der har underskrevet Menneskerettighedskonventionen. Den blev oprettet i 1949 af 10 europæiske lande.

⁹⁾ I Bilag 1 ses en oversigt over hvornår EU's 28 medlemmer trådte ind i EU.

¹⁰⁾ Socialøkonomi er her operationaliseret som kooperative virksomheder og selskaber, gensidige selskaber, foreninger og fonde. KILDER: EESC/CIRIEC (2012). The Social Economy in the European Union. Bruxelles og EESC/CIRIEC (2017), *Recent evolution of the Social Economy in Europe*. Bruxelles (EESC-European Economic and Social Committee; CIRIEC-Centre International de Recherches et d'Information sur l'Économie Publique, Sociale et Coopérative)

¹¹⁾ CIRIEC/Bouchard, Marie (2014). The Weigth of the Social Economy. P.J Lang. Internatioal Labour Organisation. ILO, er engageret arbejdet med at gøre socialøkonomi-statistik mere nøjagtig.

¹²⁾ Chaves & Monson 2012b, side 8

¹³⁾ KILDE: Laure Godineau (1989;74) "*Socialøkonomi havde været tilstede med en bod ved verdensudstillingerne i Paris og London i anden halvdel af 1800tallet, omend uden at nævne socialøkonomi. Der havde været social tilstedeværelse 'Hjemmeøkonomi' i 1855 /(Frederic Leplay), lignende situation i 1862 i London, i 1867 deltog flere organisationer, som virkede for "arbejdernes moralske, materielle og intellektuelle velvære". Le Play havde stiftet "Selskabet for Social Økonomi" i 1855, men det var stort set usynligt indtil 1889 udstillingen. Denne blev organiseret med følgende organisationer: Fire 4 forskellige socialøkonomi skoler: "Le Play skolen" ved Claudio Jannet; "den kollektivistiske skole" ved Gaston Stigeler, "den nye skole" ved Charles Gide, "Frihedsskolen ved Frederic Passy.*

Organisationskomitéen, som bestod af 15 personer, var godkendt af regeringen, som støttede arrangementet økonomisk, men ellers var det økonomer, ingeniører og politikere samt enkelt arbejdere. De vigtigste var Jean Baptiste Leon Say, som var formand for gruppen og Émile Cheysson, ingeniør og "elev af le Play". Begge var stærkt imod en for stærk statslig indflydelse, for liberale tanker og imod socialisme. Leon Say var i 1889 administrator af Det nordfranske Jernbaneselskab, republikaner og medlem af deputeretkammeret, økonom (say's lov) og finansminister og senator i flere omgange mellem 1875 og 1889. De øvrige medlemmer var: To fra Akademiet for Moral- og Politisk Videnskab (Jules Simon og Emile Levasseur); Fire var Medlemmer af Deputeretkammere (Jules Siegfried, Lyonnais, Pernolet og Riccard; 3 Medlemmer af Senatet (Charles Robert, Tolain og Hippolyte Maze). Alle var republikanere og havde markeret sig i forhold til sociale problemstillinger."

Artiklens forfatter resumerer, hvad der samler disse mænd fra så forskellige positioner i en fælles antistat og antisocialisme. "alle disse mænd: Le Play-disciple fra "Skolen for Social Fred", liberale fra "Selskabet for Politisk Økonomi", eller andre, fandt sammen på tværs af deres forskelligheder i opposition mod alle former for "socialistiske" eller "statslige" løsninger på det sociale problem. Og alle var bevidste om den mulighed som en tilstedeværelse på verdensudstillingen kunne betyde." Godineau (1989:74).

¹⁴⁾ KILDE: Chaves & Monzón (2012:8) De omtaler denne periode i deres beskrivelse af begrebet socialøkonomis historie, som *"from Rochdale [1844] onwards, cooperatives have attracted the attention of different schools of thought...crossing ideological boundaries and analytical pluralism are among the characteristics of writings on this phenomenon. Socialists, utopians, Ricardian socialists, social Christians (both catholic and protestant) and social liberals, as well as classical. Marxist and neo-classical economist, have analysed this heterodox type of company profusely. ...over a period 1820-1860 a heterogeneous current of thought which collectively can be called the "the social economists" developed in France ...influenced by T.R.Malthus and S.de Sismondi as regards the 'market failure' that can lead to imbalances and the delimitation of the true object of economics, which Sismondi considered to be man rather than wealth"* About the second half of the century the authors highlight the influence of John Stuart Mills and Leon Walras .. *"J.S.Mills examined the advantages and drawbacks of workers'ø cooperatives in detail and called for this type of company to be encouraged because of its economic and social benefits. Walras in his 'Études d'économie sociale' (1898) not only considered Social economics as part of science (that part of the science of social wealth that addresses the distribution of the wealth between individuals and the state), but views it as a field of economic activities in which cooperatives, mutual and associations abound..."*.

¹⁵⁾ Her tænkes på samfundsforskere som Emile Durkheim og dennes værker om arbejdsdeling på samfunds-, organisations- og virksomhedsniveau, og udviklingen af virksomhedsformer baseret på personer i økonomisk samarbejde, og Max Webers indsats inden for fænomenet 'Socio Economic Action'. Sociologi opstår i de år. Mere specifikt om kooperativ virksomhed, spare- og lånekasser og de gensidige former som forsikring kan nævnes forfattere som John Stuart Mills, Robert Owen, William King i UK. Og i Frankrig navne som Louis Blanc, P.J.Proudhon, Charles Fourier, Charles Gide og Georges Fauquet. Friedrich Wilhelm Raiffeisen og Franz Hermann Schulze-Delitzsch i Tyskland. Tilsvarende kan man i store træk i det praktiske felt konstatere mht vellykkede organiseringsformer, blev det i Tyskland især at der udvikledes farbare kooperative sparekasser, i England forbruges indkøbs- og udsalgskooperativer, mens Frankrig især blev banebrydende indenfor det medarbejderejede håndværks- eller industrikooperativer, mens det i Danmark ikke mindst blev den landmandsejede andelsbevægelse i form af producent- og forarbejdningskooperativer m.m.

¹⁶⁾ KILDE: www.ica.coop. Our history. *"The International Cooperative Alliance was founded in London, England on 19 August 1895 during the 1st Cooperative Congress. In attendance were delegates from cooperatives from Argentina, Australia, Belgium, England, Denmark, France, Germany, Holland, India, Italy, Switzerland, Serbia, and the USA. Representatives established the International Cooperative Alliance's aims to provide information, define and defend the Cooperative Principles and develop international trade.*

It was one of the only international organization to survive both World War I and World War II. Overcoming all the political differences between its members was difficult, but the ICA survived by staying committed to peace, democracy, and by remaining politically neutral."

¹⁷⁾ Det blev en medlemsorganisation, der mobiliserede foreningsbaserede virksomheder og organisationer samt kommunale og regionale myndigheder internationalt.

¹⁸⁾ For en nylig analyse af denne periode se Sørensen, Katja Isa og Anker Brink Lund (red) (2018): *Sorgfrit Udkomme og Timeligt Velvære*. 157 sider. Komparative Studier i Socialøkonomi. CBS Center for Civilsamfundsstudier ved Copenhagen Business School.

¹⁹⁾ Jakob E. Lange 1864-1841, International kendt dansk mykolog. Mangeårig lærer ved Dalum Landbrugsskole, hvor han udover sin undervisning i landbrugstekniske fag også gav undervisning i socialøkonomi med den begrundelse af unge landmænd også måtte være oplyst om sit samfund og sociale vilkår. Senere forstander på Fyns stifts Husmandsskole. Aktivt medlem af radikale Venstre og debattør. Stærkt engageret i husmændenes kår. Kilde: Buchwald N.F. (1943) "Nekrolog Jakob E. Lange" Nordisk mykologisk tidsskrift, Friesia bind II, hefte 4-5: p.209-220.

²⁰⁾ Fra den tid stammer også lov mod sammenlægninger af gårdes jorde. Den blev opløst i 1960. (Jakobsen 2006)

²¹⁾ Omvendt, refereres der heller ikke til Henry Georges socialøkonomiske teorier i de europæiske historiske tekster vedrørende socialøkonomi som danner grundlag for denne rapport.

²²⁾ Forfatter note: Når jeg går lidt grundigere til værks med at beskrive disse virksomhedstypers særlige karakteristika her, er det dels fordi, det er et tema i forhold til EU politikken og socialøkonomi, og dels fordi, der nu igen er interesse for fælleseje, men med meget lidt mere specifikt information om hvad og hvordan. Og kooperativ organisering eller andelsforenings særpræg er mere end at stemme efter 'hoveder og ikke hoveder', dvs. man er med som person og ikke efter med hvor meget man har investeret.

²³⁾ Disse principper formuleredes første gang i 1847 af Rochdale tekstilarbejderne Manchester, da de dannede deres kooperative indkøbsforening. ICA blev dannet i 1895 www.ica.coop – I bilag 4 gengives den korte uddybende ledsagende tekst til de 7 principper.

²⁴⁾ Love om friskoler og folkehøjskoler er eksempler på lovgivning, som har elementer af de kooperative principper.

²⁵⁾ I Danmark var: landbrugets mange forskellige økonomiske kooperative organiseringer samlet under *Andelsudvalget* indtil opløsningen ved oprettelsen af Landbrug og Fødevarer. Arbejderbevægelsens kooperative virksomheder var samlet i *Det kooperative Fællesforbund DKF*, idag Kooperationen. Brugsforeningerne samledes i *Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger (FDB)*, i dag FDB-Coop..

²⁶⁾ CNLAMCA = Comité de Liaison des Activités Mutualistes, Cooperatives, et Associatives.

²⁷⁾ Foreningsfrihed er blevet legalt på forskellige tidspunkter I Europa. I Danmark kom det i 1849 med Grundloven, mens det i Frankrig første skete med en lovgivning i 1901.

²⁸⁾ De 5te kooperative princip om uddannelse blev i mange år i Danmark virkeliggjort i landsorganisationernes regi. Både LO/Arbejderkooperationen og det nu hedengangne Andelsudvalg for landbruget og FDB har historisk lagt stor vægt på medlems- og bestyrelsesuddannelse (landbrugsskoler og LOK for landbruget, og Arbejder-højskolerne og LO-skolen for arbejderbevægelsen og Middelfart højskole for FDB og i et omfang, som har inspireret udenlandske organisationer.

²⁹⁾ Type A sociale kooperativer, som sociale virksomhed, vil svare til det vi, i Danmark, omtaler som en socialøkonomisk virksomhed, der har som formål at arbejde for en socialt udsat persongruppe – altså en hjælpe- eller serviceorganisation, hvor den anden svarer til hvad vi kalder at arbejde **med** en social gruppe, som er uden for det konventionelle arbejdsmarked også kaldet 'WISE- Work Integration Social Enterprise'.

³⁰⁾ For en grundig beskrivelse og analyse af betydningen af sociale kooperativer i Italien henvises Euricse publikationer. eksempler: Borzaga, C., Carini, C., Carpita, M. & Lori, M. (2015), "The Relevance and Economic Sustainability of the Social Economy in Italy", Euricse Working Papers, 81|15 og BORZAGA C. and SANTUARI A., 2001, 'Italy: from traditional co-operatives to innovative social enterprises', in C. BORZAGA and J. DEFOURNY, eds, *The Emergence of Social Enterprises*, London, Routledge.

³¹⁾ Data i dette afsnit stammer fra dette arbejde *The Role and Impact of Cooperative Support Organizations*, Cornforth et al. (1988) p. 173-192).

³²⁾ Det er en struktur, som stadig fungerer i mange bykvarterer, se f.eks. <https://www.gsda.coop>

³³⁾ Haugh, Helen and Michael Kitson (2007). *The Third Way and the Third sector: New Labour's Economic Policy and the Social Economy*.

³⁴⁾ Der oprettes et Cabinet Office for "Social Enterprise and social innovation", og der gives midler til gennemførelse af survey over situationen for social enterprise i UK. Det udføres hver tandet år af paraplyorganisationen social enterprise UK <https://www.socialenterprise.org.uk/>

³⁵⁾ SCOP = Societé Cooperative d'Ouvriers de Production

³⁶⁾ Katalonien, Andalusin og Euskadi er eksempler på provinser, hvor socialøkonomien har positiv politisk opmærksomhed.

³⁷⁾ CCAC blev dannet i 1983, og ændret til CCACE i 1999, som står for "Comité de Coordinations des Associations Cooperatives d'Europe. I 2006 gik CCACE sammen med den europæiske afdeling af Den Internationale Cooperative Alliance, ICA-EUROPE. Sammen bliver de det nuværende COOPERATIVE EUROPE; <https://coopseurope.coop/>

³⁸⁾ KILDE: Commission of the European Communities. SEC(89) 2187 final. Brussels, 18 december 1989: Communication from the Commission to the Council: "Businesses in the "économie sociale" sector. Europe's frontierfree market. ". 38 pages. Det følgende er en ordret gengivelse af de afsnit i dokumentet, hvor 'socialøkonomi' defineres. SEC(89) 2187 final, Page3-4:

"The idea of 'Economie Sociale' sector as a distinctive entity, although it corresponds to reality in most Member States, is not universally accepted throughout the Community. Some Member States prefer a less structured approach, leaving it to the economic actors to organize themselves without theorizing about how they do it.

By whatever name the sector is known, it exists in all Member States, obeying very similar principles of organization and operation. The hallmark of belonging to the sector is the specific manner of organization of an enterprise's productive activity. The driving principles are the solidarity and participation (one member, one vote) of its members, whether producers, users or consumers, informed by a proud independence and civic purpose. The enterprises are generally in the legal form of a cooperative, a mutual society or a non-profit association.

The sector thus includes organizations which form part of the economy because they engage in productive activities, applying resources to satisfy needs. They may produce market goods and services (i.e. Sold at a price that at least covers their production costs), or non-market goods and services (supplied free, or at a price unrelated to

their cost, the difference being made up by non-market financing, membership fees, grants, donations etc.) They are enterprises operating in competition with traditional forms of enterprise. Such enterprises belong to the 'Economie Sociale' sector because of their purposes and the way they organize and manage their productive activity. It has nothing to do with the nature of the economic goods and services produced.

Engagement in productive activity is the factor determining the inclusion of this sector in the field of enterprise policy. Accordingly, this communication is essentially about non-profit, cooperative and mutual societies pursuing an economic activity, if only as a secondary purpose, for which the question of access to the frontier-free market is of topical concern.

For other organizations with the same legal form but engaged in economic activity, such as certain nonprofit associations, the European dimension does not mean integrating into a frontier-free market but rather taking their place in a people's Europe or taking part in the building of social Europe. The contribution of the sector to these most important fields falls outside the scope of an analysis of the conditions of access to the frontier-free market for enterprises in the mutual/cooperative sector."

³⁹⁾ Pezzini og Plüger ob.cit. (2013:76). Dialogen om arbejdsvilkår og aflønning mellem Arbejdsgiver- og Arbejdstagerorganisationer betegnes også som "Den sociale dialog".

⁴⁰⁾ Maarstricht Traktaten, som blev afvist i første omgang i Danmark ved folkeafstemningen i 1992, men senere godkendt med de fire forbehold. Det økonomiske Fællesskab (EF) bliver til Den europæiske Union (EU).

⁴¹⁾ Communication from the Commission to the Council, The European Parliament on: on a European strategy of encouraging local development initiatives and employment. (COM(95) 273 final, 13.6.1995. her gengivet fra Pezzini& Plüger 2013:80.

⁴²⁾ Communication de la Commission sur la Promotion du Rôles des Associations et Fondations en Europe. COM (97)241 Juni 1997. Pezzini et al. ob.cit (2013:82)

⁴³⁾ Communication from the Commission on the promotion of the role of associations and foundations in Europe. COM (97) 241,06.06.1997. gengivet fra Pezzini& Plüger2013:82.

⁴⁴⁾ Citat fra European Commission(1999) *Troisième Système et emploi*. Rapport du séminaire conjoint. Bruxelles, DG " Emploi, relations industrielles et affaires sociales" Her gengivet fra Demoustier, D. & Rousselière, D.(2004) p28

⁴⁵⁾ Comité Consultatif de Coopérative, Mutualités, Associations et Fondations (CCCMAF). Fonde er inddraget som en af de socialøkonomiens 4 grundtyper af virksomheder og organisationsformer.

⁴⁶⁾ Det er initiativer til projekter om med transnationale partnerskaber som HORIZON, NOW; ADAPT, YOUTHSTART, og INTEGRA.

⁴⁷⁾ Det Europæiske Råds Udvalg for Sociale spørgsmål, Sundhed og Familien" (1999): De sociale funktioner for kooperativer, gensidige selskaber, foreninger og fonde i den europæiske socialøkonomi. Europarådet, doc.8366,8.april. g her gengivet fra Pezzini & Plüger 2013:83. s sociale funktioner .

⁴⁸⁾ CCCMAF = Consultative Committee of Cooperatives, Mutuals, Associations and Foundations.

⁴⁹⁾ Citat fra European Commission(1999) *Troisième Système et emploi*. Rapport du séminaire conjoint. Bruxelles, DG " Emploi, relations industrielles et affaires sociales" 1999, side 8 Her gengivet fra Demoustier, D. & Rousselière, D.(2004) p28

⁵⁰⁾ 2000/228/CE: Ministerrådsbeslutning af 13.marts 2000 om retningslinjer for beskæftigelsespolitik i EU's medlemslande. Gengivet fra Pezzini& Pflüger2013:84

⁵¹⁾ Kommissionens kommuniké "Lokal aktion for beskæftigelse - give en lokal dimension til den europæiske strategi for beskæftigelse en lokal dimension . COM(2000)196 final, Bruxelles, 07.04.2000:12"

⁵²⁾ Oversat fra det franske kommunique: Kilde Demoustier, Danièle (2003) *L'économie sociale et solidaire. S'associer pour entreprendre autrement*. La Decouverte. P.

⁵³⁾ Citat fra EØSU/Comité économique et sociale des Communautés européennes, Avis sur Économie sociale et Marché Unique, CES 242/2000, Bruxelles 1-2 mars 2000. Her gengivet fra Demoustier 2003:182-183) oversat fra fransk af GJ.

⁵⁴⁾ Kommissionen og Rådet: Reglement (CE) no.1784/1999.

⁵⁵⁾ Barco Serrano, G.Hahn, G.Pastorello (2012:16): A better future. Results of the network for better future in social economy. Her gengivet fra Pezzini og Pflüger 2013:84.

⁵⁶⁾ European Commission /CIRIEC (2000) The Enterprises and Organizations of the Third System: A strategic Alliance for Employment. Main Report and Country Reports. Directorate General V of the European Union, Liege. Den danske forsker på projektet var denne rapport forfatter.

⁵⁷⁾ Leder af EURICSE/European Research Institute on Cooperative and Social enterprises. i Trento Italien.

⁵⁸⁾ EMES/European research Network. Idag EMES/International Research Network on social entrepreneurship, social enterprise, social and solidarity economy, and social innovation. www.emes.net

⁵⁹⁾ Ciriec: www.ciriec.eu. Og EMES www.emes.net.

⁶⁰⁾ CCCMAF mistede samtidig sin høringsret med nedlæggelsen af enheden.

⁶¹⁾ I 2007 skifter CEP-CMAF navn og hedder nu SOCIAL ECONOMY EUROPE

⁶²⁾ The EU Regulation on the European Cooperative Society (SCE regulation 1435/2003; SCE- forordning) of July 2003 required explicitly that Member States take measures necessary for its implementation in the member country. The Danish Parliament passed the "Danish SCE Act" on May 22, 2006: ct no.454 'Lov om Det Europæiske Andelsselskab, called "SCE loven"'. Gengivet fra G.Jakobsen (2010:459-590), Denmark in Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE), National Reports.URICSE/Kommissionen.

⁶³⁾ CIRIEC: "The social economy in the European Union". DI CESE 96/2007 EN-GT/JL/mc. Se evt. tabel 1 i denne rapport.

⁶⁴⁾ 'Social Economy Europe' har som medlemsorganisationer, europæiske arbejderkooperative sammenslutninger og gensidige forsikringselskaber, som næppe alle kan anses for SMV'er. www.socialeconomy.eu.org

⁶⁵⁾ Kommunikation fra Kommissionen til Parlamentet, Rådet, EØSU og Regionaludvalget: "A renewed social Agenda: Opportunities, Access and Solidarity in Europe in the 21st Century." [SEC(2008)2101] her citeret fra Pezzini& Pflüger 2013:94.,

⁶⁶⁾ Rapporten om socialøkonomi blev vedtaget i Parlamentets Udvalg for Beskæftigelse og Sociale Anliggender med stort flertal. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2009-0015&language=EN#title4>

⁶⁷⁾ 'Social Economy Europe' = CEP-CMAF, som skiftede navn i jan.2008 og understregede dermed det fælles socialøkonomiske grundlag for disse virksomheds- og organisationstyper.

⁶⁸⁾ UDDRAG fra EU-Parlamentets Toia-Rapport, 2009 om SOCIAOØKONOMI. Gengivelse af de indledende 5 generelle bemærkninger før rapportens underpunkter, som redegør for Parlamentets position omkring socialøkonomi. KILDE: P6_TA(2009)0062. Socialøkonomi – Europa-Parlamentets beslutning af 19 februar 2009 om socialøkonomi (2008/2250(INI)) side:4-5. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2009-0062+0+DOC+PDF+V0//DA>

"1. Points out that the social economy plays an essential role in the European economy, by combining profitability with solidarity, creating high-quality jobs, strengthening social, economic and regional cohesion, generating social capital, promoting active citizenship, solidarity and a type of economy with democratic values which puts people first, in addition to supporting sustainable development and social, environmental and technological innovation;

2. Considers the social economy to be important, both symbolically and in terms of performance, for the purpose of strengthening industrial and economic democrac

3. Recognises that the social economy can prosper and develop its full potential only if it is able to benefit from suitable political, legislative and operational conditions and prerequisites, taking due account of the wealth of diversity among social economy institutions and the specificities thereof;

4. Considers that social economy enterprises should not be subject to the same application of the competition rules as other undertakings and that they need a secure legal framework, based on recognition of their specific values, in order to be able to operate on a level playing field with such other undertakings;

5. Underlines the fact that an economic system in which social economy enterprises play a more significant role would reduce exposure to speculation in financial markets on which some private companies are not subject to the supervision of shareholders and regulatory bodies".

⁷⁰⁾ Opinion (own initiative) of EESC (EØSU) on diverse forms of Enterprises, Oct. 2009. 14 sider; INT/447 - CESE 1454/2009 ES/DS/PM/HR/ms

-
- 71) Materiale om seminaret findes på : <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?article1381>
- 72) Appellen kan downloades herfra: <https://www.euricse.eu/publications/from-words-to-action-supporting-cooperative-and-social-enterprises-to-achieve-a-more-inclusive-sustainable-and-prosperous-europe/>
- 73) Pezzini og Pflüger 2013:97 er kilde til de her gengivne eksempler på Kommissionens omtale af socialøkonomi, inden for de forskellige politiske rammer på dette tidspunkt 2010.
- 74) Kommuniké fra Kommissionen: "European platform against poverty and social exclusion ' ; a European frame for social and territorial cohesion" COM(2010) 758 final, Bruxelles 2010.
- 75) BEPA "Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union". Office des publications de l'Union Européenne. Luxembourg 2011.
- 76) CIRIEC, der ud over forskernetværket, repræsenterer en medlemsgruppe af socialøkonomi-organisationer inden for kommunal- og kooperativ virksomhed
- 77) En vedkommende artikel om dette emne er Chaves og Monzón "Beyond the Crisis: the social economy, prop of a new model of sustainable economic development. Service Business. March 2012, Vol.6. issue 1, p.5-26.
- 78) Pezzini & Pflüger 2013: 96 og "L'Acte pour le marché Unique" April 2011
- 79) Gengiver fra Pezzini & Pflüger 2013:96
- 80) Udtalelse fra EØSU om socialt entreprenørskab og social virksomhed. INT/589-Bruxelles 26.okt.2011
- 81) Udtalelse fra EØSU om "Kommissionens kommuniké til Parlament, Rådet og Regionsudvalg om initiativer for socialt entreprenørskab". Rapporter: MGuerini-Int/606-Brussels, Maj 2012.
- 82) GECES = Groupe d'experts de la Commission sur l'Entrepreneuriat Social.
- 83) Gensidige selskaber= mutual societies på engelsk.
- 84) Council of European Union (2015) Outcome of proceedings on "The promotion of the social economy as a key driver of economic and social development i Europe." December,2015. 15071/15 (SOC 711, EMPL464) tidl. 13766/15 SOC 643 EMPL 423
- 85) Monzon og Chavez; 2008 og 2019).
- 86) University of Columbia, USA. tidl. direktør i Verdensbanken og modtager af den økonomiske nobelpris. I 2012 publicerede Stiglitz "Macro-economic Fluctuations, Inequality and Human Development" med særligt focus på den økonomiske ulighed som markedsfundamentalismen har produceret i Vesten. Senest fulgt op med *People, Power and Profits Progressiv Capitalism for an Age of Discontent*, som er udkommet I 2019 hos Penguin, Random House UK.
- 87) som eksempel på innovationskraften nævner han universitetsverden, at non-profit universiteter er dem der scorer højest. at der ikke er nogen privatejede mellem de 10 højeste.
- 88) hvor man f.eks. har udformet bankregler, som faktisk truer kooperative banker og kreditinstitutioner på deres økonomi, selvom det var de finansinstitutioner, der bedst modstod finanskrisen. Kilde: Information interview med Merkurbanks direktør.
- 89) Et udvælgelseskræterier er de RSV-registrerede virksomheder, som anvendes i rapporten "Social Enterprises and their eco-system in Europe. Country report Denmark " af Hulgård og Chordorkoff 2019. Et andet er den beregning, der blev udført til rapporten "Sorgfrit udkomme og timeligt velvære" af Sørensen og Lund, 2018. Med udgangspunkt i RSV-definitionen af socialøkonomisk virksomhed inddrog de i deres udvalg 3 typer socialøkonomiske virksomheder ud fra deres iværksættelseshistorie, hhv. med udgangspunkt i 3dje sektor, i en markedsbaseret aktivitet eller i kommunalt regi, uanset om de var formelt registreret som RSV.
- 90) Side 32 i European Commission (2019) *Social Enterprises and their Ecosystems in Europe: Updated Country Report: Denmark*. Authors: Lars Hulgård and Lisa Chodorkoff. Luxembourg: publications Office of the European Union. 84 pages.
- 91) I årene efter 2 verdenskrigs afslutning udkom flere studier foretaget af amerikanere, hvor 'andelssamfundet' og folkehøjskolen var studiegenstande.
- 92) Med disse 2 bevillinger tog den daværende regering –gennem Socialministeriet- initiativ til at skabe både viden, uddannelse og praksis omkring socialt entreprenørskab. Ved Roskilde Universitet var Lars Hulgård den sociale entreprenør i denne proces i tæt samarbejde med Linda Lundgaard Andersen i oprettelsen af Center for socialt entreprenørskab (CSE) ved Roskilde Universitet og i udviklingen af "Masteruddannelsen i socialt entreprenørskab"(MSE) og senere den engelsksprogede kandidatuddannelse "Social Entrepreneurship and Management" (SEM). Ved Det kooperative Fællesforbund havde den daværende direktør Jørgen Christiansen taget

temaet med Socialøkonomi op med udgangspunkt i den danske del af 2000-CIRIEC-undersøgelsen af beskæftigelse i socialøkonomiske virksomheder og organisationer, og arbejdede for dannelsen af Center for Socialøkonomi i 2007, hvor man opnåede bevilling fra regeringen. Siden 2012 er socialøkonomi blevet en aktiv afdeling under Kooperationen.

⁹³⁾ KILDE: "Den socialøkonomiske Tradition" er en publikation fra 2007, som blev udgivet af Det kooperative Fællesforbund på baggrund af det da nyligt dannede 'Center for Socialøkonomi'. Om oprindelsen til socialøkonomisk virksomhed i Danmark siges i brochuren fra Center for Socialøkonomi i 2007:

"Kimen til egentlige socialøkonomiske virksomheder blev lagt i andelsbevægelsen og kooperativerne. Senere blev der etableret forskellige former for selvejende institutioner, der i tilknytning til frivillige organisationer fungerede som offentligt støtte, men private initiativer i den socialpolitiske indsats. Med udgangspunkt i et værdimæssigt fællesskab var private initiativer med til at finde nye løsninger på samfundets behov.

Begrebet 'selvejende institution' er da også et dansk varemærke. Det er typisk institutioner, som løser opgaver, der lige så godt kunne være løst af det offentlige eller af private virksomheder: Herberger, opholdssteder for børn, familieinstitutioner, aflastningstilbud, plejehjem m.v. De selvejende institutioner har imidlertid hverken myndighed eller indtjening som styrende princip, men bygger som regel på et værdigrundlag med rødder i det folkelige og frivillige engagement.

De socialøkonomiske virksomheder hænger uløseligt sammen med de danske traditioner for et civilsamfund, hvor almindelige mennesker engagerer sig som aktive medborgere – også i omsorgen for samfundets svageste. I den filantropiske bevægelse var værdier som 'hjælp til værdigt trængende' og 'hjælp til selvhjælp' de bærende principper. Med tiden er bevægelsen blevet en aktiv medspiller i den stadig mere omfattende socialpolitiske indsats."

⁹⁴⁾ Der har været kooperativ forskning i en kort årrække koncentreret om andelsvirksomhed ved Sydjysk Universitetscenter, medarbejderejet virksomhed ved Copenhagen Business School og kollektive organisationsformer ved Aalborg Universitets Center i 1970'erne og op gennem 1980'erne. Der har været sektoropdelt, ikke en samlende kooperativ forskning som sådan.

⁹⁵⁾ Der har været forsøg gennem historien, men grundlæggende var Landbrugets mange andelsselskaber samlet i Andelsudvalget (opløst samtidig med dannelsen af Landbrug og Fødevarer). Brugsforeningerne organiseredes i Foreningen af Danske Brugsforeninger/FDB og Hovedstadens Brugsforeninger, Arbejderkooperation i Det kooperative Fællesforbund som var en del af arbejderbevægelsens organiseringer. HB fusionerede med FDB i 1973.

⁹⁶⁾ Den første levedygtige kooperative organisation i Danmark blev brugsforeningen "Thisted Kjøbstads Arbejderforening", oprettet i 1866 af pastor Sonne og inspireret fra Rochdale kooperativet i Manchester, England.

⁹⁷⁾ Selvom en nylig analyse af virksomheder, der registreres som RSV, viser at der er en stigning i virksomheder hvis social formål er miljø-problemstillinger fra 6% til 14% mellem 2013- og 2018, mens WISE nu udgør 57% mod 80% i 2013. Side:10 i "Social Enterprises in Denmark: Historical, Contextual and Conceptual Aspects" af Lundgaard Andersen, Hulgård og Jakobsen, 2019. Forthcoming chapter in ECSEM report.

⁹⁸⁾ KILDE: <https://www.eesc.europa.eu/en/members-groups/categories/social-economy-category>. retrieved feb2019. Ordret gengivelse, min frenhævning: "The Social Economy Category is composed of members drawn from the 'Various Interests' Group' and from the 'Employers' Group', representing cooperatives, mutuals, associations, foundations, and social NGOs. The social economy sector covers a range of concepts used in the various Member States, such as the 'solidarity economy' and the 'third sector'.

Social economy enterprises are all inspired by common values such as solidarity, social cohesion, the primacy of the individual over capital, social responsibility, democratic management and the fact that they are not driven by profit, and any profits are reinvested into the company and into society.

Thus, social economy is a different way of doing business, which continuously associates the general interest, economic performance, social considerations and democratic operation, nevertheless representing ten percent of all European business, with two million undertakings and six percent of the EU's employment. As such, the social economy is a key element of the European socio-economic model. The Secretariat of the Social Economy Category is provided by the 'Various interest' group."

⁹⁹⁾ Defourney, Jacques & Marthe Nyssens (2012): The EMES approach of social enterprise in a comparative perspective: EMES-WP no.12/03:8-9.

-0-0-0-0-

Center for Civilsamfundsstudier

Målet med dette forskningscenter er at bidrage til de sparsomme danske civilsamfundsstudier anskuet i et bredere nordisk og europæisk perspektiv. Analyserne sætter i særlig grad fokus på socialøkonomisk virksomhed, interessevaretagelse samt ledelsesmæssige udfordringer for selvejende organisationer. Desuden opdaterer forskere tilknyttet centeret løbende "Civilsamfundets ABC".

CBS Center for Civilsamfundsstudier blev oprettet i marts 2013 med Realdania, TrygFonden og Tuborgfondet som hovedsponsorer.

De fleste af centerets publikationer kan downloades gratis fra hjemmesiden www.civilsamfundet.dk, hvorfra man også kan tilgå disse publikationer, der indgår i forskningsprogrammet:

Historisk og aktuel kortlægning af socialøkonomisk virksomhed i Danmark.

Anker Brink Lund og Katja Isa Sørensen, 2018: *Komparative analyser af dansk socialøkonomi: Sorgfrit udkomme og timeligt velvære?* Hovedrapport, 100 sider.

Katja Isa Sørensen og Anker Brink Lund, 2018: *Kommunale rammer om virksomheder der ansætter udsatte: Social og Økonomisk?* 23 sider.

Gurli Jakobsen, 2019: *Socialøkonomi som EU-politik: fra foreningsbaseret erhvervsvirksomhed til socialpolitisk arbejdsintegration.* 101 sider.

Vi har valgt at publicere rapporterne gratis online, så der løbende kan foretages rettelser og justeringer. Betragt rapporterne som oplæg til debat - og send gerne kommentarer og ændringsforslag til abl.mpp@cbs.dk og/eller gj.mpp@cbs.dk.